



Jus Canonicum In V. Libros Decretalium Distributum

novâ Methodo explicatum, Omnibus Capitulis Titulorum (qui in Antiquis, & novis Libris Decretalium continentur) promiscuè & confusè positis, in ordinem doctrinæ digestis. Adjunctis Aliis Quæstionibus Connexis, Quæ Ad Plenam Cujusque Tituli, Aut Materiæ Cognitionem, Et Expositionem Pertinent. ...

Respondens Libro Quinto Decretalium. In Quo De Judicio, Seu Ordine Judiciario criminali, nec non de criminibus Ecclesiasticis, & secularibus ... agitur ...

Pirhing, Ehrenreich

Dilingae, 1677

Titulus. XIX. De Usuris.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-98302](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-98302)

stitueri non possint, deponantur, c. *Diaconi* 35, *caus.* 12, q. 2. *Farinac. cit.* q. 171, n. 10.

XL. Quæritur quarto, quale crimen sit abigeatus, & quæ sit ejus pœna? Resp. Quarta species furti est abigeatus, quo erimine tenentur, qui pecora ex pascuis, armentis, aut gregibus abducunt, & depradantur, qui abigei dicuntur, l. 1. §. 1. ff. de abigeis. Quod si quis oves aberrantes, vel equos in solitudine relictos abegerit, non est abigeus, sed potius fur, cit. l. 1. §. 1. nisi sapius abegerit, etiam unum solum, vel alterum pecus, l. fin. §. pen. ff. eod. Pœna autem hujus criminis est, quod abigei, qui frequentius hoc delictum patrant, ad gladium dammentur, solet enim frequentia augere pœnam, præsertim qui ferro, vel armis abigunt pecora, l. 1. in princ. & l. 2. ff. de abigeis, aliâs damnantur in opus publicum ad tempus, cit. l. 1. in princ. In honestioribus temperatur pœna, & aut relegandi, aut Ordine movendi sunt, nisi gladio abigant, tum enim tanquam grassatores, seu latrones bestiis obijci debent, cit. l. 1. §. Quamquam. Illi verò, qui pecus è stabulis abigunt, plenius, siue durius puniri debent, quàm qui è grege, silva, aut pascuis, l. ult. §. 1. ff. eod. quia cum effractione stabuli abigeatum committunt: furtum autem, quod cum effractione fit, gravius punitur, quàm quod sine effractione, l. 1. ff. de effractionib. *Harprecht §. Pœna*, n. 108, & 109. *Instit. de oblig. quæ ex delicto* c.

Porro etsi Jure Canonico nulla statuta sit pœna in abigeos, quia tamen Canones pœnas infligunt, juxta qualitatem, & quantitatem culpæ, abigeus autem improbius fur est, quàm alij, ideo hoc jure major etiam pœna est imponenda, quàm ob furtum, adeoque pœna depositionis Clerico imponi poterit, arbitrio Judicis, *Farinac. in praxi* p. 7. q. 167. n. 109.

XL I. Postremò inter graviora furta habetur etiam furtum commissum in incendio, vel naufragio. Et quidem rapientes res ex naufragio confiscatione bonorum mulctantur, *Auth. Navigia in fine C. h. 1.* & aliâ etiam pœnâ extraordinariâ puniri possunt, ut ibidem additur. Eadem autem pœna imposita est furantibus res tempore incendiij foras projectas, quæ est imposita furantibus res, tempore naufragij, l. *Pedius* 4. ff. de incendio & c. *Farinac. p. 7. q. 168. n. 78.* Hodie autem auferens res in naufragio projectas in terram punitur pœnâ arbitrariâ Judicis, pro qualitatibus personarum, l. de submersis §. C. de naufrag. libr. 11. *Menoch. de arbitr. Judic. casu* 297. n. 1.

His addendum, quod præter actionem, & pœnam criminalem contra furem auferentem res, occasione incendiij, vel naufragij, datur etiam actio civilis ad restitutionem rerum ablatarum, intra annum in quadruplum, post annum verò, in simplum, l. 1. in princ. ff. de incendio & c. *Farinac. c. l. n. 80.*

TITVLVS XIX. DE USURIS.

Usura vitium est affine rapinæ, & furto, nam si quis usuram acceperit, rapinam facit, prout dicitur in c. Si quis 10. *caus.* 14. q. 4. & quodammodò furtum, unde & restituere tenetur, sicut raptor, vel fur, ideoque post Titulos de raptoribus, & furibus, congruo ordine, subjicitur hic Titulus de Usuris, qui etiam extat in Sexto, & Clementinis.

SECTIO I.

DE VSVRIS IN GENERE.

I.  Sura dicta ab usu, sicut cultura à cultu, ideoque in genere significat usum alicujus rei, quomodo dicitur usura lucri, vel vitæ, pro usu. Inde verò nomen usuræ translaturum est ad significandum incrementum, vel lucrum, & commodum, seu fructum ex usu rei proventientem, juxta illud Ciceronis in libro de senectute: Terra nunquam sine usura reddit, quod accepit, ubi fructus supra semen, & quasi lucrum, quod terra ex semine sibi mandato reddit, usuram appellat, *Molin. tr. 2. de justit. dñ. 303. n. 1.*

§. I.

Quid sit usura, & quotuplex?

II. ASSERTIO I. Usura, in præsentī materia, dupliciter accipitur: vel pro conventionē, seu contractu usurario: vel pro lucro, quod ex contractu u-

surario acquiritur, quod etiam scœnus appellatur à scœtu, quasi sit partus, & fructus pecuniæ, vel alterius rei pretio æstimabilis, quæ ex contractu pecuniario solvitur, vel accipitur: sicuti & furtum subinde non pro actione furandi, sed pro re furtiva accipitur, *Molin. c. l. n. 2. & 4.*

Primo modo sumpta describitur usura à *Covarruvias* l. 3. var. *resol. c. 1. n. 2. §. Usura.* Est actus voluntatis interior, vel exterior conventio dandi, vel accipiendi lucrum aliquod temporale, ultra sortem, ex vi, & causa mutui principaliter. Secundo verò modo sumpta usura, est lucrum immediatè ex mutuo proveniens, tanquam debitum, hoc est, incrementum, quod vi mutui intenditur, & accipitur supra id, quod mutuo datum est; & hoc mutuum est materia seu objectum contractus usurarij, *Molin. c. l. n. 2. ut si v. g. pro centum florenis mutuo datis exigantur centum, & decem, ubi centum floreni vocantur fors, siue capitale: decem verò usura, siue scœnus, vel lucrum ultra sortem.*

III. Pro intellectu hujus utriusque descriptionis notandum primò. Usura potest committi, vel per

per solum actum internum, cum quis mutuo dat centum Titio, cum intentione, ac spe recipiendi ab eo ultra sortem, quæ est usura mentalis, de qua infra, sicut supra de Simonia etiam dictum est. Vel per actum externum, cum quis mutuat alicui mille, cum expresso pacto reddendi ultra sortem quinquaginta. *Corr. c. l.* Neque verò refert, an conventio per stipulationem inita sit, an verò per nudum pactum, *l. Quamvis 3. & l. Frumenti 12. C. de usur. Henric. Caus. tr. de usuris, c. 1. n. 6.*

Notandum secundò, nomine lucri hîc intelligitur pecunia, vel quæcunque alia res temporalis, & pretio æstimabilis, nam quicquid forti accedit, usura est, sive illud sit pecunia, sive frumentum, vinum, oleum, sive quodcunque aliud temporale, si amplius requiratur, quàm quod mutuo datum est, *c. 1. & seqq. caus. 14. q. 3.* Hinc sequitur primò, si quis mutuet, cum pacto, ut ultra sortem restituendam, pro se oretur, vel sacrificetur, non est usura, sed potius simonia, quia nihil temporale accipitur supra sortem, sed mutuo datur aliquid temporale, quasi in compensationem pro re spirituali, *Laym. l. 3. tr. 4. c. 16. n. 2.* Sequitur secundò, si quis mutuo det, ut ultra sortem consequatur amicitiam, vel benevolentiam mutuatarij, non erit usura, quia amicitia, & favor non censetur pretio æstimabilis, si non ex obligatione iustitiæ, sed gratis, ac voluntariè, seu liberè exhibeatur, *Less. l. 2. de iustit. c. 20. dub. 3. n. 18.* Aliud est, si mutuo data sit pecunia, cum pacto, ut mutuatarius obligatus sit ad obsequia, vel honorem externum præstandum mutuatori, vel ad illum apud alios laudandum, vel commendandum, tunc enim usura committitur, quia munus ab obsequio, & à lingua sunt pretio æstimabilia, adeoque materia usuræ, si in pactum deducantur, quod ultra sortem præstari debeat, nam quamvis fama, & honor, secundum se, non sint pecuniæ æstimabilia; tamen onus, & obligatio, quæ imponitur, ultra sortem, mutuatorio obsequia præstandi, vel laudandi, aut honorandi, pretio æstimatur, ideòque etiam pro huiusmodi operibus ex obligatione præstandis merces constitui solet, *Laym. c. l. n. 2.* Similiter usura committitur, si quis mutuo det alicui, cum pacto, ut remittat sibi obligationem restituendi famam mutuatorio priùs iniuste ab ipso læsam, quia talis remissio est pretio æstimabilis, cum sit onerosa, & molesta ipsi mutuanti, qui famam læsit. Idemque est, si quis mutuet, cum eo pacto, ut mutuatarius remittat actionem, quam iuste intentare potest, ob injuriam sibi illatam à mutuante, nam hoc jus agendi est pretio æstimabile: & quamvis injuriam inferens, ante Judicis sententiam, non teneatur satisfacere pro injuria illata: habet tamen læsus jam ante sententiam jus exigendi satisfactionem à Judice, quod ex pacto, & obligatione remittit pro mutuo, ideòque usuram committit: nisi tamen præsumi possit, quod mutuatarius gratis, & liberaliter condonare velit obligationem satisfaciendi pro injuria illa, ob præstitum beneficium mutationis, *Molin. cit. tr. 2. dis. 107. n. 8. Laym. c. l. n. 2.*

IV. Notandum terciò, si lucrum non proveniat immediatè ex mutuo, ut si quis mutuo det pecuniam, non cum pacto, & ex obligatione iustitiæ, ut ultra sortem sibi, tanquam ex vi mutationis, debitum aliquod temporale det mutuatarius, sed solum

ex amicitia, & gratitudine, vel quod aliud debitum est, ut si quis mutuet, cum pacto, tarius priùs debitum solvat, reddat duplum, si non noceat &c. non est usura, quia nihil liquid supra sortem, ex vi mutui, sed quod jam erat debitum. Item si quis remittat supra iustum pretium, hoc lucrum non est, non provenit ex mutuo, sed ex iniusta vel emptione: vel si pecunias alicui committat pompam, vel ostentationem, petito centum, est usura, quia pretium illud, ultra sortem, accipitur, ratione mutui, sed ratione locationis, adeòque talis non incurrit pœnas usurariorum, *c. l. n. 19. & 20.* Quare usura habet proprium locum in mutuo, ut docet *S. Thom. 2. 2. q. 77. & seqq.* & alij communiter, & Christus testis: *Mutuum date, nihil inde sperantes, de quo loquitur, de quo plura infra.*

Notandum quarto, ad usuram non sufficit mutuum formale, & expressum, sed sufficit virtuale, sive implicitum, ex quo lucrum virtuale provenit, ut cum quis vendit rem plurius pretio, quam solutioem pretij, vel etiam iusto pretio anticipatam solutionem illius, tunc enim implicite mutuat emptori pretium, usque ad solutionem; & emptor, anticipando solutionem, implicite mutuat pretium usque ad tempus rei emptæ, cum lucro in excessu, vel diminutione pretij, ideòque lucrum inde provenit usurarium, *Less. cit. c. 20. n. 21.*

V. ASSERTIO 2. Usura dividitur in mentalem, & realem. Mentalis est, quando lucrum provenit ex intentione mutuat, ut acquiritur lucrum ex mutuo, tanquam ex iustitia debiti in compensationem illius: quamvis nullo interveniente pacto expresso, vel tacito de lucro, Quare usura mentalis præsentem non accipitur pro sola voluntate, sed pro pacto interno usuræ, prout præstatum est contra pactum externo, sed accipitur pro actu externo, quod est mutuum, cum spe, & intentione accipiendi lucrum ex mutuo, quamvis sine ullo pacto. Verum de usu mentali plura infra. Usura realis est, quando lucrum provenit ex mutuo, cum pacto expresso, vel tacito accipiendi lucrum ex mutuo, quæ distinguitur ab usu mentali, quia in hac nullum pactum intervenit, sed solum intentio usuraria, ut supra, intervenit pactum usurarium: idque vel expresse, vel implicitum, ut si mutuas dicat mutuatarium bene, qualis consuetudo sit, memento me habere plam familiam, & liberos, spero pecuniam tuam datam non reverti vacuum, &c. *Arg. p. 1. de usura, c. 3. in princ. Molin. tr. 2. de iust. dis. 107. n. 8.* Quod si quis habeat voluntatem accipiendi lucrum ex mutuo, ita ut actu tamen non accipiat sortem lucrum ex mutuo, ita ut actu tamen non accipiat sortem lucrum ex mutuo, erit usura merè mentalis, & cor. c. l.

Secundò dividitur usura in expresse formalem, & virtualem, sive palliatam. Expressa formalis, & manifesta est, quando exiguntur pœne pro mutuo, v. g. mutuo tibi centum florenas, annuum mihi reddas centum, & quinq. *Arg. p. 1. de usura, c. 3. in princ. Molin. tr. 2. de iust. dis. 107. n. 8.* Sive palliata usura est, cum res venditur carius, ob dilatare, vel anticipatam solutionem, ut supra, de quo plura infra.

Tercio usuræ aliæ sunt compensationis

bus pactum sit de solvenda, ultra sortem, pecuniâ, vel aliâ re pretio æstimabili, ratione damni emergentis, vel lucri cessantis, vel ratione periculi, laboris, vel expensarum, quæ probabiliter subeunda, vel facienda erunt in mutuo recuperando, quæ etiam usuræ restauratoriæ vocantur. Aliæ sunt usuræ punitoriæ, in quibus pactum sit de subeunda pœna aliqua, ultra sortem, si mutuatarius in mora fuerit non reddendi mutuum tempore statuto. Aliæ denique sunt usuræ lucratoriæ, in quibus ex pacto, ultra sortem, præstandum est aliquod lucrum temporale, causâ, & nomine mutui principaliter exactum, *Aror. c. l.* de quibus an, & quando sint licitæ, nec nē, infra dicitur.

§. II.

Quo Jure usura sint prohibita?

VI. Ad hanc questionem respondetur, usuræ lucratoriæ, & propriè dictæ, sive apertæ, seu expressæ, sive palliatæ, & implicitæ, sunt prohibita, non solum Jure positivo, Divino, & Ecclesiastico, sed etiam Jure naturali. Est communis, & Catholica doctrina cum *S. Thom. 2. 2. q. 78. art. 1.* De Jure Divino constat ex pluribus locis S. Scripturæ, *Deuter. c. 23.* Non fenerabis fratri tuo ad usuram pecuniam &c. *Psal. 14.* ubi dicitur, quod habitabit, & requiescet in Monte Sancto Domini, qui pecuniam suam non dedit ad usuram, & consequenter qui dedit, non habitabit. Item *Psal. 54.* Vidi iniquitatem, & contradictionem in civitate &c. non defecit à placentiæ ejus usura, & dolus. *Ezech. c. 18.* Qui ad usuram non commodaverit, & amplius non acceperit, hic justus est, vitâ vivet, ait Dominus, & infra: Si genueris filium ad usuram dantem, nunquid vivet? non vivet. Denique *Luc. 6.* ait Christus, mutuum date, nihil inde sperantes, nempe ultra sortem. Quæ verba Papa Urbanus III. in c. *Consuluit 10. h. t.* adfert, ad probandam, usuram Jure Divino esse prohibitam: & licet illa verba potuissent fortè explicari de consilio, non de præcepto: tamen suppositis alijs locis S. Scripturæ, meritò ita intelligi possunt, ut ibi non consilium, sed præceptum contineatur. Deinde etsi verba illa priora, mutuum date, consilium tantum contineant (extra casum necessitatis proximi) at verba posteriora nihil inde sperantes, præceptum continent, ut postquam mutuo datum est, nihil ampliùs exigatur, quàm mutuatum est, prout explicat *S. Thom. cit. q. 78. art. 1. ad 4.* quemadmodum & verba *Psalmi 75.* *Do vere, & reddite DEO vestro,* explicanda sunt, quoad votum de consilio, quoad impletionem voti, postquam editum est, de præcepto. Et hinc etiam in c. *Quia in omnibus 3. & c. seq. h. t.* dicitur, crimen usurarum utriusque Testamenti paginâ condemnari, & reprobari.

Præterea quod etiam Jure Canonico usurae sunt prohibita, constat ex Decreto *caus. 14. q. 3. & 4.* & ex Decretalibus Gregorij IX. *toro Titulo de usuris,* & ex Sexto Decretalium eod. tit. & ex Clement. unic. §. *fin. eod.* ubi Clemens V. in Concilio Viennensi definit, & statuit: Si quis in illum errorem incidet, ut, ut pertinaciter affirmare præsumat, exercere usuras non esse peccatum, eum velut hæreticum puniendum: locorum nihilominus Ordinarijs, &

Tomus V.

Inquisitoribus hæreticæ pravitatis districtius injungens, ut contra eos, quos de hujusmodi errore diffamatos invenerint, aut suspectos, tanquam contra diffamatos, vel suspectos de hæresi, procedere non omittant.

Idem colligitur ex Concilio Niceno c. 17. *relato in c. Quoniam 2. dis. 47.* Quare usuras esse illicitas est de fide, ut ex communi docet *Card. Lugo tom. 2. de justis, dis. 25. sec. 2. n. 8.* licet aliqui dicant, oppositum non esse hæresim, sed temerarium, periculosum, & erroneum, vel errori proximum.

Denique quod etiam Jure naturæ sint prohibita, ac illicita usurae, docent communiter Theologi, & Jurisperiti, & probatur ex Testimonijs S. Scripturæ, præsertim Vet. Testamenti supra allatis, ex quibus SS. Pontifices, & Concilia probant, eas esse contra Jus naturæ, alioquin malè id probarent ex Veteri Testamento, cujus præcepta positiva, scilicet judicialia, & caeremonialia, quæ non sunt legis naturalis, sublata sunt in novo Testamento, nec ampliùs post mortem Christi obligant, sed solum moralia, quæ ad Decalogum pertinent, *Molin. cit. tr. 2. dis. 104. n. 14.*

VII. Idem etiam probatur ratione, quia est contra justitiam, ut in commutatione unius rei pro alia plus exigatur, quàm res valeat, sive ut accipiens plus debeat reddere, quàm accepit, ut patet in venditione, in qua non licet plus pretij accipere, quàm merces valent, & in alijs commutationibus, nisi alijs titulis interveniat, ob quem dans plus accipere possit, quàm dedit, de quo infra. At qui accipit usuram in mutuo, accipit plus, quàm dedit, adeoque etiam plus, quàm valeat, quod dedit: ut si v. g. qui dedit mutuos centum florenos, supra centum recipiat decem florenos, is accipit plus, quàm dedit, & supra valorem mutui datio ergo peccat contra justitiam. Neque verò pro jure utendi, sive usu pecuniæ quippiam exigi, vel accipi potest à mutuuario, quia cum in mutuo transferatur plenum dominium pecuniæ, vel alterius rei mutuo datæ in mutuatarium, mutuum enim ideo dictum est, quod ex meo tuum fiat, *l. 2. §. Appellata, ff. de reb. Cred.* ad hunc velut dominum jus utendi, & omne commodum, ac lucrum, tanquam de re sua perceptum, de jure spectat: adeoque iniquum est lucrum capere ex re, quæ jam in dominium alterius transijt, vel quippiam pro usu rei alienæ, ultra ipsam rem datam, ejusque valorem, exigere, vel accipere: sicut si quis vendat equum pro justo pretio, iniquum foret, plus exigere pro jure utendi equo, quando enim taxatur pretium justum alicujus rei, hoc ipso æstimatur tota res, cum jure utendi illa. Aliud est in locatione, in qua dominium rei locatæ penes dantem, seu locantem manet, & consequenter etiam periculum pariter ac commodum, idcoque pro usu rei suæ tanquam ad se pertinentis potest aliquid exigere, & accipere, & vendere usum rei suæ ad tempus, *S. Thom. cit. q. 78. art. 2. ad 5.* At verò in mutuo, si mutuans exigeret pecuniam, ultra rem mutuo datam, venderet usum rei jam non suæ illi, qui est plenè dominus ejusdem rei. Sed neque ob onus, seu laborem numerandi pecuniam, aliquid exigi potest, quia hoc onus secum fert ipsa substantia mutui, nam pecunia mutuari non potest, nisi numeretur, & numeratio fit in bonum utriusque, accipiens,

K k

§. III.

An usura licite possint exigi, & accipi, ob favorem causa pia, vel aliud opus bonum saltem dispensative?

non est simpliciter volens, sed necessitate coactus eas solvit, quia creditor, sine usura, mutuum dare non vult, adeoque voluntate mixta involuntario solvit, & in dubio semper praesumitur debitor invitus solvere, cum nemo praesumatur sponte jactare suum. *Cum de indebito. 25. ff. de probat. Molin. cit. diff. 304. n. 11. Gregor. Tholosan. l. 2. de usuris. c. 3. n. 8.*

Deinde hic non consideratur voluntas, & consensus solventis usuras, sed potius transgressio legis Divinae, & naturalis, quae prohibet usuras, ideoque promissio de solvendis usuris contra legem prohibentem facta est nulla, *l. Non dubium. §. C. de legib. seu inefficax, quia usurae solutae, tanquam indebitae, condici & repeti possunt, & dum lex prohibet usuras, prohibet etiam eas recipi à sponte solvente, quia is, qui solvit, non peccat, sed qui recipit usuras, de quo infra. Sicut ergo adulter non excusatur, si dicat, se cum consensu mulieris adulterasse: ita neque usurarius dicendo se, cum consensu mutuatarii, accepisse usuras, quin nihilominus sit violatio legis divinae & offensae Dei, Tholos. c. l.*

XII. Objicitur quartò, licitum est pro usu vasorum aureorum, & argenteorum quippiam accipere, & lucrum ex usu eorum capere, nam & locari possunt, ergo etiam licitum est pro ipsis nummis aureis, & argenteis mutuatari aliquid exigere, & accipere, quia quoad substantiam non differunt nummi, & vasa. Resp. multum interest inter pecuniam signatam, & mutuatam, & vasa mutuatà, quia pecunia utendo consumitur, non item vasa, quamvis argentea, sed post usum remanent, & restitui possunt in eadem specie, sive individuo. Et pecunia cum certam aestimationem habeat, *l. 3. ff. de in litem judicando*: non cadit in eam singularis affectio, nec debet in eadem specie, vel individuo reddi, sed in eadem quantitate: nisi & nummi tantum ad utendum dentur, sine consumptione, ut quia ex illis utilitas, vel voluptas percipi potest, salvis corporibus, tunc enim dominium nummorum non transferitur in accipientem, sed solum usus conceditur, pro quo aliquid accipi potest: & usus talis est separatus à dominio, & reddi debent nummi in individuo. Itaque non principalis usus pecuniae, sed secundarius potest vendi, & locari, remanente eodem corpore pecuniae in individuo, *Tholos. c. l. n. 7.*

XIII. Objicitur quintò, Ea quae parificantur in effectu, debent etiam parificari in juris dispositione, *l. A Titio. 108. ff. de V. O. l. Illud. 32. ff. Ad leg. Aquil.* Sed pecunia, & opera hominis in effectu equiparantur, *l. Societates. §. 8. r. ff. Pro socio*, ergo simile jus statuendum est in utraque: sicut ergo potest quis exigere, & participare lucrum pro opera sua, ita & pro pecunia sua. Sed negatur consequentia, quia opera hominis potest fructificare, seu fructum, & lucrum producere: non item pecunia, quae ex se est sterilis, & sine opera hominis, non est naturaliter apta ad fructificandum, sive lucrum producendum, *Tholos. c. l. num. 13.*



XIV. Respondetur negativè, prout sumitur ex c. Super eo. 4. h. t. Nam cum Episcopus Panormitanus quaesivisset ex Papa Alexandro III. an posset per dispensationem pecunia recipi ad usuram, ut per illam pauperes, qui in Saracenorum captivitate detinentur, possint liberari? Respondet Papa, cum usurarum crimen, utroque Testamento (Veteri & Novo) condemnatur, super hoc dispensationem aliquam fieri non posse: quia cum scriptura sacra prohibeat pro alterius vita mentiri, multò magis est quis prohibendus, ne etiam pro redimenda vita captivi, usurarum crimine involvatur.

XV. Notandum primò, non potest, ne quidem praetextu redimendi captivos, vel alendi pauperes, permitti facultas dandi pecunias ad usuras, nempe ut illa pecunia usuraria à fœnerante redimantur captivi, vel ut aliud pium opus fiat, prout sumitur ex hoc cap. Ratio est, tum quia nulla dispensatio fieri potest in eo, quod utroque Testamento, antiquo & novo, est prohibitum, sicut sunt prohibita usurae: tum quia mala non sunt facienda, ut eveniant bona, ad Rom. 3. *Gl. hic V. Dispensationem*: nec sunt faciendae elemosinae de fœnore, & usuris, c. Non est putanda. 27. caus. 1. q. 1. c. 1. caus. 14. q. 5. nec auferendum est aliquid divitibus, ut detur pauperibus, c. Fortè. 3. cit. caus. 7. q. tum quia non licet pro vita alterius servanda mentiri, c. Ne quis. 14. c. Si quis. 17. caus. 22. q. 2. ergo multò minùs licet usuras exercere, ob utilitatem proximi, quia hoc multò gravius est peccatum, quàm mendacium, cit. c. Super eo, Tholos. l. 2. de usur. c. 8. n. 16. c. 2. seqq.

Notandum secundò, etsi plures Interpretes cit. c. Super eo, sic intelligant, quòd in eo prohibeatur, non solum exercere usuras, sive pecuniam dare, seu mutuare sub usuris, sed etiam solvere, vel promittere usuras, ita ut nec ad redimendos captivos, liceat pecuniam mutuam accipere, promittendo, vel utendo usuris, quia si non reperirentur, qui acciperent pecuniam sub usuris, nullum peccatum usurae committeretur, ergo accipientes dant causam, ut usurae exerceantur, & per consequens etiam peccant, quia involvuntur usurarum crimine, ut dicitur in fine hujus c. nam qui causam damni dat, damnum dedisse videtur. Veruntamen etsi mutuare pecuniam sub usuris semper sit peccatum, & illicitum, etiam sub praetextu operis boni, & illicitum etiam sit inducere aliquem ad mutuandum sub usuris, qui aliàs non dedisset pecuniam ad usuras, quia talis causam daret delicto, quomodo intelligi debet hoc cap. Super eo: est tamen licitum petere mutuum, & accipere sub usuris ab eo, qui jam determinatus, & paratus est non mutuare, nisi sub usuris, cum tamen, si vellet, posset licite, & sine usuris dare; modò justa causa petendi addit, videlicet necessitas, vel utilitas petentis mutui, vel etiam ut alteri ogenti succurrat; adeoque licitum

licitum est usuras accipere, non tantum pro opere necessario, sed etiam pro utili, & indifferente, quia hoc non est cooperari peccato usurarii, sed tantum illud permittere, & uti peccato ejus voluntario, ad consulendum propriam, vel alienam necessitati, & uti jure suo, ut docet S. Thom. cit. q. 78. art. 4. *Abb. hic n. 4. Azor cit. l. 5. c. 17. q. 12. & alii Theologi, & Canonistae communiter.* Idque confirmatur ex c. *Debitores. 6. de jurejur.* Ubi qui juravit se soluturum usuras, tenetur adimplere juramentum, ergo solvere usuras non est peccatum, alias tale juramentum esset illicitum, neque servandum, c. *Si Verò. 8. eodem.*

XVI. Notandum tertio, non potest Imperator, vel alius Princeps suprema per Leges Civiles, vel alias permitiendo, usuras facere licitas, ita ut licite, & sine peccato exigi, vel accipi possint, quia Princeps secularis non potest tollere leges divinas aut Canonicas, seu Pontificias, maxime in his, quae continent peccatum, c. *1. & seqq. dis. 10. c. Inferior. 4. de major. & obed.* quamvis in ea quantitate, in qua tolerantur usurae, secundum Leges Civiles, non possit puniri usurarius, quia usuras potest Imperator aut Princeps permittere, remittendo poenam, si non puniendo: non autem potest praecipere, ut usurae fiant, vel ad eas auxilium praestare, *Tholof. l. 2. de usur. c. 8. num. 1. & 2.* Imò nec S. Pontifex potest dispensando facere licitas usuras, ut colligitur ex cit. c. *Super eo. ibi: super hoc dispensationem aliquam posse fieri, non videmus, quia Papa non potest dispensare contra prohibitionem Juris Divini, & naturalis in his, quae secundum se, & ex objecto suo mala sunt, & peccatum continent contra legem Divinam, & naturalem, Tholof. c. l. n. 3. & 6. Molin. cit. dis. 304. num. 19.*

XVII. Hinc infertur, Principes Christianos, & Potestates publicas graviter peccare, si auctoritate suâ concedant, vel etiam praecipiant, ut Christiani, qui mutuo acceperunt pecunias à Judæis, vel aliis infidelibus jurisdictioni suae subiectis, usuras solvant: vel etiam leges, & Statuta condant, quibus jubentur Judæis solvere usuras, quas se soluturos promiserunt: quia cum usurae jure naturali ac Divino sint prohibita, cedantque in Reipubl. & membrorum ejus detrimentum, non solum graviter peccant, qui usuras exigunt, & accipiunt, sed etiam illi, qui consentiunt in peccatum eorum, qui eas iniquè exigunt, vel illas auctoritative approbant, vel qui alio modo cooperantur cum eis in usuris exigendis, vel accipiendis. Nihilominus tamen permittere usuras impunè exerceri à Judæis, vel aliis infidelibus, vel etiam fidelibus, & exercentes usuras non punire, ad cavenda majora mala, & scandala, quae orirentur, si Princeps, vel Potestas publica eas, in raro aliquo eventu, impedire tentaret, non est peccatum, sed licitum, quia id non est directe consentire in peccatum usurae, vel illud approbare, sed permittere ad vitanda majora mala, vel ob majus aliquod publicum bonum: sicut etiam permittuntur meretrices in Reipubl. & tolerari possunt haeretici in particulari aliquo eventu, & spectacula ac ludi publici, in quibus peccata quaedam committi solent, *Azor p. 1. l. 8. c. 22. q. 13. Molin. c. l. Limitari autem hoc debet, modo Principes, vel Magistratus non dent licentiam Judæis exercendi usuras, cum obligatione, seu pacto*

ipsis solvendi magna tributa, quod fit, ut usuras augere cogantur, & pauperes magis tur, *Less. l. 2. c. 20. num. 179. Legn. cit. 7. concl. 2.* An autem universaliter illi, qui ditiore cogere ad solvendas usuras, iniuste bitur,

§. IV.

Utrum dominium usurarium transferatur in usurarium?

XVIII. Quaeritur primo, an usurarius transferat dominium usurarium, id est, earum rerum, quae acceptae? In qua re certum est primo, si mutuum non habeat voluntatem transferendi dominium usurarium, quia scit se non esse obligatum ad solvendum usuras, sed solum vul pecunias alie detinere, propter fidem datam, non transferendi dominium ob defectum voluntatis illud transferendi, sed suo utitur, nec obligatur transferre dominium, potius jus habet repetendi, quod dedit, *Card. Lugo tom. 2. de justit. dis. 2. §. 11. n. 1.* Certum est secundo, si res per usuram accepta sit tantum numero, pondere vel mensura, ut frumentum vel vinum, & ea permisceantur aliis ejusdem generis, siue similibus usurariis, quilibet, ita ut non possint amplius ab eis separari, discerni, tunc earum dominium est tantum in usurarium, quia modus acquirendi dominium per admixtionem rei cum alia ejusdem generis, constat ex §. *Si duorum Instit. de rer. divi. c. l. 1. de 78. ff. de solution.* ut si fur vinum, vel frumentum latum misceat cum suo, vel nummis alicujus, suis, *Azor p. 3. Instit. l. 5. de usur. c. 11. §. 1. n. 1. cit. c. 20. dub. 18. n. 156.* Ubi n. 157. addit, quod quamdiu acervus, siue cumulus pecuniarum, siue aliquomodo idem permanet, siue apud usurarium, siue apud alium, potest is, cujus res, siue suo consuetum, cum rebus alterius permixtae sunt, illum solum pro parte vindicare, juxta l. *Martianus. §. 4. ff. de rei vindic.* quia habet jus reale in illa, ita ut re omnes alios, ei ex eodem satisfieri debeat: non potest occultè ex eo tantum accipere, quantum est ere sua ibi permixtum esse.

XIX. His suppositis, prima sententia communior DD. est, non acquiritur dominium usurarium, siue res sint usum consumptibiles, non, & siue sint res mobiles, quae servando perire possunt, siue immobiles, quam tenet *Azor p. 1. l. 8. c. 22. q. 13. ult.* quamvis etiam contrariam probentur dicat, *Molin. tr. 2. dis. 326. n. 7. Covarr. l. 4. p. 1. c. 3. n. 6. Silvest. V. V. §. 1. de usur. c. 1. l. 1. c. 16. n. 7. Laym. l. 3. tr. 4. c. 16. n. 7. §. 1. de 2. 2. q. 78. art. 3. in corp.*

Probat hanc sententia primo, quia in mutuo venditio, vel alia iusta causa accipiendi, l. *mutuo. 31. ff. de acquir. rer. domin.* Sed hic nulla praestat ista causa, siue iustus titulus. Secundo quia si usurarius tenetur omnes fructus rei per usuram acceptae fructifera est, restituere: si autem dominium non haberet, faceret fructus suos, & non teneretur restituere, quos mutuatarius percipitur fructus.

zandos. Tertiò non minùs requiritur ad transferendum dominium rei usurariae, quam ad transferendum jus, quod habet ad illam, sed hoc non intendit transferre mutuarius, quod adhuc retinet, ergo multò minùs dominium, quod majus est, quam jus ad rem. Porro voluntas mutuarii transferendi dominium in usurarium non censeretur esse insufficientis, ob defectum voluntarii, cum sit absolute libera, sed quia per illam non intenditur, ut usurae date absolute cedant in dominium usurarii, sed solum ut sint ipsius, quatenus ipsi debentur, non aliter, quia usuras dans non voluit illas donare, sed dare, quantum iustitiae ratio permittit, nec plus à se abdicare, quam ex iustitia debeat, *Less. 6. l. n. 159. Zaf. in comment. h. t. n. 23.*

XX. Secunda sententia affirmat, usurarium acquirere dominium rerum per usuram acquisitarum, sed revocabile, & inefficax, ita ut obligatus sit restituere, quicquid accepit, quia iniuste, & per injuriam accepit, quam tenet *Navarr. in man. c. 17. n. 265. Lugo tom. 2. de iustit. dist. 25. sec. 11. n. 206.* & alii apud ipsum. Ratio præcipua est, quia adest, ex parte solventis usuras, absoluta & efficax voluntas transferendi dominium, ut supponitur: solvit enim mutuarius illas ex pacto, & conventionione: & quamvis voluntas illa secundum quid sit involuntaria, quia necessitate coactus solvit, sine quibus non vult mutuum mutare: tamen simpliciter est voluntaria, & libera, nam & hinc, quæ ob metum, etiam gravem iniuste illatum, dantur, transeunt in dominium accipientis, licet cum obligatione restituendi.

Ad quod tamen respondent AA. primæ sententiae, disparitatem esse, quia in metu adest titulus dandi, nam dans ex metu iniuste incusso verè vult, vel gratis dare, quando metu coactus donat, vel dare ex titulo venditionis, vel alterius contractus, qui validus est. At usurarius ideo non acquirit dominium, quia qui usuras solvit, non intendit donare, ut constat, sedolvere ex debito, cum ergo nullum adsit debitum, nihil agitur, quia nec accipit ex dono, cum deit animus donandi, nec ex debito, quia nullum adest debitum. Verum non apparet, si metum injustum passus trasfert validè dominium, cur non etiam transferat mutuarius, cum in utroque casu accipiens non habeat justum titulum ad accipiendum.

XXI. Queritur secundò, an usurarius habeat dominium earum rerum, quæ ex pecunia, vel alia re usuraria acquisivit, v. g. si pecunia usuraria ad negotiationem exposita, aliquid lucratus est, vel emit, vel ludendo acquisivit. Item si per usuram acquisivit agrum, vel domum, vel equum, an dominium fructuum ex agro perceptorum acquirat, vel dominium pretii, quod ob domum, vel equum venditum accepit? Resp. primò, si res usuraria sit pecunia, tunc rerum, quas illa pecunia, sive negotiando, sive ludendo, sive emendo comparavit, sibi acquirit, postquam res illæ ei sunt traditæ, ideòque illas non tenetur restituere mutuuario, etsi debeat restituere pecuniam, quam per usuram accepit, & omne lucrum cessans, & damnum emergens mutuuario, de quo infra, ita docet *S. Thom. 2. 2. q. 78. Silvest. 17. Vsur. 6. q. 2. disto 2. Covarr. cit. c. 3. n. 6. Azor cit. l. 5. c. 12. Molin. dist. 327. n. 5. Less. cit. c. 10. n. 161.* & est communis sententia. Idque aper-

tè colligitur ex *l. Qui aliena. 8. C. Si quis alteri, vel sibi. C.* Ratio est, quia hujusmodi lucra non sunt fructus pecuniae, quæ ex se sterilis est, sed proveniunt ex propria industria, & diligentia usurarii, ideòque ipsi acquiruntur. Sic depositarius, quod emit ex pecunia apud se deposita, sibi acquirit, *l. Si ex ea. 6. C. de rei vindic.* sic etiam si fur aliquid ex pecunia furtiva acquirat, sibi acquirit, quia quod ex re furtiva acquiritur, furtivum non est, *l. Qui vas. 48. in fine. ff. de furtis.* Item si uxor ex pecunia viri defuncti pertenente ad filium aliquid emat, suo proprio nomine, sibi acquirit, *cit. l. 1. C. Si quis alteri.* Similiter si quis furripiat artificis instrumenta artis, & suâ industriâ ac labore iis aliquid lucretur, sibi acquirit, non artificii, licet omnes illi teneantur restituere pecuniam alienam acceptam, & omne lucrum cessans, & damnum emergens.

Dices, talis contractus est involuntarius, ex parte emptoris. Si enim sciret rem, quæ ipsi venditur, esse usurariam, & alienam, vel saltem alteri restituendam, nollet emere, ergo est irritus. Sed respondetur, cum quidem esse aliquo modo involuntarium, & secundum quid, cum ex errore, & ignorantia procedat, quia tamen hic error non est circa substantiam rei, sed circa conditionem quandam extrinsecam, & accidentalem, non est ipso jure, talis contractus irritus, etsi possit emptor, postquam scit, contractum rescindere, & pretium repetere, *Less. c. l. num. 162.*

XXII. Resp. secundò, si res usuraria sit fructifera, tunc usurarius non acquirit dominium fructuum inde perceptorum, secundum primam sententiam supra traditam, quia cum non acquirat dominium rei usurariae, ergo nec fructuum ex illa re quippe aliena perceptorum: at verò juxta secundam sententiam, cum acquirat dominium rei usurariae, consequenter acquirit etiam dominium fructuum ex re propria perceptorum, quamvis in foro conscientiae, ipsam rem usurariam, unâ cum fructibus perceptis, restituere teneatur, *Azor cit. c. 12.*

XXIII. Resp. tertiò, si usurarius res per usuram acquisitas vendat, licet non transferat earum dominium in emptorem, secundum illam sententiam, quæ negat, usurarium acquirere dominium rei usurariae, ut colligitur ex *l. Empto. 11. §. Et in primis. ff. de action. empt.* acquirit tamen dominium pretii, quia pretium rei furtivæ non est furtivum, *cit. l. Qui vas. ff. de furtis.* ergo nec pretium rei usurariae est usurarium: modò tamen emptor, bonâ fide, res illas emerit, nesciens esse alienas, alioquin si scivit, contractus est irritus, ideòque tunc nec usurarius acquirit dominium pretii, ut patet ex *l. Si in emptione. 34. ff. de contrah. empt. Lessius c. l. n. 163. & seq.* Porro si res usuraria vendita ab emptore evincatur, tenetur in foro conscientiae usurarius totum pretium restituere emptori, à quo res est per evictionem extorta, sicut & pretium fructuum rei usurariae, si illi per evictionem sint emptori adempti, *Azor cit. c. 12.*

Obijciunt primò, si radix est infecta, ergo & rami, ergo etiam quicquid acquiritur ex re usuraria est usurarium, & restituendum. Resp. lucra parta ex pecunia, vel re usuraria non sunt veluti rami ipsius pecuniae, quia non oriuntur ex ea, sed ex industria usurarii.

Obijcitur secundò, nullus debet ex iniquitate sua referre commodum, ergo nec usurarius ex re usuraria. Resp. non referre lucrum ex usura per se, sed ex propria sua industria, quamvis interveniente usura: neque est iniquum, ut quis interdum ex actu aliquo pravo, & illicito lucrum temporale consequatur, ut patet in actu meretricio.

Obijcitur tertio, res empta pecuniâ usurariâ, succedit loco pecuniæ, seu pretii. Resp. id procedere in hereditate, fideicommissio, & dote, non autem generaliter in aliis rebus quibuscunque. *Azor cit. c. 12. in fine, Molin. cit. dis. 327. n. ult.*

SECTIO II.

DE PACTIS, TVM ILLICITIS
& usurariis, quæ contractui mutui ad-
jici nequeunt, tum licitis, quæ
apponi possunt, absque
usura.

§. I.

De pactis, ob quæ contractui mutui
adiecta, is efficitur usurarius.

XXIV. Regula generalis, & communiter recepta est, quod per omne pactum, seu conventionem, per quam præter sortem, adhuc propter id, quod mutuo intrinsecum, & proprium est, imponitur mutuuario aliud gravamen, seu onus quodcunque, sive nova obligatio ex iustitia, ad quam aliâs non tenebatur, redditur contractus mutui usurarius. Cujus ratio est, quia quando mutuarius tantundem reddit, quantum accepit à mutuantem, tum totum id, quod mutuantem dedit, est compensatum ad æqualitatem, ergo quicquid amplius exigitur, vel imponitur mutuuario supra sortem datam, injustè exigitur, & imponitur. *Card. Lugo tom. 2. de iustitia dis. 25. sec. 5. n. 36. & alii.* Ex qua regula plures quæstiones hæc sunt breviter decidendæ.

XXV. Queritur primò, utrum usurarium sit, ratione carentiæ pecuniæ, sive pro obligatione non repetendi mutuum, ante certum tempus v. g. ad annum, aliquid ultra sortem accipere, & de eo pacisci. Resp. affirmative, *Molin. tract. 2. de iustitia, dis. 308. num. 10. & 11. Lessl. l. 2. c. 20. dub. 14. num. 127. Laym. l. 3. Theol. mor. tract. 4. c. 16. n. 8. Lugo cit. dis. sec. 3. num. 17. & seqq.* Probatum primò, quia obligatio carentiæ pecuniæ, & non repetendi mutuum ad tempus, est intrinseca, & essentialis mutuo, sicut ergo non potest, sine usura, aliquid accipi pro mutuo, cum debeat esse gratuitum: ita neque pro obligatione ad non repetendum illud, sive ad longius, sive ad brevius tempus, omne enim mutuum affert secum obligationem non repetendi illud per aliquod tempus, alioquin esset merum precarium: ergo sicut mutuo dato ad mensem v. g. intrinseca est obligatio non repetendi intra mensem: ita & mutuo dato ad annum, vel etiam ad longius tempus, est intrinseca obligatio non repetendi, intra illud tempus, cum nihil aliud sit, quàm mutuum prorogatum, seu exten-

sio gratuiti beneficii ad longius tempus. secundò, quia mutuum, sive ad brevius, sive ad longius tempus sit concessum, sufficiens, ut qualitatem compensatur, si reddatur tantum, ac mutuo datum est, si enim mutuantem cæcos, privavit se facultate negotiandi, & di cum illis centum, & mutuarius potest centum aureos, cum facultate negotiandi, & erandi cum illis, redditur illi omnino æquum, ut nihil amplius restet ex obligatione, sicut enim pecunia reddita æquivalere potest tuo datæ: ita & facultas negotiandi, & di cum illa pecunia, æquivalere facultati se, mutuans prius privavit, *Lugo c. l. num. 10. mile est in venditione, in qua obligatio re venditâ non est peculiari aliquo pretio bilis.*

Dices, qui mutuo dedit v. g. pecuniam, illam repetere, quando voluerit, modo non repetat, quia tunc frustra mutuasset, si expulset, quod intra annum nollet repetere, potest tali obligatione, quippe quæ pretio æquivalere aliquid accipere. Resp. neg. consq. quæ mutuum datat certum ac determinatum tempus, ad annum, non imponit sibi obligationem, sed solum ex sua liberalitate beneficium mutuatendi ad annum: sicut qui rem suam alii ac tradit, nullam super se obligationem, sed solum se abdicat potestate eâ se deinde redi: ita nec mutuans, nisi quod non possit pro pecuniâ mutuo datâ: quod illi sufficiens, & æqualitatem compensatur à mutuatorio, dum sedit pecuniam æqualis bonitatis, & quantitatis valoris, cum libera facultate eâ utendi pro illius perpetuum: & cum obligatio ista non repetendi mutuum datum ad annum, sit intrinseca, & essentialis mutuo, ut supra dictum, non potest præsumi, quin accipiatur pro ipso mutuo ultra sortem, & est manifesta usura. Accedit, quod in mutuatione transfertur dominium rei datæ in mutuum, ideòque post perfectum contractum mutui, nulla obligatio confurgit, ex parte mutuaris, sed solum ex parte mutuarii, qui obligatus restituendum suo tempore, quantum accepit. *Molin. cit. dis. 308. num. ult. Laym. cit. c. 16. n. 8. object. 4.*

Porro quia obligatio, quam quis in mutuo mutuatendi alteri, quodcunque pretio, & æstimabilis, ideo nummularii licitè, & sine ulla potest mercedem accipere pro huiusmodi obligatione mutuatendi quibuscunque, qui mutuum præstitit debitâ cautione de restituendo mutuo pro, *Molin. c. l. n. ult. Laym. c. l. n. 7. in fine.*

XXVI. Queritur secundò, an mutui obligatio si quis alterum ex pacto, vi mutui, obliget, & si cissim ei mutuet? Resp. affirmative, ut dicitur *Thom. 2. 2. q. 78. art. 2. ad 4. Ubi ait, si mutuantem unum aliquod aliud mutuum recipere: non licet eum obligare ad mutuum imperpetuum.* *Molin. cit. dis. 308. num. 3. Silvest. V. p. 1. & alii.*

Ubi notandum primò, usura est, si quis pecuniam alicui eâ lege, & pacto, ut mutuat cissim obligatus sit ex iustitia mutuo dare, &

supra sortem suo tempore reddendam, imponitur mutuatario onus, seu gravamen pretio æstimabile, quod est usurarium. Idemque est de pacto, ut mutuatarius vicissim teneatur mutuatori prædium iusto pretio vendere, vel elocare, molendinum, vel tabernaculum suas frequentare &c. Verum tali casu mutuator ad aliud non tenetur, quam ut obligationem illam, seu gravamen mutuatario impositum remittat, ita ut liberum ei sit solum ex gratitudine tale beneficium præstare, si velit: quod si gravamen mutuatario impositum jam actu sit præstitum, tenetur mutuanus ipsi gravato restituere, quantum ejus interest, sive quanti, prudentis arbitrio, gravamen illud æstimari poterat, nisi is talem restitutionem remittat, *Laym. cit. c. 16. n. 3. dicto 2. Lugo cit. sec. §. n. 50.*

Notandum secundò, si pro mutuo dato v. g. in pecunia, exigatur, ut mutuatarius in præsentem vicissim mutuum det, v. g. triticum, vel quippiam aliud, non tanquam pretium, sed tanquam mera conditio, cum qua, & sine qua mutuanus non vult mutuari, nulla intervenit usura, ut si quis dicat, si vis à me mutuas pecunias obtinere, oportet te quoque mihi muturare triticum, vel vinum, quia meritiò negatur ei beneficium mutui, quod petit, qui in præsentem non vult vicissim dare mutuum, quod ab eo petitur, ostendit enim se esse ingratum, & indignum hoc beneficio, *Molin. cit. dis. 308. n. 7. Laym. c. l. n. 3. dicto 1. Lugo cit. sec. §. n. 52.*

Notandum tertio, non est licitum exigere obligationem mutui in futurum, ut detur mutuum in præsentem, quia tunc exigitur civilis obligatio ad vicissim mutuandum, quæ est pretio æstimabilis, cum tamen pro actu mutuandi non liceat talem obligationem ultra sortem exigere. At verò quando pro mutuo aliud mutuum in præsentem exigitur, nulla exigitur obligatio pretio æstimabilis, ultra sortem, sed solum exigitur mutuum, pro quo mutuanus nihil potest ultra sortem exigere, *Molin. c. l. n. 7.*

Notandum quarto, non est illicitum contra-ctui mutui in futurum celebrando apponere quasdam obligationes, seu onera accidentaria vicissim præstanda, modò ea utrinque sint æqualia, ut obligo me ad mutuandum tibi pecunias, si vicissim te obliges ad mutuandum mihi triticum, quia licet pro ipso actu mutuandi non possit exigi obligatio reddendi aliquid, ultra sortem; pro obligatione mutuandi tamen in se suscepta, quæ & ipsa pretio æstimabilis est, licitum est vicissim exigere talem obligationem, quia est æqualis contractus utrinque, & onerum paritas, prout requiritur, ut iusta sit conventio, *Molin. cit. dis. 308. n. 7. in fine. Less. cit. c. 20. n. 61. Laym. cit. c. 16. n. 3. dicto 3.*

XXVII. Quæritur tertio, an usurarium sit mutuari cum pacto, ut mutuatarius ipsi mutuant, vel alteri officium publicum, vel beneficium confectum, vel operâ suâ obtineat? Resp. esse pactum usurarium, si non ex amicitia, aut gratitudine, sed ex obligatione justitiæ promittatur officium publicum mutuant, quia tunc exigitur aliquid, ratione mutui, ultra sortem, tanquam ex justitia debitum, præsertim si mutuatarius potuisset illud officium vendere, vel sibi retinere, tunc enim imponitur magnum onus novum propter mutuum: imò etsi deberet conferre tale officium alicui, tamen per tale pactum privatur

libertate conferendi illud alteri idoneo, cum vellet, quod est onus pretio æstimabile, *Molin. tr. 2. dis. 310. n. ult. Less. cit. c. 20. dub. 9. n. 62. & 63.*

XXVIII. Similiter usurarium, & illicitum est, si quis mutuet cum pacto, ut conferatur sibi beneficium Ecclesiasticum, vel ut eligatur, aut præsentetur ad illud, sive præsentem, sive futuro tempore, quia supra sortem exigit obligationem justitiæ, per quam adimitur mutuatario libertas conferendi beneficium, cui voluerit, & alteri gratificandi, quæ est pretio æstimabilis, *Less. cit. c. 20. n. 64.* & est communis sententia apud Lugonem c. l. n. 45. præterquam quod beneficium includit etiam aliquid temporale, adeoque datur aliquid temporale pro mutuo, & quia ad pravitatem usuræ sufficit, quod mutuatario injustè imponatur novum onus, quodcumque illud sit, ut si ultra sortem detur Corpus alicujus Sancti, est enim saltem peccatum contra justitiam, cum sine iusto titulo imponatur talis obligatio mutuatario, sive appelletur usura, sive non. Imò tale pactum est etiam simoniacum, quia sive mutuum sit aliquid pretio æstimabile, sive non, saltem est aliquid bonum temporale, pro quo datur beneficium ex pacto, *Lugo c. l. & Less.*

XXIX. Quæritur quarto, an illicitum sit mutuari cum pacto, ut mutuatarius condonet injuriam ipsi à mutuantem illatam? Resp. Non solum tale pactum est usurarium, si exigatur, ut ratione mutui ex justitia remittatur injuria mutuatario in bonis fortunæ illata, tunc enim mutuanus lucraretur ultra sortem, quæ restituere debuisset, sed etiâ si exigatur tanquam pretium pro mutuo, ut remittatur injuria illata mutuatario in honore, vel fama, vel corpore, *Molin. tr. 2. dis. 307. n. 8. & 9. Less. cit. c. 20. dub. 7. n. 48. & 2. seqq. Lugo c. l. n. 37. & 38.* Ratio est, quia malitia usuræ consistit in eo, quod injustè, & sine titulo obligetur mutuatarius ad aliquid, ad quod vi mutui, non tenetur, sive illud sit aliquid spirituale, sive temporale, sive pecunia, sive honor, & fama: nam quoniam vis pœna injuriæ non sit debita, ante Judicis sententiam, tamen jus ad illam exigendam competit etiam ante sententiam: & tamen si honor, & fama non sunt bona pretio æstimabilia, sed bonum aliquod sublimius, quod superat omne bonum pecuniarium: tamen mutuatarius injustè, & sine titulo, ijs privatur, & jus ad illam pœnam exigendam est pretio æstimabile, adeoque etiam remissio illius: quare si tanquam pretium mutui, sive in illius compensationem, tanquam ex justitia debita exigatur, & accipitur, usura committitur, secùs si liberè, & ex gratuita benevolentia condonetur.

XXX. Quæritur quinto, an usura sit mutuari cum pacto, ut mutuatarius obligatus sit ad fidejuben- dum pro mutuantem? Resp. affirmativè, quia imponitur mutuatario onus novum supra sortem, *Molin. dis. 319. n. 1.* quod verum est, si obligatio fidejubendi petatur, ut pretium mutui, non ut conditio, ut si quis nolit mutuari ei, qui rogatus, ut fidejubeat pro se, id recusavit, hoc enim illicitum non est, *Molin. c. l.* non tamen est usura, si quis exigat aliquid à debitore petente, ut pro se fidejussor existat, sive fidejussio sit periculosa, tum enim justè accipitur pretium pro ea, sive non sit, quia non accipitur pretium pro mutuo, sed pro obligatione solvendi pro debitore,

ignoret causam exigendi, mutuans tamen non injuste accipit, cum subit vera, & justa causa exigendi, & mutuarius in illud onus seu excessum consenserit, *Less. c. l. n. 74.* Tutius tamen est, exprimere causam exigendi aliquid ultra sortem, nempe damnum emergens, tum ad vitandum scandalum, & periculum, ne aliquando de usura mutuans accuseretur: tum ad assecurandum debitum, quia mutuarius facilius renuet solvere mutuum acceptum, si putat illud esse usurarium: quamvis non teneatur mutuans ad restitutionem, si pactum fecit, sine expressione damni emergentis, quia regulariter mutuarius non retardaretur a contractu mutui, etiam si sciret justo titulo excessum supra sortem exigi, *Lugo c. l. n. 74.* Tertiò, quamvis mutuarius ex contractu mutui tacite obligatus sit ad resarciendum damnum, quod emergit, sive obvenit mutanti, ob moram mutuarii in solvendo, tempore præfixo: si tamen damnum aliquod eveniat, ante terminum solutioni præfixum, adeoque sine mora mutuarii, is ad resarciendum non teneatur, nisi id in pactum deductum fuerit, saltem de solvendo aliquid ultra sortem, alioquin sibi imputare debet mutuans, quod de eo non caverit, *Molin. cit. dif. 314. n. 11. & 12.* quod si mutuans cogatur ad mutuandum, potest postea exigere interesse damni emergentis, etiam si in contractu mutui nihil de eo per pactum conventum fuerit, uti sumitur ex l. *Cum quidam 17. §. 1. ff. h. t. & ex reg. jur. 86. in 6.* damnum, quod quis suâ culpâ sentit, sibi debet, non alijs imputare, *Lugo c. l. n. 74.*

XXXV. Notandum hic præterea primò, si mutuator neque damnum, neque periculum damni deduxit in pactum, non teneatur mutuarius quidquam pro eo solvere, etiam si postea eveniat, dummodo ipse non fuerit in mora solvendi, tunc enim non teneatur ratione pacti, nec ratione culpe, sed mutuans, hoc ipso, quod de damno pactum non fecit, censetur illud in se recepisse: aliud est, si fuit in mora, tunc enim damnum evenit ex culpa ipsius, *Less. cit. d. b. 10. n. 77.*

Notandum secundò, qui mutuum sub usuris accepit, potest alteri postea petenti a se mutuum, licet partem pecuniæ mutui acceptæ ab alio, vel etiam totam, sub eodem onere usurarum, mutuare, ut se indemnem servet, v. g. Titius mutuos accepit à Cajo centum aureos sub usuris: deinde Sejus petit à Titio mutui etiam centum aureos, hoc casu poterit Titius illos centum aureos, vel partem illorum, v. g. 50. mutuare Sejo, hoc pacto, ut Sejus solvat Cajo, unâ cum sorte, usuras pro rata, quas Titius erat soluturus Cajo, dummodo secundum mutuum à Titio Sejo datum, sit verè causa damni emergentis, vel lucri cessantis Titio, quia hic ideo usuras solvit primo creditori Cajo, quia mutuavit Sejo, alioquin non soluturus, si non mutuasset Sejo, quia fortè sortem, seu pecuniam debitam Cajo solvisset: vel quia Titius aliud damnum tali pretio dignum incurrit. Secus verò est, si Titius, propter secundum mutuum datum Sejo, nullum novum damnum incurrit, quia etiam si non mutuasset Sejo, illas usuras, cum æquali, & non majore damno solvisset Cajo; tum enim non poterit Titius licite exigere à Sejo usuras, ideo præcisè, ut se reddat indemnem

ab usuris, ad quas solvendas se obligavit Cajo: sicut si quis emit aliquid carius, & supra pretium iustum, non potest eandem rem eodem pretio majore, sive carius vendere alteri, ut se servet indemnem, *Axor. cit. c. 4. q. 1. Molin. cit. dif. 314. n. 13. & seqq. Less. cit. c. 20. n. 78. & gladius Lugo cit. sec. 6. n. 35.*

§. III.

An, & quomodo in mutuo aliquid licite, & sine usura exigi, vel accipi possit ultra sortem, ratione lucri cessantis?

XXXVI. ASSERTIO 1. Si quis per vim, vel metum, vel dolum injustè cogatur ad mutuandum, ideoque lucrum ei cesser, quia amittit occasionem lucrandi suâ pecuniâ, quâ volebat vel censum, vel domum, vel agrum frugiferum emere, vel negotiatione licitâ aliud lucrum quærere; tum mutuans potest exigere, & debet illi compensari lucrum illud cessans, etiam si illud in pactum non fuerit deductum. Ratio est, quia qui tali modo invitus dat mutuum, injustè privatur lucro, adeoque damnum patitur, ergo is, qui causam talis damni injustè dedit, tenetur ad illius compensationem, etiam si id in pactum non sit deductum: sicut si quis furetur mercatori pecuniam, quam paratam habebat ad negotiandum, non tantum illi tenetur restituere pecuniam ablatam, sed etiam lucrum, quo furando pecuniam, injustè eum privavit, *Molin. tr. 2. de just. dif. 315. n. 1. Less. cit. c. 20. n. 79. Lugo cit. dif. 25. sec. 6. n. 86.*

XXXVII. ASSERTIO 2. Sed etsi quis spontè in mutuum dedit, ad certum tamen terminum, quo reddendum sit, & mutuans ex eo quoddam mutuarius ad tempus præfixum non solvat, lucrum amittit, debet id mutuantem resarciri, ob moram debitoris, tamen si de eo explicite pactum non interveniat, *Molin. cit. dif. n. 5. & 6. Less. c. l. n. 79. Lugo cit. dif. 25. sec. 6. n. 86.* Ratio est, quia eo ipso, quod terminus solutioni mutui præfigitur, vi taciti pacti, tenetur mutuarius ad interesse, quo mutuans ob moram debitoris privatur: idque procedit, quamvis absque culpa mutuarii, solutio mutui tunc non fiat, vel quia solvendo non fuit, vel ob aliam causam, quæ tamen ex parte mutuantis non proveniat, nisi mutuarius ad extremam necessitatem, sine sua culpa, sit redactus, ut supra dictum, *Molin. c. l.*

XXXVIII. ASSERTIO 3. Licetum est etiam spontè, sine coactione, vel præcepto Superioris, ab initio pacisci cum mutuuario, ut ultra sortem aliquid solvat, ratione lucri cessantis, quantum id prudentis arbitrio æstimabitur, *Axor. cit. l. 5. de usura, c. 5. in princ. Molin. cit. dif. 315. n. 11. Less. c. l. n. 80. & 81. Lugo c. l. n. 87. & alij DD. communiter, & est sententia in praxi usu recepta.* Probatum primò, quia non minus lucrum ratione mutui cessans est pretio æstimabile, quàm damnum emergens ex mutuo, quia si quis paratam

habeat pecuniam certam ad negociandum, ex qua probabiliter sperat se lucraturum intra annum, centum aureos, non minus, imò longè plus æstimabit lucrum illud in spe, quàm jacturam, seu damnum minus, v. g. XX. aureorum, quod in illa pecunia, cum æquali probabilitate, incurrere posset: ergo sicut licitum est pacisci cum mutuuario de damno illo emergente: ita etiam de lucro cessante, ratione mutui, cum carentia lucri damnum quoddam æstimetur. Secundò, quando quis invitus cogitur mutuare, vel ob moram debitoris in solvendo lucrum cessat, debet illi omne lucrum cessans refarciri, non ratione injuriæ solius, quia quando quis, sine injuria, à Principe ob bonum publicum compellitur ad mutuandum, nihilominus potest exigere, & accipere competentem satisfactionem supra sortem, ergo ipsum lucrum cessans, etiam seclusa injuriâ, est per se pretio æstimabile, & dignum compensatione, & de eo pacisci licet. Tertiò, venditor potest, supra justum pretium, aliquid petere, quando res vendita ipsi plus valet, propter peculiare commodum, quod illi afferebat: atqui pecunia, quam v. g. mercator aliquis destinavit ad negotiationem, plus valet mutuant, non quidem in se, sed ut subest industriæ mercatoris, & propter lucrum, quod ex illa sperat, ergo poterit aliquid supra sortem petere, ob jacturam, quam facit, lucri illius, in gratiam mutuarii. Quartò, si quis petat ab operario, ut hodie à laborando cesset, eumque ad recreationem aliquam comitetur, potest is exigere pretium lucri cessantis, ob id, quòd operas suas hoc die alijs non locavit; ergo etiam negotiaturus potest exigere pretium pro eo, quòd in gratiam alterius à negotiatione cesset. Quintò, piscator potest licitè vendere pisces, quos jactu retis se capturum sperat, l. *Si jactum* 12. ff. de action. empt. ergo & mercator vendere poterit licitè mutuuario interesse, quod sperat ex pecunia ad negociandum destinata se lucraturum, & quo in gratiam ipsius se privat: est enim hic contractus innominatus, faciam, seu potius desistam ab hac mea negotiatione in commodum tuum, si mihi tantum, ut desistam, des. Non obstat, quòd mutuum debeat dari gratis, ergo quando quis non tenetur mutuare, non potest quidquam accipere: nam mutuum debet gratis dari, quia pro ipso mutuo, secundum se spectato, nihil supra sortem exigere potest; bene tamen pro spe lucri, quâ quis se privat, in gratiam mutuarii, *Less.* cit. c. 20. n. 82.

XXXIX. Cæterum plures conditiones requiruntur, ut pactum de exigendo lucro cessante à mutuuario, sit licitum, & non usurarium, prout videtur est apud *Molin.* tr. 2. diff. 316. *Azor.* p. 3. l. 5. de usura, c. 5. not. 2. *Less.* cit. c. 20. dub. 11. n. 48. & seqq. Prima est, ut mutuum verè sit causa lucri cessantis, hoc est, ideo lucrum mutuant cesset, quia mutuo dat, nec aliunde illud lucrum compensetur. Ut si quis pecuniam destinatam ad negociandum, vel emendandum rem frugiferam, subtrahat illi destinationi, ut mutuet alteri, & ita amittat spem illius lucri.

Ubi notandum primò, si lucrum solum sit in spe, & potentiâ remotâ, quia nimirum pecunia, vel res alia, quæ mutuo datur, non erat adhuc ad negotian-

dum, vel lucrandum destinata, etsi destinata, & fortè postea destinaretur, nisi mutuo daturum nullum censetur lucrum cessans, quia incerti, & remoti non habetur ratio, ut per se um licitè accipi possit, *Molin.* cit. diff. n. 1.

Notandum secundò, si quis postulat mutui pecuniam ad negociandum, postea illam mutuo alteri; sed occasione mutui dari, aut mutuari crandi per artificium, vel aliam industriam pendat, ita ut totum lucrum negotiationis compensetur, is non potest quippiam, ratione lucris, exigere supra sortem, quia cum aliquid lucrum lucratur, ut supponitur, non cessat lucrum ex mutuo. Si tamen illud vel alia ratio lucrandi illi magis laboriosa, molesta, quàm fuisset negotiatio, potest propter quam compensationem exigere a mutuatario, *lin. c. l. n. 3. Less.* c. l. n. 85.

Notandum tertio, si quis certam pecuniam destinavit ad negotiationem, aliam autem habet, quâ negotiari posset, sed five ex jactura vult illam ad negociandum, & lucrandum, five reservare ad familiæ sustentationem, vel ad necessitates: siue etiam sine justa causa, potest pro lucro illo cessante aliquid exigere, verè illi cessat lucrum ob mutuum, etiam si tunc, aut pusillanimitate nolit exponere illam ad negotiationem: duplex enim tali causa cessat: unum ex pecunia, quam otiosam tenuit, hoc lucrum cessat ex negligentia ipsius mutuantis, alterum verò cessat ex pecunia, quæ exponitur in lucro, nisi mutuo illam dedisset, & pro hoc lucro potest aliquid mutuantis exigere, qui in commodum mutuarii, *Molin.* c. l. n. 5. *Less.* n. 87. *Lugo.* cit. diff. 25. sec. 6. n. 50.

XL. Secunda conditio requiritur, ut mutuant non exigatur, vel accipiat plus, quam lucrum cessantis, quàm spectatis omnibus circumstantijs, arbitrio prudentum, illud valet, & æstimatur: nam plurius valet, & æstimatur, quod est, & præsens, quàm quod futurum, & incertum, tantò enim minus valet lucrum in spe, quod jam esset in re, quantum spes illa frustratur, quæ potest tale lucrum. Unde mutuant potest lucrum pacisci, ut supra sortem debeat dari, quantum valet spes lucri, deductis expensis, centum aureis, quos mutuo dedit, si ad negotium nem applicasset, lucratus esset decem aureos, quos putatis tamen expensis trium aureorum, quos credere debuisset, tum nomine lucri cessantis, septem aureos petere potest, deductis scilicet expensis, alioquin si plus exigit, injustitiam committit, restituere id debet, etsi hoc non esset propriè mutui, quia non peteretur, nomine mutui, sed nomine lucri, cum pretio tamen excessivo, & injusto, *lin. c. l. n. 6. Less.* c. l. n. 96.

XLI. Ubi notandum primò, ad paciscendum lucrum cessans in pactum deduci, primò debet mutuant, ut mutuarius tantum teneatur de mutui interesse, quantum postea deprehenderet, si futurum fuisset, si pecunia mutuantis, quæ in pactum deducitur, tamen expensis: ita ut si postea ex eo constiterit, quòd mutuantis lucratus fuisset, aut aureos, si ad negotiationem dedisset, restitueret.

debeat mutuatarius: si minus, minus: idque sciri poterit ex eo, quantum alii mercatores in simili genere negotiationis hoc tempore lucrantur. Secundò, deduci potest in pactum determinatè, & non ex eventu futuro, si exigatur, & promittatur à mutuatario ultra sortem aliquid determinatum pro spe lucri, quæ se mutans ob mutuum privat, sive lucrum postea fuerit majus, sive minus, vel etiam nullum, quia mutans, cum mutaret, spem illam lucri vendidit, quæ erat pretio æstimabilis, *Molin. c. l. n. 8. Less. c. l. n. 97.*

Notandum secundò, an in lucro cessante deducendi sint etiam labores, non conveniunt DD. nam aliqui distinguunt inter labores intrinsecos negotiationi, ut est actus vendendi, emendi &c. & hos non esse deducendos, quia sunt omnino necessarii, sine quibus nullum comparatur lucrum: sic operarius non laborans nullam mercedem acquirit: alii sunt extrinseci labores, sive antecedentes, sive comitantes, quales sunt ire ad nundinas, iter agere &c. & hos debere deduci, quia non sunt omnino necessarii, nisi ex suppositione, *Aror cit. c. 5. q. 2.* Alii verò rectius distinguunt: si mutans nolit laborem suum pecuniâ redimere, sed velit potius laborare, quam otioso aliquid amittere de lucro, quod sperabat, tum poterit totum lucrum cessans exigere à mutuatario, non detracto labore. Secus est, si mutans velit laborem suum parte lucri redimere, tum enim debet eam partem de lucro detrachere propter otium, *Less. c. l. num. 98.*

XLII. Tertia conditio principaliter requisita ad iustitiam lucri cessantis est, ut pretium sive interesse lucri cessantis non anticipatè, sive non statim à mutuatario solvatur, tempore, quo mutuum traditur, sed postea, quando mutuum erit solvendum, *Molin. cit. diff. 316. num. ult. Aror cit. c. 5. q. 3. Less. cit. c. 20. num. 99. Lugo cit. sec. 6. num. 99.* v.g. Titius mutuat Cajum aureos mille, cum eo pacto, ut Cajus ratione lucri cessantis, statim solvat Titio centum aureos, tunc si Titius solum det Cajum 900. aureos, & pro lucro cessante retineat sibi centum, manifestam usuram committit, nam perinde est, ac si mutuatet 900. aureos, ut postea sibi reddantur mille, quia re ipsâ non mutuat, nisi 900. & mutans tantundem exigit pro lucro cessante ex 900. aureis, quantum ex mille, quod aperte iniquum est: cum enim non cesset Titio lucrum, nisi ex 900. aureis, non est æquum, ut exigit compensationem lucri quasi ex mille, quia aureis 900. non debet correspondere tantum lucrum, quantum mille aureis, sed minus. Aliud est, si Titius mutuet Cajum mille aureos, cum pacto, ut ratione lucri cessantis, solvat Titio centum aureos, & is statim det Cajum mutuos integros mille aureos, & vicissim ab eo statim recipiat aliam rem infungibilem, ex qua nihil potest lucrari, quæ tamen æstimatur 100. aureis, de quibus inter eos convenit, ratione lucri cessantis: hoc enim non est illicitum, quia ob id, quod res ita statim tradita sit mutuantis, non ideo lucrum ex mutuo ipsi cessans minus est, cum ex re tradita nihil lucratur: unde sequitur, si mutuantis anticipatè, sive statim aliquid solvatur, ratione lucri cessantis, quod detrahatur ex ipsa summa pecuniæ mutuatæ, vel ex aliqua alia re fructifera, quæ interit, dum mutuum redditur, fructum, vel lucrum

Tomus V.

affert ipsi mutuantis, usuram committit, quia tunc mutans pro mutuo tantum recipit, quantum dedit, & insuper supra sortem lucratur fructum ex re illa data, quod usurarium est, *Aror cit. c. 5. in fine.*

§. IV.

An ratione periculi, cui mutuum exponitur, licitè possit aliquid ultra sortem exigere?

XLIII. Duo hic casus diversi sunt distinguendi. Primus est, quando res ipsa mutuatæ subiacet periculis, ut si quis mutuet pecuniam, vel aliam rem alteri per mare eam transvecturo, in quo communiter solent esse pericula: vel si quis mutuet pecuniam alicui transportaturo illam per terrestria itinera, & loca periculosa, quia obsessa à latronibus, & hostibus; & his casibus, mutans in se suscipiat periculum rei mutuatæ, & pro eo periculo exigit aliquid ultra sortem. Secundus casus est, quando periculum mutui provenit ex parte mutuatarii, quia periculum est, & merito timeri potest, ne forte ad noxiam vergat, & eum postea deficiat facultas solvendi, vel quia solet esse fraudulentus aut malæ fidei debitor, ideoque probabile periculum sit, ne sine magnis expensis, vel gravibus molestiis, debitum ab ipso recuperari non possit, ideoque mutans vult aliquid ultra sortem exigere in compensationem damni, vel molestiæ, quam probabiliter timet, subeundo tale periculum, *Aror p. 3. l. 5. c. 6. q. 1. Lugo cit. diff. 25. sec. 6. n. 76.*

XLIV. ASSERTIO I. Quoad priorem casum, qui facilius est, si mutans aliquid ultra sortem exigit, propter periculum circa rem mutuatam, quod in se suscipit, & verè subest, idque in pactum deducatur, talis contractus non est usurarius, sed licitus, ut ex communi docet *Aror cit. c. 6. q. 1. Lugo c. l. n. 77.* Ratio est, quia in hoc casu, duo distincti actus sunt: unus est contractus mutui, vi cuius, mutans nihil exigit supra sortem, quia cum dominium rei mutuatæ, eâ tradita, statim transeat in mutuatarium, ideo hic obligatus est ad reddendam totam sortem, etiam si res mutuatæ pereat, quia res domino suo perit, adeoque mutuatario, non mutuantis: alter contractus postea superadditur, nempe assicurationis, in quo mutuatarius timens, ne in itinere pecuniam, vel aliam rem, quam mutuo accepit, perdat, paciscitur, & convenit cum mutuantis, ut illam toto illo tempore assuretur: & pro tali assicuratione vicissim promittat, se ipsi iustum pretium ultra sortem solvaturum, propter periculum rei alienæ, quod in se suscepit, & pretio æstimabile est. Sicut ergo tale pactum assicurationis licitè fieri posset cum aliquo tertio, ita etiam cum ipso mutuantis, qui non est amplius Dominus rei mutuatæ, adeoque periculum illius ad ipsum non spectat, nisi in pactum deducatur.

XLV. ASSERTIO 2. In posteriori casu, qui difficilius est, probabilius est, si mutuum sit periculosum, propter conditionem mutuarii, posse pro periculo sortis aliquid per pactum assicurationis exigi ultra sortem solvendum, sine usura, modò non exigatur tanquam conditio, sine qua mutuator non vult mutuatæ, sed mutuatarius, suâ sponte, etiam ad invitationem

tionem mutantis, tale pactum inerat, *Molin. tr. 2. dis. 318. n. 4. Silvest. V. V. supra. l. q. 35. Less. cit. c. 20. dub. 13. n. 111.* & alii contra *Navarr. & Toler.* Idque probari potest primo, quia suscipere in se tale periculum est pretio æstimabile, ut si quis mutuet homini non satis sibi noto, decoctori, malæ fidei &c. ergo mutuans potest pro eo pretium exigere. Secundo potest quis aliquid supra sortem exigere, propter timorem, ne cogatur expensas in mutuo recuperando facere, etsi postea res reddatur, sine expensis, ergo multo magis propter periculum ipsius sortis, quia iustissimum est pro eo, quod pretio æstimabile est, pretium exigere. Tercio qui locat equum alicui, potest, propter periculum, ne equus apud conductorem pereat fame, vel fugâ, vel nimio labore, aliquid exigere ultra pretium locationis, etiam si equus non pereat. Quarto qui vendit creditum, ratione periculi, vel damni, quod subit, dilata solutione, potest aliquid ultra pretium rei venditæ exigere. Quinto debita periculosa minori pretio possunt ab alio emi, ut si sit debitor dubiæ fidei, ergo licitum est etiam in mutuo pro eo, certis exigere à mutuuario pro periculosa, seu incerta. Sexto potest quis pro fideiussione pretium exigere, ratione periculi, quod subit solvendi debitum pro debitore principali, etiam si postea nihil solvat, quia debitor totum solvit, ergo etiam pro periculo amittendi mutuum poterit aliquid accipi. Verum disparitas est, quia fideiussor suscipit in se novam obligationem diversam à debito principali, eamque pretio æstimabilem: sicut ergo pro obligatione mutuarii potest pretium accipi, quippe quæ est obligatio distincta ab ipso mutuo: ita etiam pro obligatione solvendi pro debitore, ut ex supra dictis patet.

XLVI. Sed & alia argumenta non videntur omnino efficaciter probare intentum, quia non est eadem ratio de periculo in mutuo, & de aliis damnis emergentibus, ut notat *Lugo cit. sec. 6. n. 80.* nam obligatio ad solvendas expensas faciendas, & ad compensanda alia damna emergentia, sunt aliquid diversum ab ipso mutuo, idèque non mirum, quod possit pro eo aliquid exigi, idèque non mirum, quod verò periculum circa sortem, si postea integra reddatur, & sine aliis expensis recuperetur, nullum aliud damnum infert in bonis fortunæ. Cum ergo toti periculo circa sortem satisfiat ad æqualitatem, si reddatur fors, seu tota summa capitalis, consequenter non potest peti aliud quid ultra sortem, ob periculum sortis. Nihilominus tamen, quamvis periculum illud sortis non sit damnum ita diversum à sorte, sicut alia damna pecuniaria, quæ ex mutuo emergere solent: est tamen tale periculum aliquod damnum à sorte diversum, quia licet debitum solvatur, si mutuum postea reddatur: molestiam tamen aliquam attulit mutuanti illud periculum, & timor amittendi sortem, quæ cum sit pretio æstimabilis, poterit mutuans pro hac molestia causâ mutui subeundâ, aliquid supra sortem exigere, & accipere, modò pactum præcesserit, *Lugo c. l. n. 81. & 82.*

XLVII. Verum hæc tenet dictis directe adversari videtur text. in c. *Naviganti. 19. & ult. in princ. b. r.* Ubi Papa Gregorius IX. ita rescribit: *Naviganti, vel eunti ad nundinas, certam mutuans pecuniæ quantitatem, pro eo, quod suscipit in se peri-*

culum, recepturus aliquid ultra sortem, rarius est censendus. Variæ sunt expositiones textus, quas afferunt DD. primo, quod huius cap. habeat locum in eo casu tantum, in quo periculum periculi, quod in se suscipit creditarius, est injustum, & excessivum, tunc recipitur ultra sortem id, quod iustum pretium est, si pretium periculi sit iustum, & modum proportionatum tali periculo. Hec assertio non congruit litteræ, quia hic dicitur, quod recipit aliquid ultra sortem, usurarius certe ergo usura committitur, si aliquid, quantum modicum, ultra sortem exigatur in contrarium, quia dictio *aliquid* verificatur in quolibet, *Abb. in cit. c. ult. n. 2. h. i.* Secundo alii putant solum procedere in eo casu, in quo periculum nullum subest periculum amittendi sortem, hoc prætextu, & colore cerò lucratur periculum sortem conventum. Sed contra est, quia si sermo est de illo, qui mutuatur pecuniam navigantibus verè imminet maxima pericula, rat *Covarr. l. 3. resol. c. 2. num. 5. §. Prima.* Tercio alii dicunt in hoc c. esse sermone de illo, quod provenit, ex parte mutuarii, non ad solvendum, vel quia infidelis est, & periculum stat, quod pro illo periculo nihil possit accipere sortem. Sed hoc est contra textum, quia mutuans, non suscipit in se periculum mutui, sed sibi solvenda, sed exegit aliquid ultra sortem periculum rei, seu pecuniæ mutuatæ, quod in se suscepit per contractum assecurationis, *Lugo c. 78. & 84.* Quarto alii dicunt, quod periculum intendit ibi damnare usuras centesimali, quod regulis mensibus, quæ Jure Civili permittuntur, pecunia nautica, seu trajectitia ultra sortem, ut legit *Less. cit. dub. 13. n. 116.* Venit ibi sermo non solum de navigantibus, sed etiam de eunti ad nundinas. Quinto alii dicunt, quod periculum aliquid exigatur ultra sortem, ratione mutui, vel ratione mutui, & periculi simul, non accipitur mutuans velle consequi lucrum ex mutuo, quidem immediate, sed mediante subsequente periculo, quod usurarium est. Non est autem aliquid quod exigit ratione solius periculi, ut periculum, quia etiam si non mutuaret, & periculum mutuatæ vellent in se suscipere, licet acciperent mutuum, nec debet esse deterioris conditionis, ut alteri serviat mutuando, *Silvest. V. supra. l. 1. Molin. tract. 2. dis. 318. n. ult.*

XLVIII. Porro præter allatas, sunt alia duæ expositiones probabiliores huius cap. prima est, reprobari ibi à Papa, tanquam illicitum mutuans per adjectum pactum cogat, si mutuaturum, ut ei pro periculo rei mutuatæ susceperit, aliquid ultra sortem det, aliud non potest, hoc enim usurarium est, quia sicut non potest mutuarius ex mutuo obligari ad incrementum emendum, ita nec potest obligari ad incrementum mutuantis contractum assecurationis, cum sit pretio æstimabile injustè superadditum mutuo, est, si liberè id fiat, & mutuarius sponte accipiat, & pacificatur de periculo periculi, & pacificatur de periculo periculi.

mutuata, in se recipiendo, certo in id pretio constituto, talis enim conventio non damnatur in cit. c. ult. h. t. Azor cit. l. 5. c. 6. q. 2. in fine, Less. cit. c. 20. num. 116. Lugo cit. l. n. 78. & alii communiter.

Altera expositio est, quod Pontifex ibi solum declarat, huiusmodi contractum, & pactum assecurationis, in quo mutuans suscipit in se periculum rei mutuatae, in foro externo, & quantum ad iudicium publicum Ecclesiae, praesumendum esse usurarium, quia ut plurimum creditores, sive mutuatores suscipiunt in se periculum rei mutuatae, & aliquid accipiunt pro eo, ultra sortem, ad palliandum pravam, & usurariam intentionem, quam gerunt lucranti ex pecunia mutuata: Jura autem ex iis, quae ut plurimum accidunt, statuuntur, l. Nam ad ea. 14. ff. de legib. quamvis tale pactum adjectum mutuo intrinsecus, & ex natura rei, ac in foro animae & quoad Deum, non sit usurarium: ideoque Pontifex non dixit talem usurarium esse, sed usurarium censendum esse, adeoque ab Ecclesia in foro externo reputari usurarium, ita ut non sit audiendus, si quis dicat, se non recipere lucrum, ratione mutui, sed solum ratione periculi, nisi aliunde de contrario constet, Lugo c. l. Fagnan. in cit. c. ult. n. 21. & 22. h. t. Ubi tamen num. 23. id limitat, nisi non breve intervallum intercederet inter mutationem, & contractum assecurationis, in quo periculum mutuans in se suscipit pro certo pretio, ultra sortem: tunc enim praesumendum est, cum non pro mutuo, sed pro assecuratione sortis tantum, lucrum illud accipere, Navarr. in Man. c. 17. n. 221. Fagn. c. l.

XLIX. Ex dictis inferitur primò, ut licitus sit contractus assecurationis, requiritur, ut periculum sortis in pactum expresse, vel tacite deducatur, ut supra dictum de damno emergente, vel lucro cessante, ita ut fiat contractus innominatus: v. g. in tuam gratiam subijciam me periculo (modò hoc probabile sit, & non ex vano timore conceptum) fortis, vel rei mutuatae, vel hoc damnum subibo, ut des mihi supra sortem X. florenos, qualis contractus, suapte natura, iustus est. Quod si mutuans nihil de pretio supra sortem dando, ratione periculi sortis, vel damni emergentis, vel lucris cessantis, pactus sit, etsi postea damnum patiat, sine culpa mutuatarii, nullam ab eo compensationem exigere potest, Laym. l. 3. tr. 4. c. 16. n. 10.

Inferitur secundò, non esse pactum usurarium, si quis mercatori naviganti trans mare cum mercibus, decem aureos, cum pacto, ut si navis pereat, nihil omnino reddat: si verò maneat salva, reddat sibi CXXV. aureos, quia lucrum illud accipitur, ratione periculi, quod in se suscepit mutuans, non vi mutui, Navarr. l. 5. consil. 23. h. t. Laym. c. l. n. 9.

L. Inferitur tertio, licitam esse ollam fortunae, quando nimirum plures conferunt certam pecuniam, & conjecis schedulis singulorum nomine inscriptis, in communem ollam, vel aliud vas, quod quisque sorte extraxerit ex olla, cedat ejus lucro, sive res magis, sive exigui pretii fuerit. Neque enim talis contractus est injustus ob inaequalitatem inter pecuniam collatam. v. g. sex paeos, & inter lucrum, quod ex olla capitur, v. g. scyphum aureum, quia in praesenti casu, non debet conferri pecunia, quae data fuit, cum lucro, quod inde sorte provenit, sed

cum spe lucri, quia non emitur ipsum lucrum, sed spes lucri, quae cum sit omnino dubia, & incerta, longè minus valet, quàm ipsum lucrum, ideoque sicut licita est spei lucrosae emptio, veluti jactus retis, vel captura piscium aut avium, l. Nec emptio. 8. §. Aliquando tamen. ff. de contrah. empt. l. Si factum. 12. ff. de actionibus empti. ita & emptio talis spei, sive lucri incerti: praeterim quia hic adsunt omnia, quae ad perficiendum contractum emptionis requiruntur, pretium, nempe pecunia, quae confertur, merx, scilicet spes fortunati eventus, quae venditur: & consensus, sive conventio inter conferentem pecuniam, & Ollarium, qui est veluti venditor, Canisius tr. de usuris c. 4. n. 8. & 9.

§. V.

An in mutuo licitum sit pactum, ut mutuatarius, si tempore statuto non solverit mutuum, teneatur certam poenam solvere, ultra sortem?

L. I. Supponendum est, quod triplex sit poena, legalis, judicialis & conventionalis. Legalis est, quae lege vel statuto imponitur, si intra certum tempus aliquid non fiat, vel non solvatur: Conventionalis, quae pacto, sive mutuo partium consensu, seu conventionem apponitur, si una pars non stet contractui, vel intra certum tempus non solvat, & de hac poena hic est quaestio: Judicialis, quae per Judicem imponitur, si intra certum tempus aliquid non fiat, vel non solvatur.

Jam ergo responderetur ad quaestionem propositam, non esse usurarium, sed licitum, etiam in mutuo, talem poenam apponere, Silvest. V. Vsur. 1. q. 28. Navarr. in Man. c. 17. n. 215. Azor p. 3. l. 5. de usura c. 6. q. 5. Molin. tr. 3. dis. 317. n. 5. Less. cit. c. 20. dub. 15. n. 128, & alii DD. communiter. Ratio est, quia talis poena, quae ultra sortem exigitur, non solvitur ex vi mutui, sed ob moram, & culpam non solvendi mutuum, peccat enim debitor, qui est in mora culpabili, contra justitiam retinendo alienum, seu alteri debitum, ac proinde dignus est poenâ, sicut & illi, contrahentium conventionem, poena apponi solet, qui à contractu resilierit.

L. II. Ubi notandum primò, ut huiusmodi poena licite apponatur in mutuo, requiritur primò, ut non apponatur in fraudem usurarium, quae tunc censetur exigi, & apponi in fraudem, quando mutuans utitur titulo poenae ad palliandum lucrum, quod mutuando intendit, quia nimirum ideo solum hanc poenam exigit, ut lucrum, quod directè ex mutuo exigere non poterat, praetextu poenae, ex illo capiat, non curando, utrum solvat ante terminum praefixum, an non, tunc enim non ex culpa, quae nulla esset in non solvendo, sed ex vi mutui, censetur lucrum exigi, & exspectari: idemque est, si mutuans nimis brevem terminum assignet mutuatario, intra quem scit ipsum solvere non posse, ut nimirum lucretur aliquid ultra sortem, Less. c. l. num. 131. Molin. c. l. n. 6. Lugo cit. dis. 25. sec. 6. §. 2. num. 111. Secundò

l. 3

requi-

decrevit valor tritici, quatuor scaphas, propter diminutionem pretij, æquivalent duabus scaphis antea mutuò datis. Unde talis contractus non erit propriè mutuum, si hoc nomine intelligatur obligatio reddendi tantundem in eadem specie, sed solum in pretio, seu valore, ac proinde erit potius contractus innominatus mixtus ex imperfecto mutuo, & inchoata permutatione: erit tamen mutuum, si per hoc intelligatur obligatio reddendi idem in specie, non in eadem quantitate materiali, quia triticum datum fuit cum obligatione reddendi illud in eadem specie & bonitate, & in eadem mensura, quoad valorem, seu æstimationem tritici, *Lugo c. l. n. 115.*

LVII. Quartò certum esse videtur illicitum esse pactum, per quod mutuans obligat mutuatarium, ut non antea reddat mutuum, quam pretium tritici creverit, sic enim cogit debitorem, ut lucrum ex mutuo solvat, & reddat triticum in eadem mensura, sed aucto, seu duplicato valore, *Lugo c. l. n. 116.*

Quintò certum etiam esse videtur, non esse usuram, vetus triticum mutuari cum pacto, ut postea reddatur novum, si vetus nunc tantum valeat, quantum postea valebit novum, vel speratur valiturum, quamvis hoc cedat in commodum mutuataris, qui sic facilius poterit conservare novum triticum, quam potuisset vetus, *Silvest. P. Usura l. q. 17. Navarra. cit. c. 27. n. 224. Molin. cit. dis. 311. n. ult. Lugo cit. sec. 7. n. 117.* Ratio est, quia talis contractus, quoad valorem, est æqualis, neque illicitum est ex mutuo capere commodum, si id fiat sine injuria, & damno mutuatarij. Aliud est, si triticum vetus, quia semicorruptum est, minus valeat, quam postea valiturum sit novum, & mutuatarius, ob necessitatem, vel aliam similem causam, vetus triticum accipiat, cum pacto reddendi novum, tunc enim usura committitur, & tenetur mutuans restituere augmentum illud valoris tritici novi mutuatario. His suppositis restant duæ quæstiones hoc loco expediendæ.

LVII. Quæritur primò, an quando probabiliter prævidetur tritici pretium postea augendum, illudque plus valiturum, licitum sit illud mutuari, eo pacto, ut postea aucto pretio, in eadem mensura, & bonitate reddatur? Resp. Si moraliter certum sit, vel saltem probabiliter, triticum v. g. pluris valiturum, tempore solutionis, quam modò valeat, non posset mutuans pacisci, vel exigere, ut postea reddatur in eadem, seu pari mensura, etiam si terminus solutionis non sit præfixus, sed tantum ut reddatur in eadem mensura, quæ adæquabit pretium tritici, quod erat tempore traditionis, *Less. cit. c. 20. n. 152. Lugo cit. sec. 7. n. 118.* v. g. si quis mutuò dedit quatuor scaphas tritici, tempore, quo valebat scapha quinque florenos, & postea tempore redditionis, scapha valeat decem florenos, non potest exigere, ut restituantur quatuor scaphas, sed solum duas, quæ tum quoad pretium æquivalent pretio, quod tempore traditionis, seu mutationis valebant quatuor scaphas. Ratio est, quia non est licitum pactum, ut plus reddatur, quam mutuò datum sit: sed tempore contractus mutui, quatuor scaphas tantum valebant viginti florenos, & postea in duplum aucto pretio, valent XL florenos, ergo manifesta usura est, ex vi mutui exigere, ut totidem scaphas reddantur, aucto pretio, quia vi mutui XL florenos reciperet, adeoque XX.

ultra sortem lucraretur, & duplo plus acciperet, quam valebat res mutuata, tempore traditionis. Excipi debet, nisi mutuans triticum illud servare potuisset, usque ad tempus, quo pretium creverit, tunc enim ratione lucris cessantis, posset amplius exigere, quam triticum valebat, tempore mutationis, detractâ tamen æstimatione custodiæ, quam usque ad illud tempus mutuans facere debuisset, & æstimatione periculi corruptionis, tantò enim minus exigendum est, *Less. c. l. n. 153.* & dictum est etiam suprâ, de quo plura videri possunt apud *Lugonem cit. sec. 7. n. 119. & seq.*

LVIII. Quæritur secundò, si in contractu mutui nihil sit conventum, seu expressum de reddenda eadem mensura, vel potius valore rei mutuata, ad quid restituendum obligatus sit mutuatarius? Resp. Distinguendo, vel tempore contractus non prævidebatur postea augendum pretium, aut minuendum, vel prævidebatur. Priore casu, si ab initio nihil sit expressum, præsumitur intentionem contrahentium fuisse, ut juxta naturam, & conditionem mutui, res mutuata reddatur in eadem specie, mensura, ac bonitate, siue pretium postea creverit, siue decreverit, prout supponi videtur in *l. Vinum 22. de rebus creditis*, quòd nimirum, secluso alio pacto, vinum reddendum sit in eadem mensura, adeoque si tempore debito non reddatur, æstimari debeat ejus valor, non secundum pretium, seu valorem temporis, quo mutuò datum est, sed temporis, quo reddi debuisset, *Lugo cit. dis. 25. sec. 7. n. 122.* Posteriore verò casu, si tempore contractus mutui jam prævidebatur, quòd pretium postea cresceret, vel decresceret, tum videtur intentio contrahentium fuisse, ut reddatur non in eadem mensura, sed in majore, vel minore mensura, attamen in eodem valore, quia cum tunc, quando pretium, tempore solutionis, prævidebatur augendum, non possit licitè exigi æqualis mensura, & in dubio delicta non sint præsumenda, idèd potius præsumi debet, quòd intentio mutuantis fuerit exigere, ut reddatur major, vel minor mensura in eodem valore, talis enim contractus est licitus, *Lugo c. l. n. 123.* ubi tamen iterum distinguendum asserit: nam vel prævisum fuit, quòd postea decresceret pretium, seu valor rei mutuata, cum damno solius mutuantis, tum satis est, si mutuatarius reddat triticum v. g. in æquali mensura, seu quantitate, & bonitate, licet pretium ejus decreverit, quia mutuans, si aliud non exprimat, censetur voluisse mutuari, juxta naturam puri mutui, ut in æquali valore reddatur, quòd licitè, & absque injustitia facere poterat, & decrementum illius valoris liberè, & spontè mutuatario condonasse. Si verò vice versâ, prævisum fuit, quòd pretium tritici, tempore solutionis, cresceret, non debet regulariter mutuatarius obligari ad reddendum in eadem mensura, sed in minore, quantum sufficit, ut solvatur valor tritici, qui erat tempore mutui accepti. Ratio est, tum quia mutuans non potuit, si prævidit augmentum pretij, licitè exigere, ut triticum reddatur in eadem mensura, sed solum in eodem valore, ergo talis intentio injusta in eo non debet præsumi: tum quia quamvis mutuans illicitè voluisset, ut redderetur in eadem mensura, tamen mutuatarius ad id non teneretur, sed potest petere, ut contractus talis injustus reducatur ad æqualitatem,

tem, rejecto onere illo, quod iuste ei, vi mutui, imponi non potuit.

SECTIO III.

DE VSVRIS, QUÆ COMMIT-
tuntur in venditione, & emptione,
& an contractus censualis sit
usurarius?

§. I.

*An sit usura rem pluris iusto pretio
vendere, ob dilatatam pretii solutio-
nem: & vicissim rem minoris emere,
quàm valet, quia presenti
pecuniâ emitur?*

LIX. ASSERTIO I. Rem pluris vendere, quàm valeat, eò quòd differatur solutio pretij, est usura, spectatâ rei naturâ, & in foro conscientiæ, nisi dubium sit, an tempore solutionis plus, vel minus res valitura sit: quàmvis in foro externo, siue contentioso sic vendens tanquam usurarius conveniri, & condemnari non possit. Prior pars est communis DD. & probatur, quia etsi talis venditio non sit formalis contractus usurarius, nam usura propriè, & regulariter committitur solum in mutuo: est tamen virtualiter, siue implicitum, & interpretativum mutuum, si propterea majus iusto pretium exigatur, quia differtur solutio pretij, nam in effectu, & reipsâ idem est, ac si pretium ab emptore esset solutum, & deinde à venditore ipsi mutuatum, cum lucro illius quantitatis, in quo pretium conventum verum valorem rei excedebat, ut si quis alicui mutuo daret centum florenos, eo pacto, ut post annum ei restitueret centum, & X. florenos, quæ est aperta usura, plus autem valet, quod in veritate agitur, quàm quod simulatè concipitur, toto Tit. C. Plus valere &c. c. Per suas 12. Qui filij sint legitimi. Abbas. in c. In civitate 6. n. 2. h. t.

LX. Idque probatur, tam quoad primam, quàm secundam partem ex cit. c. In civitate, nam relatum fuit Papæ Alexandro III. quòd quidam mercatores piper, cinamomum, vel alias merces emunt, quæ tunc (scilicet tempore contractûs, quod spectari debet, quando quæritur de æstimatione, seu valore rei emptæ, c. pen. in fine de empt. Hostiens. hic V. Quæ tunc.) ultra quinque libras non valent (pretio, quo communiter æstimantur, Gl. hic V. Non valent.) & promittunt, se illis, à quibus illas merces accipiunt, sex libras statuto termino soluturos. Consultus super hoc Papa responderet: Licet contractus huiusmodi ex tali forma non possit censeri nomine usurarum, id est, usurarius, (quia venditio est, & non mutuum, in quo tantum vera usura consistit, Hostiens. hic V. Usurarium.) nihilominus tamen venditores peccatum incurrunr (etiam usuræ, quia id fit in fraudem usurarum, Gl. hic V. Venditores.) nisi dubium sit, merces illas plus, vel minus valituras tempore solutionis faciendæ. Et

ideo, qui sic contrahunt, melius facerent, si à tali contractu stinerent, cum cogitationes hominum Deo cultari non possint. Quia DEUS est secretorum, quem non latet peccati qualitas, 38. caus. 54. q. 3. Gl. fin. hic.

LXI. Idemque probatur ex c. Consue- h. t. ubi inter alias quæstiones, etiam hæc posita fuit Urbano III. An negotiator similis peccato damnari debeat, qui vendit merces suas longiori pretio, si solutio longiore tempore differatur, quàm si ei incontinenti pretium solvatur? Respondet Papa, quòd huiusmodi homines peccati sunt male agere, & ad ea, quæ acciperent, tuenda, in animarum iudicio, esse efficaciter cendos. Ubi Gl. V. Male agere, ait, prius c. de in quo dicitur, tales contractus non esse contra usurarios, intelligendum esse, quoad publicam ecclesiæ, adeoque quoad forum externum, iudicialium: posterius vero cap. Consultus, longioris solutio, seu foro animæ, in quo tales, propter pravam usurariam intentionem, iudicandi sunt compelli, & inducendi, sed non compellendi, ut sic constituant, nec tanquam usurarii puniendi, sed ex forma non apparet contractus usurarius, si tervenerit aliqua pactio, vel exactio: licet peroram DEO, usurarii videantur: idem docet ibid. n. 5. & 6. Hostiens. in cit. c. In civitate mine usurarium, & Fagnan. n. 3. & seq. ubi in rationem diversitatis, quoad hoc, inter forum externum, & internum conscientiæ, quia cum talis contractus, in quo res plus iusto pretio venditur, committitur, ob dilatatam solutionem pretij, si illi pravam intentionem venditoris, ut patet ex c. Consultus, si talis intentio latet, non potest iudicari usurarius in foro externo Ecclesiæ, quippe quæ non iudicat de occultis, c. Sicut 33. in fine de Summa. ut foro animæ, si intentionem pravam habeat, quæ occultam, censetur usurarius, quia DEUS, quæ nihil latet, etiam de occultis in foro animæ iudicat. Tua nos 34. eod. tit. Et hinc si in foro contentioso constaret de prava intentione venditoris, plus quàm ex pretij excessu, & dilatione contractus solvendum, quia nimirum ipse venditor faceret publice in iudicio se pravam intentionem habere, tum etiam in foro externo talis venditio contra usurarios censendus esset, nec esset differentia inter forum conscientiæ, & externum, ac iudiciale. Hostiens. in cit. c. Consultus in fine, & Jo. Andr. ibid. in p. & Abb. n. 6. Fagnan. ibid. n. 7. & seq. Nec obstat quòd in c. Ad nostram 5. de empt. & vend. dicitur, huiusmodi contractus esse usurarios, nam id intelligendum est, quòd sint usurarii, in foro interno, non autem in foro externo, & iudiciali, quia enim novum est posteriores leges per priores derogari, l. Non est 26. ff. de legib. Fagnan. in cit. c. In civitate, n. 10.

LXII. Porro vendere rem carius, ob dilatatam solutionem pretij, etiam in foro conscientiæ, censetur satur à peccato usuræ, si tempore traditionis, perbilibiter dubium erat, an res plus, vel minoris valitura, tempore solutionis: juxta cit. c. Per suas & ibi Gl. V. Venditores, tunc enim tam emptor, quam venditor æqualiter commodum, vel incommodum

expectat, & dubius eventus auctioris, & diminutio-
ris pretij, utriusque emolumento, & damno esse potest,
ideoque talis venditio etiam in foro conscientiae li-
cita est, *Fagnan. ibid. n. 12.* Idemque expresse habe-
tur in *c. ult. §. Ille quoque, h. t.* ubi dicitur: Ille quo-
que, qui dat decem solidos, ut alio tempore tori-
dem sibi grani, vini, vel olei mensuram reddantur
(scilicet X.) quæ licet tunc plus valeant (nempe
tempore contractus) utrum plus, vel minus, soluti-
onis tempore, sint valitura, verisimiliter dubita-
tur, non debet propter hoc usurarius reputari, ob
rationem supra allatam ex *Gl. ibid. V. Verisimiliter
dubitatur.* Quare si certum esset, quod merces hujus-
modi tempore solutionis, minus sint valitura, talis
venditor usurarius erit consensus, *Gl. in cit. c. ult. V. ve-
risimiliter, & Hostien. V. eod. & Abb. n. 7.* quia excusa-
tur ab usura solum, propter dubium, an tempore so-
lutionis pretium crescat, vel decrescat. Unde etiam
fit, quod illicita, & usuraria sit conventio, in qua fru-
mentum v. g. venditur, tempore messis, quo minus
valet, ut tantundem reddatur, tempore verno, quo
plerumque plus valere solet, quia talis venditio nul-
lum venditori damnum adferre potest, sed tantum
commodum, seu lucrum, ac proinde si minore pretio
vendat rem, quæ postea, tempore solutionis plus va-
litura est, ex jurisdictione, & presumptione, idem
est, ac si emptor mutuaret illud pretium venditori, ut
postea recipiat illud lucrum, quod est ultra veram
estimationem, seu justum pretium rei venditæ, *Abb.
in cit. c. ult. n. 6.* & patet ex supra dictis.

LXIII. Ubi præterea addendum primò, ut sit li-
cita venditio rei, majore pretio, quam in presenti va-
let, ob dilatam solutionem pretij, non tantum requi-
ritur, ut dubium sit, an res plus, vel minus valitura
sit, tempore solutionis, ut dictum: sed etiam ut ven-
ditor non esset aliàs, tempore contractus, venditu-
rus frumentum, vel aliam rem, sed servaturus usque
ad tempus solutionis, prout statuitur in *cir. c. Navi-
ganti 19. & ult. in fine, h. t.* ubi dicitur: Ratione
hujus dubij, etiam excusatur, qui pannos, gra-
num, sive frumentum, vinum, oleum, vel alias
merces vendit, ut amplius, quam tunc (scilicet
tempore venditionis) valeant, in termino consti-
tuto (scilicet ad solvendum) recipiat pro eisdem:
dummodo illas merces, tempore contractus, non
fuerat venditurus. Secus est, si fuisset vendi-
turus, tunc enim non excusatur ab usura, quia si tunc
frumentum, vinum, vel aliam rem fuerat venditu-
rus, minore pretio, & ex certa scientia, pluris ven-
dat, ob dilatam solutionem pretij, vel plus recipiat in
alio termino, scilicet solutionis, usuram committit,
Gl. fin. in cit. c. ult. Abb. ibid. n. 7. Et quamvis in *cir.
c. In civitate*, mentio solum fiat de priore conditio-
ne, tamen posterior additur in *cir. c. ult. §. fin. eod.* &
eadem est species facti in utroque cap. ut notavit
Covarr. l. 2. resol. c. 3. n. 6. §. Ceterum.

Addendum secundò, prædictæ venditiones sunt
periculosæ, ideoque Papa in *cir. c. In civitate*, consultat
ab eis esse abstinendum, quia aliquando aliqui di-
cunt se dubitare, ubi non est dubitandum, & in du-
bio, an contractus contineat peccatum, nec nò, tutius
est abstinere, *Gl. ibid. V. Nisi dubium, & Abb. n. 4.*
Sic rest. *V. Usura 2. q. 2. dicto 4.*

Addendum tertio, si quis carius frumentum, vel

Tomus V.

aliam rem vendidit creditò, sive dilatâ solutione pre-
tij, quam præfenti pecuniâ vendidisset, tum sive rati-
one damni, quod aliàs passurus; vel lucri, quod amif-
surus esset, ob dilatam solutionem pretij, vel ob la-
borem, expensas, aut difficultates, quas probabiliter
subiturus esset, excusatur ab usura, etiam in foro
conscientiæ, *Fagn. in cit. c. In civitate, n. 12. in fine, h. t.*

LXIV. ASSERTIO 2. Sicut venditor carius
vendens res, ob dilatam solutionem pretij, usura-
rius est, saltem in foro conscientiæ, ut supra di-
ctum: ita etiam emptor, qui rem minoris emit, quam
nunc valeat, eò quod præfenti, & numeratâ pecuniâ
emat à venditore. Idque ob eandem rationem propter
quam venditor carius vendens, quia differtur
solutio, censetur usurarius. Nam & is, qui rem, quæ
nunc valet XII, aureos, emit X, aureis, ob anticipa-
tam, seu præfentem solutionem, in effectu videtur
mutuare pretium, quod numerat venditori, ut id,
quod justo pretio deest, lucretur supra pretium, sive
valorem justum rei emptæ, quod usurarium est, *Abb.
in c. ult. n. 6. h. t.* nisi dubium sit, an res, quæ præfenti
pecuniâ minori pretio emitur, quia venditor differt
traditionem rei emptæ, plus, vel minus valitura sit,
tempore traditionis, tunc enim usura non committit-
tur, juxta supra dicta de venditione majore pretio
facta, *Abb. c. l.* Idque propter naturam correlativo-
rum, in quibus quod dispositum est in uno, censetur
etiam esse dispositum in altero, *Canisius tr. de usura
ris, c. 3. n. 4. in fine.*

§. II.

De venditione, & emptione censu- um, sive reddituum annuorum in genere.

LXV. Quæritur primò, quid sit census? Resp.
Census, hoc loco, accipitur pro jure percipiendi an-
nuum redditum, seu pensionem ex re, vel persona al-
terius, nam quamvis interdum ipsa pensio solvenda
appellatur census, tamen propriè loquendo, census
non est ipsa pensio, quæ solvitur, sed jus illam exi-
gendi, & percipiendi: unde venditio, & emptio hu-
jusmodi juris vocatur contractus censualis, in quo
v. g. Titius pro centum florenis acceptis à Cajo, ven-
dit ei jus exigendi annum censum, seu pensionem
ex agro, vel domo sua, ei que promittit se quinque
florenos in fructibus, vel pecunia, quot annis solutu-
rum. Ubi qui recepto pretio se obligat ad solven-
dum annum redditum, seu pensionem, Censualista:
qui verò pretium dedit, & ob id quotannis percipit
reditum, seu pensionem annuam, ex rebus illius,
Censualista vocatur, *Tann. tom. 3. de justit. disp. 4. n.
112. Azor. p. 3. lib. 10. de censib. c. 4. q. 1.*

LXVI. Quæritur secundò, quod duplex sit census?
Resp. Census, ratione modi, dividitur in reservati-
vum, & consignativum. Reservativus est, quando
quis dominium, etiam directum rei suæ, transfert in
alium, reservatâ sibi pensione aliquâ, sive in pecunia,
sive in fructibus, sive in alia re æquivalente, ex re il-
la, quotannis, præstanda, *l. ult. C. de rer. permur.* Est au-
tem hic census non ita frequens, & quandam cum
emphytheusi similitudinem habet, à qua differt,
quia in hoc censu, non tantum dominium u-
tile,

M m

tile, sed etiam directum transfertur, ideòq; etsi dans in censum non solvat pensiones debitas, non perdit dominium fundi, sicut emphytheuta, sed solum debet solvere omnes pensiones debitas. Consignativus census est, quando quis, certo pretio, emit jus exigendi, & percipiendi pensionem annuam ex re alterius, qui eam solvere debet, v. g. Titius 100. florenis emit à Cajo jus percipiendi, singulis annis, ex agro Caji scapham frumenti, vel ejus valorem, scilicet quinque florenos, & de hoc in præsentia agitur.

Census consignativus dividitur primò in censum realem, & personalem. Realis est, qui in re aliqua certa, & frugifera constituitur, super domo, agro, vel vinea, eamq; rem comitatur ad quemcunque possessorem perveniat, velut servitus, sive obligatio ratione pensionis solvendæ, *Aror. cit. l. 1. c. 3. in divis. 1. Laym. l. 3. tr. 4. c. 18. n. 1. & 2.* Personalis census est, qui constituitur in certa aliqua persona, ex qua ratione artis, industria, vel operæ, utilitas, & commodum percipi potest, & in qua sola persona obligatur ad annuam pensionem solvendam, sine ordine ad certam aliquam rem. Est etiam census mixtus, qui constituitur super re, & personâ immediate, ita ut etiam si res pereat, maneat tamen persona obligata.

Dividitur secundò census consignativus, ratione temporis, quo pensio solvi debet, in perpetuum, & temporalem. Perpetuus dicitur, qui non finitur, obitu venditoris, vel emptoris, vel alterius ejusquam, sed transit ad hæredes, ita ut obligatio solvendi pensionem transferatur ad hæredes venditoris sive debitoris, & jus exigendi pensionem ad hæredes emptoris, sive creditoris. Temporalis est, quando pensio solum ad tempus ex obligatione solvitur, idque vel ad certum tempus, sive certos annos, v. g. ad decem, vel viginti; vel ad tempus incertum, nempe ad vitam emptoris, vel venditoris, vel alterius, qui vitalitius census appellatur.

Dividitur tertio, ex parte rei in censum fructuarium, cum fructus percipiuntur, & pecuniarium, cum pecunia.

Dividitur quarto census, ratione pacti in censum irredimibilem, cui nullum redimendi pactum est adjectum, adeòque qui ex neutra parte redimi potest: vel redimibilem: idque vel cum pacto in gratiam solius venditoris, ut quodocunque is voluerit, restituto pretio, redimere possit censum: vel cum pacto in gratiam emptoris, cui liceat, resignato censu, pretium redimere: vel in gratiam utriusque, ut quodocunque venditor, vel emptor voluerit, census redimi, & extingui possit. Item ut redimi possit, vel intra certum tempus, quo elapso, non amplius extingui possit; vel cum pacto, ut in perpetuum, seu quocunque tempore, redimi, & extingui possit, *Aror. c. l. c. 3. divis. 4. Less. l. 2. de justit. c. 2. dub. 2. Laym. c. l.*

His præmissis, quæstio est gravissima, an emptio, & venditio censuum, seu reddituum annuorum sit usuraria; an verò licita, & justa, nam census, seu redditus annui magnam affinitatem habere videntur cum usuris, adeò ut non desint plures, qui existimant, nihil eos differre ab usuris, sed emptionem, & venditionem censuum solum esse inductam ad colorandas, & palliandas usuras, sive mutuum usurarium, unde passim vulgò mutuum vocari solet, Germanicè, *Geld auf Zins aus oder darleihen*. Quòd si verum foret, val-

de magna pars hominum æternæ salutis privaretur, & jacturam subiret, cum nihil ubique locum esset in Germania, frequentius sit, quam census censuales, in quo venduntur, & emuntur annui: ad quam quæstionem respondendum est.

§. III.

Utrum licitus sit census realis, perpetuus, sive temporalis, & irredimibilis, quam irredimibilis, an verò sit usurarius, & illicitus?

LXVII. ASSERTIO I. Contractus census realis, sive perpetuus, sive temporalis, vitalitius, & irredimibilis, per emptionem, & venditionem constituitur, non est usurarius, sed justus, modò pretium sit justum, tale scilicet, quale lege taxatum est, vel consuetudine approbatum, & communis sententia Theologorum, & Jurisconsultorum apud *Aror. p. 3. lib. 10. c. 4. q. 3. Laym. l. 3. n. 3.* Idque constat ex *Extravag. Regimini* & *Inter communes*, quam allegavimus, & *Limus lib. 3. Decretal. Tit. 17. §. 7. n. 39.* in quibus Martinus V. declaravit, tales contractus esse licitos, ac justos, & Juri communi contrarium venditores ad eorundem solutionem obligatos esse. Papa Calixtus III. cōsultus ab Episcopo Montensis, & ejus Clero respondit in *Extravag. Regimini* & *Inter communes*.

LXVIII. Jam ergo probatur impij contractum realem fructuarium, cujus annuæ pensiones solvenda sunt in fructibus, ut in frumento, vino, &c. licitum ac licitum, quia potest quis emere totum prædium, & jus percipiendi ex eo omnes fructus, & etiam potest quis emere usum fructuum, remanente dominio directo penes venditorem, ergo etiam potest quis emere jus percipiendi partem fructuum prædij alieno: hoc autem fit in reali contractus fructuario, in quo intervenit vera emptio, & venditio, nam res, quæ vanitas, & emitur, est jus percipiendi fructus, vel partem eorundem, quod venditor censu tribuit, & obligatio præstandi annuum censum seu pensionem fructuariam ex prædij suo, quod verò est certa pecuniæ quantitas, quæ pro eo venditur, ex utriusque partis conventionione: ergo talis contractus non est mutuum, sed est vera emptio, & venditio, adeòque naturâ suâ licitus, ac justus, *de justit. d. 1. §. 1. civitate 6. n. 7. h. 1. Molina tr. 2. de justit. d. 1. §. 1. & seqq. Silvest. V. Usura 2. q. 12. d. 1. 2. c. 1. Laym. cit. c. 18. n. 3. af. 1.* & alij communiter approbati extenditur, ut emi ac vendi possint, non solum census, seu redditus annui antiqui, & jam constituti, etiam novi, qui quando emuntur, & venduntur, constituntur: tum quia in *citr. Extravag. Regimini* & *Inter communes* Pontifices non distinguunt inter census antiquos, & novos, sed absolute, & in genere dicunt eos esse licitos: tum quia si potest quis de novo constitutus percipiendi fructus, seu redditus annuos ex bonis suis per donationem, poterit etiam per venditionem emptionem, quia non minoris valet, quod emi, quam quod donatur, *Abb. c. l. Aror. cit. l. 4. q. 4. Less. l. 2. c. 2. dub. 3. n. 13.*

Deinde probatur etiam censum realem pecuniarium, in quo emitur jus percipiendi, quot annis, pensionem certæ pecuniæ ex agro, vel domo aliena, esse licitum, tum quia in dictis Extravagantibus Pontificum, approbantur potissimum census pecuniarii: tum quia iusta est emptio census, seu redditus annui fructuarii in prædio aliquo, pro pretio iusto, ut jam probatum: ergo etiam iusta est emptio pensionis pecuniariæ pro eodem pretio, quia æqualis est valor census, seu redditus pecuniarii, & census fructuarii, quando pensiones sunt æquales in valore, & æquale est periculum damni, vel spes lucri in utroque contrahente. Tum quia si ematur census fructuarius, & jus ad certam partem fructuum percipiendam, potest postea fieri alius contractus permutationis, quo debitor commutet obligationem dandi tales fructus in obligationem solvendi tantam quantitatem pecuniæ, singulis annis, quæ æquivalet valori, seu æstimationi fructuum, ergo idem potest fieri ab initio per unicum contractum, qui duobus æquivalet, *Mol. cit. d. 385. n. 14. Lugo tom. 2. de justit. d. 27. sec. 2. n. 14.*

LXIX. ASSERTIO 2. Contractus censu-
lis, sive emptio & venditio census realis perpetui, & irredimibilis iusta, & licita est, jure naturæ, sive sit census fructuarius, sive pecuniarius, *Less. cit. c. 22. dub. 5. n. 34. Laym. cit. c. 18. n. 3.* Ratio est, quia licita est emptio alicujus prædii perpetua, & irredimibilis, quoad dominium ejus directum, & utile, ergo etiam iusta erit perpetua, & irredimibilis emptio partis usufructus, quod enim juris est de toto, quoad totum; est etiam de parte quoad partem, *l. Que de toto. 76. ff. De rei vindic.* Censum autem realis est veluti pars quedam usufructus, nempe jus percipiendi partem fructuum, seu reddituum emptione acquisitum: sicuti etiam per donationem, vel legatum potest constitui jus percipiendi in perpetuum redditus annuos, ex domo, agro, vel vineâ donantis, ergo etiam licite fieri potest per emptionem. Deinde onus & pactum illud, ut census nunquam redimi possit, licet onus imponat venditori, potest tamen addito pretio id compensari: si ergo æquale pretium detur, nulla erit injustitia: quamvis etiam non aucto pretio, licita esse possit emptio talis census, ratione lucris cessantis, vel damni emergentis emptori, *Lugo cit. d. 27. sec. 7. n. 111. in fine.* Neque refert, quod omnes pensiones, sive fructuariae, sive pecuniariae sperant, & progressu temporis solven- plurimum excedunt pretium, quod pro censu offertur. E.g. pensio annua 50 florenorum, quæ emitur mille florenis, spatio 40. annorum crescit ad bis mille florenos, & sic duplo superat pretii quantitatem. Nam in censu non emuntur annuæ pensiones ex re fructifera, sed emitur jus percipiendi futuras pensiones ex re fructifera, sive pensiones, quatenus sunt in potentia ac spe, non in re: quod jus, communi hominum judicio, minoris æstimari solet, quam si omnes pensiones præstes essent, & simul solverentur, cum multa evenire possint, ut fructus vel non nascantur, vel non solvantur: & pensiones, etiam pecuniariae, variis periculis, & labori acquirendi, successu temporis, exposita esse solent, *Laym. c. l.* Deinde aliâs illicitum etiam foret, emere agrum, vel domum certo pretio, quia fructus ex eo percipiendi, vel pensiones ex domo, intra paucos annos, pretium agri, vel do-

mūs sunt superaturi. Si ergo dominium totius agri vel domūs licet emere, minore pretio, quam sunt fructus, vel pensiones ex illo, vel illa percipiendæ: multò magis licebit minore pretio emere censum in tali agro vel domo, cum census sit solum pars illius juris, quod in dominio continetur, & minus sit habere censum, etiam perpetuum, & irredimibilem, in re, quam ejus dominium.

LXX. ASSERTIO 3. Emptio & venditio census realis temporalis, sive ad incertum tempus v. g. ad vitam ementis, sive ad certum tempus v. g. 10. vel 20. annos, est licita & iusta; ut de prioribus ex eo constat, quia etiam si pretium, quo emitur talis census, minus sit, quam omnes pensiones percipiendæ simul sumptæ, nulla est injustitia; tum quia non emuntur pensiones, sive redditus annui, sed jus ad illas exigendas, quod longè minoris valet hominum judicio, ut supra dictum: tum ob commoditatem præsentis pecuniæ: tum quia variis modis accidere potest, ut intra tantum tempus, nihil percipi possit: præterquam quod mortuo emptore, census ad vitam ejus constitutus omnino extinguatur. Sed & incertum est, quot annis victurus sit is, super quem census constitutus est, ac proinde sicut pensiones possunt esse majores sorte, seu pretio dato; ita etiam possunt esse minores, merèque fortuitum est, si sortem seu pretium superent, *Covarr. l. 3. resol. c. 7. n. 3. Less. cit. c. 22. dub. 6. n. 40. & 41.*

De censu verò reali constituto ad certum tempus, etiam probatur, quia licite emitur census realis perpetuus, sive jus percipiendi fructus ex fundo in perpetuum, & quidem minore pretio, quam sit cumulus pensionum: ergo etiam licite emitur census ad certum tempus constitutus, quia jus illud semper minoris æstimatur, quam fructus, seu emolumenta præsentia: & sic emere licebit pensionem X. aureorum ad decennium, aureis 90. alioqui si nihil posset percipi ultra pretium, sequeretur eodem pretio emendum esse censum temporalem, ad 30. annos v. g. quo emitur perpetuus, *Covarr. c. l. n. 4. Less. c. l. n. 42.*

LXXI. ASSERTIO 4. Emptio & venditio census realis redimibilis, ex parte venditoris, est licita, quia omnes aliae venditiones, cum pacto redimendi, ex parte venditoris, ad arbitrium illius, sunt licitæ, ut colligitur ex l. 2. C. de pact. inter empt. & vendit. ergo etiam venditio census, cum ejusmodi pacto, ut venditor possit redimere, quandoque voluerit, est licita. Imò hujusmodi census approbant SS. Pontifices in suis Constitutionibus, quia in illis nulla suspicio, seu præsumptio usuræ locum habere potest, ex communi sententia DD. apud *Laym. c. l. n. 5.* Quin etiam probabiliter licitum esse censum realem u. inque redimibilem, adeoque etiam arbitrio emptoris, tenet *Less. cit. c. 22. dub. 10. n. 56. Laym. c. l.* & ad contra plures, qui censum utrinque redimibilem tanquam usurarium damnant. Sed probatur, nam in aliis emptionibus agrotum, domorum &c. in quibus emitur totum rei dominium, potest apponi pactum redimendi, ad arbitrium utriusque, ut plerique admittant; ergo etiam in emptione census, quo emitur jus percipiendi partem fructuum, quod est veluti pars domini. Deinde si venditor potest censum vendere, cum pacto redimendi, quando voluerit, ut omnes fatentur: cur

non etiam emptor potest emere censum, cum pacto revendendi, & reddendi venditori, ita ut hic teneatur illum redimere, quando emptor voluerit: nam ideo venditor potest imponere iuste tale onus, seu obligationem emptori ad recuperandum jus censûs, quod alienavit, quia hoc onus potest ei compensari, tantò minoris censum vendendo: ergo etiam emptor potest similem obligationem vicissim imponere venditori, ad recuperandum pretium datum, quia hoc onus potest similiter ei ad æqualitatem compensari, tantò pluri censum emendo, *Less. c. l. n. § 8.*

Neque verò talis contractus censualis, cum pacto utrinque redimibili, definit esse emptio, & venditio, & transit in mutuum. Nam in primis si ex eo, quod venditor obligetur restituere pretium rei venditæ, quando emptor vult contractum rescindere, emptio transit in mutuum, sequitur, quod nulla emptio, cum pacto retrovendendi, ex parte emptoris, sit licita, quod dici non potest, ut patet ex iis, quæ dicta sunt supra lib. 3. tit. 17. §. 7. n. 33. Deinde in contractu censûs redimibili, ex parte emptoris, emptor censûs non dat pecuniam immediatè pro pecunia ejusdem quantitatis, & valoris reddenda in redemptione, uti fit in mutuo: sed dat pro censu, sive jure exigendi pensionem fructuariam, vel pecuniariam: neque vi pacti adjecti, obligat venditorem censûs, ut reddat pecuniam pro pecunia accepta, sed ut recipiat rem, seu jus censûs, quod vendidit, & reddat pro ea justum pretium, adeoque fors sive capitale recipitur à censuario, sive emptore, non pro capitali prius dato, ejusque usu, sed pro restituendo, sive remittendo censu, *Less. c. l. n. § 7.* Denique mutuum in omni casu à mutuatario repeti potest: in censu autem reali ut in re redimibili (secluso speciali pacto) pretium, sive fors non potest repeti, si res, super qua census fundatus est, casu fortuito pereat, *Laym. cit. c. 18. n. §, in fine.*

LXXII. Notandum hic præterea primò, majus pretium in censu utrinque redimibili, solvi debet, quàm in censu redimibili solum ex parte venditoris, quia tunc majus, & speciale onus imponitur venditori, quod pretio æstimabile est. Quare cum ex Germaniæ consuetudine, serè unius annui floreni Rhenensis redditus ematur XX. & quinque annui centum florenis, cum pacto reciproco redimendi, ad arbitrium utriusque, hinc introduci poterit, ut unius annui floreni redditus ematur tantum XVII. & sex annui emantur tantum centum florenis, cum pacto redimendi, ad arbitrium solius venditoris, quia cum obligatio hæc, quæ emptori imponitur, revendendi, ad arbitrium venditoris, sit pretio æstimabilis, meritò in pactum sortis, seu pretii computatur: vel quod in idem recidit, minuitur pretium censûs, ut compensetur illa obligatio admittendi redemptionem, sive remissionem contractûs, quæ emptori incumbit, *Laym. cit. c. 18. n. 6.*

Notandum secundò, potest etiam licitè constitui census realis redimibilis, non absolutè, sed ad certum tempus, ita ut intra X. annos v. g. liceat redimere, non autem postea: vel contrà, ut intra idem tempus, non liceat redimere, postea verò liceat, quia si potest emi census, cum pacto, ut intra certum tempus possit redimi, vel ut nunquam possit redimi, cur non etiam cum pacto, ut intra certum tempus possit

redimi, non autem post illud, vel vice versa: tamen tantò magis augeatur pretium vendendi ad suum arbitrium, *Less. cit. c. 18. n. § 1. & 2. seqq. Laym. cit. c. 18. n. 9.*

Notandum tertio, etli contractus censualis que redimibilis, etiam ex parte emptoris, potest sit, quia jure naturæ non est illicitus; non tamen eilè suaderet, ob intentionem usurarii, quæ fortè latente, & periculum usuræ, quæ facit venire potest, ideoque etiam tanquam usurarius habitus est in Constitutionibus SS. Pontificum tini V. & Calixti III. supra citatis, & in Constitutione Caroli V. anno 1542. in Comitibus Imperii Augustæ editâ, si facultas redimendi etiam concedatur, quia in foro externo id præsumitur, *Laym. c. l. n. 6. in fine.*

LXXIII. ASSERTIO 10. f. Contractus censualis realis utrinque redimibilis, adjecto pacto assæcurationis in perpetuum, non est minus probabiliter defenditur, & toleratur, nempe censui subiecta, casu fortuito, pereat, id est emptoris, sed venditoris damno accidat, qui subinde obligatus sit censum redimere, vel superdignificera constituere: modò tamen onus assæcurationis impositum, ipsi, prudentis arbitrio, debet compensetur, augendo pretium censûs, vel quodammodo recidit, minuendo pensionem solvendam, *Less. c. 22. dub. 11. n. 66. Laym. cit. c. 18. n. 10. Item quia tale pactum assæcurationis potest ad contractibus, v. g. commodato, deposito, mutuo, &c. ut periculum rei, non ad commodatarium, vel depositarium, mutuantem spectet, sed ad datarium, depositarium, mutuantem spectet, stat ex c. unic. de commodat. l. 1. ff. Depositi. Neque verò tale pactum est contra naturam contractûs censualis, quasi illam destruat, sed quia obligat ad quid, ad quod nudus contractus censûs realis non obligat: sic & pactum retrovendendi est contra naturam contractûs emptionis, & tamen licitè et toleratur, *Less. c. l. n. 67.* Quod si census realis cum pacto assæcurationis, instituitur, vel continetur cum persona, quæ nullos habet redditus ex aliquare frugibus, usurarius erit, quia tunc re ipsa idem est, ac si mutuo daretur, cum pacto solvendi, quot annis, & quæ sorte, licet id sub nomine & specie censûs realis pallio occultetur, *Laym. c. l. n. 14.**

§. IV.

An licitus, & iustus sit census realis perpetuus, tam irredimibilis, quàm redimibilis, ex parte solius venditoris?

LXXIV. Certum est, quod census realis non potest ita constitui in persona libera, ut non sit solvendo, creditor possit debitorum vel servituti subicere, sicut prædium potest vindicari: quia liber homo non potest pignori c. 2. de pignoris. jus autem census est majus pignoris; neque etiam potest in servitutem redigi debita, sed hic solum sermo est de eo censu

vi cuius, creditor sive emptor census solum acquirat
jus percipiendi annuam pensionem, cui interdum ad-
jicitur jus hypothecæ in omnibus bonis debitoris:
venditor vero, sive emptor census tantum contrahit
obligationem personalem illam pensionem solvendi;
sicut emptor rei alicujus contrahit obligationem per-
sonalem solvendi pretium contractus, *Less. l. 2. c. 22.*
dub. 4. n. 17. Lugo tomo 2. de justit. dis. 27. sec. 2. §. 1.
n. 22. & alii. Jam ergo quæstio est, an emptio cen-
sus merè personalis, non tantum ob lucrum cessans,
vel ob damnum emergens, vel periculum, sed secun-
dum sit licita & justa.

Affirmant absolute esse licitam, ex natura rei, &
secus prohibitione Legis humanæ, *Abb. inc. Inci-*
vitare. 6. n. 7. h. t. Covarr. l. 3. resol. c. 7. n. 5. §. Ego
sanè, Azor p. 3. l. 10. c. 5. q. 1. Less. cit. c. 22. dub.
4. num. 18. & seqq. Laym. cit. c. 18. n. 7. & alii apud
iplos. Probatur primò, quia sicut in censu reali, por-
est dominus vendere jus, quod habet ad fructus sui
prædii saltem partialiter, ut supra dictum, & postea
tenetur, bonâ fide, prædium colere, ne suâ culpâ in-
fructiferum maneat: ita etiam in censu personali,
potest quis vendere jus, quod habet ad fructus, &
lucra suæ pecuniæ ex laboribus suis, & operis: sicut
potest locare, pro pretio accepto, suas operas per-
sonales, obligando se, & heredes suos, ad eam di-
ligentiam, & industriam personalem adhibendam,
quâ suis operis lucrari possit certam pecuniâ sum-
mam solvendam, quot annis, emptori census: nam
ita etiam decimæ personales constituuntur, & solvun-
tur. Probatur secundò, census realis licitè emitur,
minore pretio, quàm sint omnes pensiones successi-
vè solvendæ, ergo etiam census personalis licitè emi-
poterit, quod enim obligetur res, vel sola persona,
parum refert: imò cum obligatio personalis minus
secura sit, quàm obligatio realis, quia facilius defi-
cere potest obligatio lucra annua solvendi ex operis
personæ, quàm obligatio solvendi pensionem annua-
m ex fructibus prædii, quod in censu reali obliga-
tur, ideo obligatio hujusmodi personalis minus va-
let, quàm realis. Neque dici potest, in tali emptio-
ne census personalis, intervenire virtuale mutuum,
adeoque usuram palliatam. Nam emptor census
personalis irredimibilis, vel redimibilis, ex parte
venditoris tantum, datam sortem repetere non
potest, sicut potest, qui mutuum dat, *Laym. c. l.*
num. 7.

LXXV. Contrariam sententiam, quæ negat
censum merè personalem esse licitum, & justum, si
pretium non adæquat cumulum pensionum solven-
darum, tenent *Narr. in comment. de usuris num. 81.*
Molin. tract. 2. dis. 387. n. 3. & 7. Lugo cit. dis. 27.
sec. 2. n. 25. fundamentum præcipuum est, quia in
hujusmodi censu personali, re ipsa nihil aliud vendi-
tur, & traditur, nisi ipsæ pensiones solvendæ, quia
qui se personaliter obligat ad aliquid dandum pro
pretio, quod nunc accipit, non potest vendere jus
ad rem illam, quin simul vendat ipsam rem dandam;
alioquin quoties venditur tritum postea traden-
dum, pro pretio præsentis, non venderetur tritum,
sed jus ad illud: sicut ergo non potest quis justè, &
licitè pro 100. quæ nunc dantur, emere 200. postea
per partes, & successivè reddenda: ita nec poterit
emi census, in quo ejusmodi pensiones solvendæ

emuntur; secluso lucro cessante, vel damno emer-
gente, vel etiam periculo subeundo circa pensiones;
ex quibus causis potest aliquid exigi supra sortem,
etiam in mutuo, vel augeri aut diminui pretium ju-
stum in emptione, & venditione. Verum Aucto-
res primæ sententiæ negant in censu personali emi
proprie pensiones futuras, sed jus exigendi illas,
quod longè minoris valet, quàm pensiones spera-
tæ, si præsentis essent, valuerunt. Sed quidquid
sit, etiam secunda sententia foret speculative verior
& probabilior, tamen cum contrarium in multis
locis, & Provinciis observetur, ut in Germania,
Belgio, & Gallia, non debet facile damnari, quod
tot viri docti, & Religiosi faciunt, ut notat *Less. c.*
l. num. 29.

§. V.

*Solvuntur argumenta, quæ contra
iustitiam contractus censuales
obici possunt.*

LXXVI. Objicitur primò, proprius & pri-
marius usus pecuniæ est, ut per eam ceteræ res esti-
mentur, non ut ea sit sui ipsius æstimatio: atqui in
contractu censuali, saltem eo, in quo emuntur re-
ditus annui in pecunia solvendi, pecunia emitur pe-
cuniâ, cum tamen sit res sterilis, nullumque fructum
ex se producat, sed in ipso usu, assiduâ permutatio-
ne, quodammodo extinguitur, seu consumitur, §.
Constitutur Institut. de usur. ergo usura est annuum
pensionem pecuniariam pecuniâ emere, quia pecu-
nia pecuniâ parit. Resp. neg. min. quia in hoc
contractu pecunia non est pretium, sive æstimatio
sui ipsius, nam id, quod venditur, & emitur pro
pecuniâ, non est pecunia, sed jus percipiendi an-
nuam pensionem, sive fructuariam, sive pecuniari-
am, & illud jus, quod est incorporeum, sicut juris-
dictio, jus percipiendi tributum, jus eundi per fun-
dum alterius, pretio æstimabile est, idè quæ etiam
vendi, & emi potest, Covarr. l. 3. resol. c. 7. n. 2. in
respons. ad primam rationem.

Objicitur secundò, non tantum mutuum ve-
rum, sed etiam fictum, sive interpretativum usuram
constituit, & inducit, c. *Ad nostram. §. de empr. c. Illo.*
4. de pignoris. c. Incivitate. 6. h. t. at hujusmodi mu-
tuum intervenit in contractu censuali, nam sicut in
contractu mutui, tenetur debitor ejusdem generis,
& quantitatis pecuniam restituere, l. 2. in princ. ff.
de reb. credit. ita in hoc contractu, si venditor velit
censum à se antè constitutum redimere, debet tan-
tam pecuniam, quantum accepit, restituere in eo-
dem genere, in quo casu creditori, seu emptori cen-
sus manet fors salva, unâ cum lucro, donec fors à
debitore, vel ejus successore refundatur, ergo est
virtuale saltem, seu implicitum mutuum. Resp.
cum Covarruvia c. l. in respons. ad secundam ratio-
nem, in hoc contractu censuali, nullum interveni-
re verum, nec fictum, seu interpretativum mutuum,
quia in mutuo cogitur mutuarius sortem, sive rem
mutuatam reddere, ad quam solvendam se obliga-
vit: non autem in contractu censuali venditor, qui
censum, seu redditum annuum constituit, cogitur vi
hujus

huius contractus (secluso pacto redimendi, ad arbitrium emptoris) reddere sortem, cum ea non sit in obligatione, sed tantum prestare censum, seu redditum annuum, ad quem solvendum se obligavit, quem interim lucratur emptor, donec eadem pecunia, sive pretium, quo emptus est census, à venditore, vel ejus successore reddatur; sicut etiam accidit in emptione fundi, cum pacto retrovendendi, l. 2. C. de pact. inter empt. & vendit. iuste enim emptor fundi, interim dum redimitur, seu restituitur fundus, vi pacti adjecti, fructus ejus percipit. Ergo etiam emptor census iuste lucratur censum, seu redditum annuum, donec pretium, quo emptus est census, sive jus ad censum annuum, ei reddatur. Deinde in mutuo sub usuris, principalis obligatio est ad sortem reddendam, & accessoria ad usuras. In contractu vero censuali principalis obligatio est ad annuam pensionem prestandam, non ad sortem, ac proinde non potest usura esse in hoc contractu, etiamsi annuus redditus solvendus sit in pecunia, quia usura est, cum aliquid ultra sortem accipitur, & sic usura præsupponit obligationem sortis; hic vero nulla est obligatio ad sortem, quia illa perpetuo alienatur, & transit in recipientem, absque obligatione illam restituendi, si ipse nolit annuum redditum redimere, & quamdiu annuum redditum solvit, Covarr. c. l. Ex quo etiam patet, quod etiam si is, qui emit mille aureos annuos XX. millibus aureis, intra annos XXV. ultra sortem recipiat quinque millia aureorum, nulla tamen hic usura est, quia non accipit illa quinque millia supra sortem, vi l. 2. si, sed titulo emptionis census, seu redditus annui: alioquin nec prædium liceret, sine usura emere, quia progressu temporis fructus ex eo percepti superant pretium pro eo datum, Covarr. c. l. in respons. ad tertiam rationem.

LXXXVII. Obijciunt tertio, ex contractu censuali multa mala oriuntur, nam multi, ne incurant penas usurarum ex mutuo, confugiunt ad hunc contractum, indeque certius lucrum interdum querunt, quam si ad usuras pecuniam suam dedissent. Cum quid autem una via prohibetur alicui, ad id alia via non debet admitti, reg. juris 84. in 6. Deinde via præcluditur charitati exercendæ in mutuis, quia petenti mutuum gratis non datur, sed nonnulli ad censum vendendum pecunia offertur, per quod etiam depauperantur venditores, dum gravantur annuis retributibus, quosolvere coguntur. Resp. eadem ferè incommoda sequi ex eo, quod prædia iusto pretio emi possint ab iis, qui pecuniâ indigent, nam mutuum petenti dicit quis, ego emam à te, iusto pretio, prædium tuum, ut ita multa prædia possidens vivere possit in otio, sudore ac labore aliorum, ea illis locando, sicut illi in otio vivunt, qui multos habent census emptos. Similiter qui prædia vendunt, facilius rediguntur ad paupertatem, quam qui vendunt census prædiis impositos, præsertim si redimibiles sint; si ergo ob hæc incommoda, non sequitur illicitam esse emptionem prædiorum pro iusto pretio, nec sequitur ideo illicitam esse emptionem censuum, Molin. cit. dis. 385. in fine: neque enim illicitè agit, qui hoc contractu censuali à jure permisso

utitur ad compendium suum, nullum enim dolo facere, qui jure suo utitur, l. 2. de dolo. De reg. jur. Illa autem regula juris in hoc habet locum, quando quid principaliter prohibetur; secus est, si tantum quoad certum prohibetur, tunc enim non est prohibendum modo, aut via id fieri. Sic hæreditas, et possit per pactum alteri relinqui, potest etiam via, scilicet testamento, l. Hereditas, §. si de convent. l. Licet. 19. C. de pact. Similiter prohibitum sit capere lucrum, ultra sortem tuo: non est tamen prohibitum ex contractu prionis, & venditionis, cujusmodi est census, juxta Extravag. supra citatas, C. de usur. c. 10. n. 7.

Obijciunt quarto, venditio & emptionis est consistere, sine re empta, l. Ne emptor De contrah. empt. in princ. sed in contractu tali emitur census, antequam constitutus sit in hoc contractu non pecuniam, nec censum pensionem, sed jus percipiendi illam em, ut in dicto, Covarr. c. l. in respons. ad 4. Accedit etiam retinendum existentis emptio recte facta, & mensura, capitulo piscium, vel annu-

§. VI.

De Conditionibus ad contrahendum censualem requisitis.

LXXXVIII. Queritur primo, quæ conditiones requirantur jure naturæ? Respondetur, tractus censualis licitus, & iustus, quæ conditiones requiruntur, ut tradit Tavar. cit. de justit. dis. 4. q. 7. dub. 4. num. 117. Primum est, ut census, sive redditus annuus constitutus in frugifera, vel quæ pro frugifera habeatur, ex censu, suo tempore, debita, sive immutata, & ve medietate (ut sit, cum pecunia ex agro soluta est) solvi possit. Unde debet esse ita fructifera, ordinariè sufficientes fructus ferat ad censum, & redditum annuum integrè solvendum, debilius pensis, & laboribus in fructibus colligendis, alioquin si res, singulis annis, pauciores fructus dat, quam sit census, eatenus census est imputus in re infrugifera, Azor p. 3. l. 10. de pign. 6. q. 1. Molin. tract. 2. dis. 389. num. 21. Secundum autem in re immobili, ut est ager, domus, redditus annui, qui inter immobilia bona constituitur, Clement. unic. §. Cumque annui de V. S. solutus in rebus mobilibus, seu le moventibus, quæ non possunt, salva earum substantiâ, & quæ non fructuosæ sunt, ex natura rei, census mutui est, quia sunt res pecuniâ æstimabiles, & quæ vendi, locati ac permutari possunt, v. g. quæ non sunt frumentum, vinum, oleum &c. quæ non statim pereunt, & quarum pretia, singulis annis, riantur, adeoque nec certa pensio annua in illis constitui potest, Azor cit. lib. 10. c. 1. q. 4. Item est etiam institui census in pecunia, modo tractationi exposita, ut possit fructum ferre,

ex se sit sterilis. Sed & generatim in omnibus bonis suis potest quis censum constituere, ita ut ex illis, quotannis, certa pensio præstari debeat emptori, modò ita imponatur, ut pereuntibus ex parte bonis, etiam census ex parte pereat. *Azor. cit. c. 5. q. 5.* Quin imò super ipsum censum alius adhuc novus census fundari potest, & constitui. Ebet autem census ille, super quo alius fundatur, perpetuus, & irreducibilis, alioquin si esset redimibilis, eo redempto, periret census in eo fundatus, vel maneret personalis. *Azor. cit. lib. 10. c. 7. q. 1. Less. cit. c. 22. dnb. 12. n. 77.*

Denique de jure naturæ potest etiam constitui census in persona, modò ea possit, ac vellet, suâ operâ, ac industria, tantum lucrari, quantum sufficit ad pensionem ex lucris solvendam, vel saltem bona aliqua in re, vel in spe habeat, alioquin census esset inutilis, nec pretio æstimabilis. *Less. c. l. n. 21.*

LXXXIX. Secunda conditio jure naturæ requisita ad contractum censualem est, ut iusto pretio census ematur: censetur autem iustum, quod vel lege, vel consuetudine, vel his deficientibus, iudicio prudentum, & bonorum virorum, taxatum fuit. Et quidem in Imperio in censu perpetuo, sive ex parte solum venditoris redimibili, iustum pretium statutum fuit, ut XX. aurei dentur pro uno, adeoque quinque annui pro centum emantur, & redimantur, ut patet ex Constitutione Caroli V. in Comitibus editâ Augustâ, quamquam ubi Lex hæc Imperialis non est promulgata, vel usu non recepta, iustum pretium censeri potest, si etiam in contractu censuali utrinque redimibili, pro quinque aureis, vel florenis tantum centum solvantur, quia pretia rerum non consistunt in indivisibili: & ubi vel lex communis, vel consuetudo pretium non taxavit, id iustum pretium censeri debet, quod communi prudentum existimatione est definitum, seu determinatum. *Tanner. c. l. n. 119.* aliâs verò quandoque etiam iustum pretium censetur, si pro centum 6. 7. 8. 9. vel etiam plura annua solvantur, quia pretia rerum, pro varietate gentis, locorum, & temporum, & pro copia, vel penuria ementium, vel vendentium, aut mercium, vel pecuniæ numeratæ, variantur. *l. Pretia 63. ff. ad Leg. Falcid. census autem est merx quædam emibilis, & vendibilis. Navarr. in comment. de usuris. n. 104. Less. cit. c. 22. dub. 14. n. 103.*

LXXX. Tertia conditio est, si res censui subjecta pereat, vel non ad tempus, sed in perpetuum sterilis, & infructuosa reddita sit, sive tota, sive ex parte (quia v. g. prædium à flumine occupatum est, sine speremedia, vel domus omnino corrui) citra culpam tamen censuarij, sive solventis censum, seu pensionem annuam: tunc perit, & infructuosa fit, damno censualistæ, i. e. percipientis censum, secluso speciali pacto assecurationis, ita ut pereunte toto fundo censuali, vel in perpetuum reddito infrugifero, pereat totus census: pereunte verò parte solum, census quoque pereat, & extinguatur, pro rata tantum. Ratio est, quia quælibet res, per se loquendo, perit domino suo: sed censualista, sive recipiens pensionem est dominus iuris, quod habet ad pensionem ex re censuali percipiendam, quod jus pereunte re, in qua est constitutus census, simul perit cum re, cui inhaeret, ergo ipsi censualistæ, sive emptori census

peribit, *Molin. tr. 2. dis. 391. n. 3. Less. cit. c. 22. n. 88. Tanner. c. l. n. 121.* Quòd si tamen res censualis solum ad tempus, uno, vel altero anno, nullos fructus ferat, tum tota adhuc pensio annua à censuario, sive domino fundi solvi debet, modò reliquis annis tantum ferat, quantum ad pensionem solvendam sufficit, vel etiam amplius, ita ut damnum sterilitatis alio anno compensetur: nam ex recepta consuetudine, ex agris constitutus census, quotannis, integer solvitur, etiam si agri secundo, aut tertio quolibet anno quiescant, & nullum fructum ferant, quia non coluntur. *Less. l. n. 88. Tanner. n. 121.* si verò culpâ Censuarij res destructa sit, vel omnino infructuosa reddita, teneat reddere pretium censûs, vel illum super alia re immobili constituere. *Less. c. l. n. 91.*

LXXXI. Quarta conditio est, ut res censui subjecta, in scio Censualistâ, seu emptore censûs, non alienetur, nec transferatur in alium, à quo pensio annua difficulter, & minùs securè obtineri possit, quia cum emptor habeat jus ad rem censui subjectam, eaque illi obligata sit, non debet illud jus per talem alienationem fieri deterius, cum damno emptoris censûs. *Tanner. c. l. n. 122.*

Addunt aliqui quintam conditionem, ne fiat ullum pactum, vi cuius, venditor obligetur ad redimendum censum ab emptore. Verùm hæc conditio verisimiliter non est necessaria ex dictis suprà §. 3. de quo plura videri possunt apud *Tanner. cit. dub. 4. n. 128. & 2. seqq.*

LXXXII. Queritur secundò, quæ conditiones requirantur ad iusticiam contractûs censualis Jure positivo Ecclesiastico? Resp. In *Extravagantibus Martini V. & Calixti III. inter communes, de empt. & vendit.* supra allegatis, approbati sunt contractus censuales iniri sub his conditionibus. Prima est, ut certa res immobilis, & fructifera designetur, cui census imponatur. Secunda, ut illa sola maneat obligata pro solutione censûs, non autem ipsius persona, aut alia bona. Tertia, ut pretium iustum solvatur, quod possit esse 10. 11. 13. 14. vel 15. in singula annua, vel plus, aut minus, secundum temporis qualitatem. Quarta, ut pretium statim solvatur, pecuniâ præsentî. Quinta, ut venditori facultas relinquatur, eodem pretio redimendi censum, sive totum simul, sive per partes. Sexta, ut venditor ad redimendum censum non astringatur. Septima, ut si res, super qua census est constitutus, pereat, ipse quoque extinguatur. Octava, ut pensiones non superent æstimationem fructuum rei, in qua census est constitutus. Verùm prædicti Pontifices non dicunt, omnes conditiones has esse necessarias, neque contractus censuales, sine his conditionibus, initos improbârunt. *Covarr. l. 3. resol. c. 7. n. 5. & 6. Less. cit. c. 22. n. 75. Tanner. cit. dis. 4. q. 7. dub. 4. n. 123.*

LXXXIII. Postea verò edita est Bulla à Pio V. anno 1568. 14. Calendas Februar. quam refert *Navarr. in Man. Præl. c. 17. n. 234. Molin. tr. 2. dis. 789. & seq. Less. cit. c. 22. n. 77. Tanner. cit. dub. 4. & seqq. n. 124. & seqq.* in qua sequentes conditiones, tanquam necessariae ad venditionem, & emptionem censûs liciti, requiruntur. Prima est, ut census non constituatur, nisi super re immobili, aut quæ pro re immobili habeatur, eaque, naturâ suâ, frugiferâ, & certis finibus designatâ, ubi proinde vetatur census perso-

personalis. Secunda, ut pretium census statim numeretur, coram Notario, & testibus. Tertia, ne anticipata solutio pensionum fiat, aut in pactum deducantur, id est, ut venditor non cogatur solvere pensionem, nisi pro rata temporis elapsi, quæ conditio etiam jure naturæ est necessaria, nisi hoc onus alia ratione compensetur, *Less. c. l. n. 81*. Quarta, ne directè, vel indirectè obligetur Censuarius, seu venditor census ad præstandos casus fortuitos, ad quos alias ex natura contractus non tenetur: ubi prohibetur pactum assecurationis, alias jure naturæ, tam in hoc, quàm in alijs contractibus licitum, ita ut nulli suadendum sit tale pactum, sed tolerandum, si lex humana non obstat, & absit intentio usuraria. Quinta, ut libera maneat facultas Censuario alienandi rem censui subiectam, neque venditor cogatur solvere emptori census laudemium, id est, quinquagesimam, vel trigessimam partem pretij illius rei alienatæ. Sexta, ut dominus rei censualis, si illam vendere velit, prius indicet domino census pretium, & condiciones, quibus res est vendenda. Septima, ut non fiat pactum, quo venditor census, si in mora sit solvendi pensionem, obligetur ad ullam pœnam, quamvis jure naturali teneatur compensare damna, quæ ex dilacione solutionis emptori, seu domino census obveniant: sed hoc prius in pactum non potest deduci, ob fraudem usurariam, quamvis postea tanquam debitum exigi possit. Octava, ne augeatur census jam constitutus, nec novus fundetur, super eadem re, ex pensionibus nondum solutis, vel in posterum solvendis: secus, si fuerint solutæ, nam ex pecuniæ numeratæ additione augeri potest census, *Navarr. in comment. de usur. n. 94. Less. c. l. n. 87*. Nona, ne fiat pactum, ut solutio onerum pertineat ad venditorem, quæ ex natura contractus ad eum non spectabant. Decima, ut si res censualis, vel in totum, vel ex parte pereat, vel instructuosa reddatur, census quoque ex toto, vel ex parte pereat, quæ est conditio juris naturalis, ut supra dictum. Undecima, ut census semper eodem pretio, quo emptus est, possit redimi à venditore, nec fiant ulla pacta, quibus directè, vel indirectè talis facultas ipsi adimatur. Duodecima, ut venditor volens redimere censum, ante bimestre, præmoneat emptorem: & post denunciationem, intra annum, poterit cogi Censuarius ad redimendum. Decimatertia, ut emptor non possit ab invito venditore pretium repetere, si eum cogere ad redimendum censum. Ex quo sequitur, omnes census esse perpetuos, seu irredimibiles, ex parte ementis: quamvis ex parte venditoris semper sit libera facultas redimendi, nisi census irredimibilis, iusto pretio, sit comparatus, *Less. c. l. n. 92. & 94*. Decimaquarta, ut pretium census semel constitutum non possit augeri, ob temporis, vel contrahentium qualitatem, vel ob aliud accidens, scilicet in gravamen vendentis, qui semper eodem pretio censum potest redimere, quo vendidit, *Less. c. l. n. 95*.

LXXXIV. Circa has condiciones norandum primò, eas non extendi ad contractus initos, ante illam Bullam editam, sed solum post illam, nec ad eos, qui fiunt per contractum donationis, vel dotis constituendæ, vel donationis propter nuptias, vel per legatum, fideicommissum, vel aliam ultimam voluntatem, *Navarr. in cit. comment. n. 98. Less. cit. c.*

22. n. 96. omnes tamen contractus, qui in modum venditionis, & emptionis, in quibus constituitur sub alia forma, quam in Bulla prædicta, censentur usurarii. Nempe saltem quæ sumptionem fori externi, et si forte à patre sint usurarii, *Less. c. l. n. 97*, quicquid autem se, vel tacite dari, remitti, vel dimitti coguntur, sibi vindicari potest, ut habetur in cit. Bulla.

Notandum secundo, prædictæ condiciones Bullæ Pij V. requisitæ, quæ tamen jure naturæ sunt necessariæ, non obligant in conscientia. Bulla illa non est promulgata in Provincia non recepta, quia leges humanæ communi non habent ab acceptance, ita ut si legislator non stent, & curent eas observari, non obligent post decennium, si non fuerint ulu acceptæ in Germania, saltem quoad plerasque partes prædictæ Bulla non est recepta, sed contractus semper hæcenus perseveravit, *Less. c. l. n. 99. Tanner. cit. dub. 4. n. 131. & cum prædictis Constitutio valde probabiliter fundetur in principio fraudis, & intentionis usurariæ, ubi absit, cessat præsumptio, & licet sine condicione tantum humano præscriptis, in prædictis contractibus, *Navarr. c. l. n. 106. in fine. de Carolina Constitutione Imperiali dictæ Tanner. c. l. n. 132. ubi n. 133. addit, Judicium in foro externo, ubi supra dictæ Constitutiones receptæ, ut non admittant contractus censuum hujusmodi conditionibus celebratos, *Capitulum de usuris, c. 11. n. 8*.**

SECTIO IV.

DE VSVRIS, QUÆ COMMITTUNTUR CIRCA PIGNORA, & HYPOTHECAS.

§. I.

An sit usura, si creditor fructus pignoris, seu rei oppignoratæ non computet in sortem?

LXXXV. Respondetur, fructus pignoris ex re pignori pro mutuo obligata percepti, debere creditore in partem sortis debite computari, ubi quin usura est, ut constat in primis ex c. Plures in ex quo est desumptum ex Concilio Generali Tridentino sub Alexandro III, in quo decretum est, nullus constitutus in Clero (maximè, qui non est de Laicis, ut postea dicitur, *Gl. hic P. in Clero*) hoc (de quo in hoc c.) vel aliud genus usurarum committere præsumat. Quod si quis aliquid possidet, vel pecuniâ, datâ pecuniâ, recepit in pignus (v. g. vineas, vel plura prædia, & agros) debet, si sortem tantum fructibus rei pignori datâ jam recepit, debitoribus expensis, rem oppignoratam absolute restitui debitori. Sin autem aliquid minus habet, debitor minus percepit ex fructibus pignoris, ita ut non quiparentur sorti, *Hofstiens. hic P. Minus habet* recepto, possessio, id est, prædium oppignoratum vel ager liberè ad dominum revertatur.

si quis, post huiusmodi statutum (maximè, quia idem ante Concilij Turonensis decretum, statutum fuit, c. Si quis 4. *caus.* 14. q. 4. *Gl. hic V. Post huiusmodi.*) si Clericus sit, qui usurarum crimen commiserit, Ecclesiastici officij periculum patiatur, id est ab officio, & beneficio suspendatur, c. *Præterea* 7. h. t. vel potius deponatur, nisi forte beneficium Ecclesiæ fuerit, quod redimendum ipsi, hoc modo, è manu Laici videatur, de quo §. seq.

LXXXVI. Similiter in c. *Quoniam* 2. h. t. idem de Laicis, qui huiusmodi usuram committunt, statuitur: Nam quoniam non solum viris Ecclesiasticis, sed etiam quibuslibet aliis (Laicis) periculum est usurarum lucris intendere: ideo mandat Papa Alexander III. ut ij, qui ex possessionibus, seu bonis, vel arboribus (scilicet fructiferis, vel ex vitidario, seu horto, aut nemore, *Abb. hic n. 3.*) quas in pignus tenent, receperint sortem suam, deductis expensis, ad eadem pignora restituenda (suis dominis) sine usurarum exactione, per Ecclesiasticam censuram compellantur.

Porro cur creditor fructus ex re oppignorata percipere, & consumptos teneatur (deductis expensis in eos factis) vel in sortem computare, ad extenuationem, seu extinctionem sortis principalis: vel restituere fructus extantes debitori, unâ cum ipso pignore, factâ solutione mutui debiti, alioquin creditor usuram committat, huius, inquam, ratio est primò, quia sicuti omne incommodum, quod fortuito accidit in re oppignorata, ad debitorem, tanquam ejus dominum, pertinet, non ad possessorem, seu creditorem: sic æquum est, ut omne incommodum rei suæ ad eandem pertineat, l. *Si inter* 21. §. *Quicquid*, ff. de pignori. cum pignus in bonis debitoris permaneat, ideoque etiam ipsi pereat, §. *fin. Insti. de quib. mod. re contrah. oblig. l. Quæ fortuito* 56. §. *l. pignus* 9. C. de pignorat. act. & secundum reinaturam est, commoda cujusque rei eum sequi, quem sequuntur incommoda, *reg. juris* 10. in ff. *reg. ff. in* 6. ergo etiam fructus pignoris ad debitorem spectant, eique dari debent, vel in sortem computari: nisi sit alius titulus, extra sortem, accipiendi, ut damni emergentis, lucris cessantis, poenæ conventionalis &c. Secunda ratio est, quia usura est, quicquid causâ mutui creditor lucratur supra sortem, sive illud lucrum in pecunia numerata, sive in fructibus, ut vino, tritico, oleo, sive in alia re consistat, c. 2. §. *seqq. cit. caus.* 14. q. 3. ergo si fructus percepti ex pignore non computentur in exonerationem sortis, sed cedant lucro creditoris, usura committitur c. 1. §. 2. h. t.

LXXXVII. Pro explicatione utriusque prædicti Capituli, notandum primò, usura committitur, non solum si expresse aliquid detur, quotannis, ultra sortem, sed etiam si ex pacto creditor lucratur fructus rei oppignoratæ, quia cum fructus recipiant æstimationem, accedunt sorti ex pacto præcedente, ideoque usura committitur, si eos percipiat creditor, nisi computet in sortem, ut sumitur ex c. 1. h. t. quicquid enim pretio æstimabile, sive fructus sint, sive res alia, ut pensio ex domo, ultra sortem, accipitur, usura est, c. 1. §. *seqq. cit. caus.* 14. q. 3. *Abb. in cit. c. 1. n. 2.*

Notandum secundò, quamvis creditor, si re mo-

Tomus V.

bili in pignus datâ utatur, furtum committat, l. *Si pignore* 54. in princ. ff. de furtis, & patet ex dictis tit. *præced.* quia solius securitatis causâ, ipsa est tradita, solo autem usu rei alienæ furtum committitur, l. 1. ff. eod. Aliud tamen est, si res immobilis sit in pignus data, in huius enim usu furtum non committitur, §. *Quod autem ad eas res, Insti. de usucap.* Sed potest creditor possidens rem immobilem sibi, pignoris causâ, obligatam, eâ uti, & prædia v. g. locare, l. *Creditor* 23. ff. de pignori. Idque utilitatis causâ receptum est in rebus immobilibus, quia prædia rustica per culturam fiunt meliora, l. 3. §. *Divi fratres*, ff. de jure fisci: urbana verò prædia per inhabitationem magis confervantur, *Canis. tr. de usur. c. 5. n. 4. & 5.*

Notandum tertio, creditor fructus rei immobilis in pignus datæ licet potest percipere, & perceptos, etiam ex realiena, consumere, vel distrahere, quia fructus servando servari non possunt, sed brevi corrumpuntur, l. *fin. §. ult. C. de administ. tut.* ita tamen ut in sortem debiti principalis computari debeant, illudque minuant, vel etiam omnino extinguant, si adæquant quantitatem sortis, seu summæ capitalis, l. 1. §. 2. *seqq. C. de pignori. act.* Compensantur autem fructus consumpti, vel venditi, cum sorte, non per se, quia solius quantitatis cum quantitate sit compensatio, l. *Si convenerit* 18. in princ. ff. de pignorat. act. l. *Si constat* 4. C. de compensat. sed ratione æstimationis fructuum. At verò fructus à creditore percepti, sed adhuc extantes, non computantur in sortem, sed jure pignoris manent apud creditorem, donec debitum solum sit, tunc enim debitori sunt restituendi, *Abb. in cit. c. 1. n. 3. h. t. & ibid. Glossator ejus Alex. de Nervo, lit. D. Canis. c. l. n. 6.*

LXXXVIII. Notandum quartò, fructus rei oppignoratæ, non tantum percepti à creditore, sed etiam percipiendi, sive qui percipi potuerunt, & non sunt percepti, debent computari in sortem principalis debiti: ut si res oppignorata antea locari solita erat, & non fuit locata: vel si locari quidem solita non erat, sed tunc reperiebatur conductor; nam in utroque casu tenetur creditor de percipiendis illis fructibus, tanquam de perceptis, l. 2. C. de pactis pignori. c. *Gravis* 11. de restit. spoliat. *Abb. in cit. c. 1. n. 5. h. t. & ejus Glossator lit. G.* ubi ait, distinguendum esse: vel enim creditori de sorte, seu summa capitali satisfactum est, quia fuit solum ipsi debitum; vel quia percepit tot fructus ex re pignoratâ, ut exæquant debitum principale: & tunc indistinctè tenetur de fructibus percipiendis, quia tum creditor est malæ fidei possessor, imò quasi violentus. Vel quoad sortem, seu debitum principale non est satisfactum creditori: & tunc tenetur tantum de fructibus perceptis, non autem de percipiendis: nisi per dolum, vel latam culpam fructus eos non perceperit, dummodo oppignoratio fuerit facta gratiâ debitoris principalis tantum, quia hoc casu non tenetur creditor, nisi de dolo, & lata culpa; secus si fuisset facta gratiâ utriusque, etiam creditoris. Generaliter autem omnes fructus, etiam modici, computantur in sortem, *Abb. in c. 2. n. 3. h. t.*

Notandum quintò, fructus restituendi debitori.

N n

tori.

tori, vel in sortem principalem computandi sunt à creditore, deductis prius expensis, quæ quarendorum, colligendorum, & conservandorum fructuum causâ factæ sunt, l. Si à domino 36. §. fin. ff. de hered. petir. quod in possessore etiam malæ fidei, ut in prædone, locum habet, quia aliàs debitor, vel dominus rei non refundens expensas in rem factas locupletaretur cum alterius iactura, contra naturalem æquitatem, l. Nam hoc 14. ff. de condi. indeb. reg. 48. in 6. Deducendæ autem sunt, non tantum impensæ necessariae, quibus non factis, res erat peritura, vel deterior futura: sed etiam utiles, quibus res melior efficitur: non autem voluptuariae, aut superfluae: & potest creditor rem oppignoratam retinere, donec deducat expensas, vel ex ipsi solutæ sint, quia quod deductis expensis superest, fructus est, cit. l. Si à domino, §. fin. ff. de hered. petir. Gl. in cit. c. 1. V. Deductis expensis, h. t. Gregor. Tholos. l. 2. de usur. c. 9. n. 9. & seqq. Computandus est etiam labor creditoris, nemo enim tenetur gratis laborare in favorem alterius, Abb. in c. Conquestus 8. n. 8. h. t. Verum de hoc plura dicta sunt supra lib. 3. tit. 10. §. 5. n. 18. & 19.

§. II.

Ex quibus titulis, sive causis creditor non tenetur fructus rei oppignorata in sortem computare ad vitandam usuram?

LXXXIX. Tres in Jure Canonico referuntur tituli, seu causæ speciales; ob quas, citra usuram, & licitè fructus rei oppignoratæ à creditore percipi possunt, non computando eos in sortem. Prima habetur in cit. c. 1. h. t. ubi postquam Alexander III. in Concilio Turonensi decrevit, ne quicumque Clericorum genus aliquod usuræ exerceat, subjicit in fine hæc verba: Nisi fortè Ecclesiæ beneficium fuerit, quod redimendum ei, hoc modo, de manu Laici videatur. Ut si v. g. Laicus aliquis injustè detineat possessionem aliquam, sive prædium, quod fuerat Clerico in beneficium assignatum, & postea illud pro mutuo obliget, sive in pignus det, potest Clericus fructus ex tali prædio licitè percipere, & retinere, nec debet eos conferre in extenuationem sortis: nec est usura, quia recipit quod suum est, & per viam occultæ compensationis redimit, quod ad se legitime spectabat, & fortè aliàs recuperari non poterat, Gl. in cit. c. 1. V. Beneficium, h. t. ubi ait, idem dicendum esse de Laico, qui hoc modo etiam licitè redimere potest possessionem rei suæ ab injusto detentore, ob eandem rationem æquitatis. Veruntamen possessionem rei alienæ non posset taliter redimere, quia fructus ex illa perceptos non faceret suos, ideoque si illos retineret, & in sortem non computaret, usuram committeret. Similiter & Clericus, si possessionem, vel rem spectantem ad Ecclesiam, quæ ipsi in beneficium non fuit assignata, pro mutuo, seu debito in pignus acciperet, non posset fructus ex illa re perceptos retinere, sed teneretur illos in sortem computare, nisi ex Ecclesiæ concessione id faceret, quasi percipiendo

eos, nomine Ecclesiæ, Gl. ibid. in fine. Ex quo generaliter inferi Abb. ibid. n. 1. percipit quis ex mutuo aliqui ultra sortem illud erat suum, vel aliàs sibi debitum, aliter illud consequi.

XC. Secundus titulus, seu causa est, detur res in pignus, seu hypothecam, in pignus pro mutuo, seu debito: hoc casu percepti ex re oppignorata non sunt in sortem computandi in sortem, nec illam extenuant, c. 1. de feudis, & c. Conquestus 1. mandat Papa Alexander III. ut si quis terram, titulo pignoris, detineat, & ex fructibus sortem recepit (deductis etiam expensam illam debitori, qui illam in pignus dedit: nisi terra illa de feudo sit Monasterii, scilicet res feudalitatis in pignus data est pro domino directo feudi, sive illud feudum sit ad Ecclesiam, vel Monasterium, ut in c. Conquestus, vel ad dominum Laicum: non tamen directus tenetur fructus ex feudo oppignorato computare in sortem, Abb. in c. 1. de feudis, & c. Conquestus 1.

Idque communiter extendunt DD. rem emphyteuticam, quam si emphyteuta pignus det domino proprietatis, non tenetur fructus ex illa perceptos in sortem computare, citum supra lib. 3. tit. 20. §. 6. n. 20. nec 3. Item hujus exceptionis, ob quam retentio ultra sortem licita est, nec usuraria, est, quod est natura, & conditio contractus feudalis, emphyteutici, ex prima sua institutione, ut in rebus jure expressis dominium uteretur ad dominum directum, inter quos est etiam ille cuius res feudalitatis, vel emphyteuticæ à Vassallo, vel emphyteuta detur in pignus, pro debito, domino directo, vel proprietario: tunc enim dominum consolidatur, seu conjungitur cum dominio seu proprietatis, pro eo tempore, quo pignus debito, non redimitur: ac postea immittitur dominus directus fructus ex re feudali, vel emphyteutica percipere, non imminuta sorte: idem etiam, quoad dominium utile, existens apud dominum directum, seu proprietarium, alteri feudali, vel emphyteuticæ, salvi sibi manent, non ob mutuum, nec ob dilatatam debiti solutionem, quod usurarium est: sed ex vi, seu natura contractus feudi, vel emphyteutis: sive ex vi potestatis, quæ reservavit sibi dominum utile, pro tempore, & postea tali conditione, Molin. 7. de pign. 323. §. ult. Lessi. c. 20. dub. 16. n. 139. Leg. 25. sec. 8. n. 146.

XCI. Ceterum ut dominus directus fructus illos percipere, tres conditiones requiruntur. Prima est, ut interea non exigat à Vassallo, vel emphyteuta debitum aliàs obsequium, seu pensionem, cit. c. 1. de feudis: ac postea si interea recipiat à Vassallo servitium solutum, quam ex debito, sine protestatione de non reddendo jure ad fructus, tenetur eos in sortem computare.

quia censetur huic juri tacite renunciare, *Abb. in cir. c. 1. in fine de feud. Silvest. V. Feudum. num. 29. & alii DD. communiter.* Sed etsi vassallus velit debitum obsequium, seu servitium præstare, potest tamen dominus directus illud non admittere, sed percipere fructus ex re feudali, etiam si excedant debitum obsequium, vel pensionem emphyteutæ, eosque non computare in sortem, ut colligitur ex *cir. c. 1. de feudis*, ubi dicitur, quod dominus feudi possit liberè detinere feudum sibi in pignus datum, & percipere omnes fructus, non computando eos in sortem, dummodo interim vassallus immunis relinquatur à solito servitio præstando, *Gl. fin. ibid.* alioquin nihil quoad hoc peculiare relinqueretur domino directo feudi, si solum posset fructus pignoris percipere, quatenus æquivalent servitio debito, & sic non posset oblatum à vassallo servitium respicere, quia hoc jus habet etiam quilibet alius creditor, nam si quis v.g. alicui mutuos dedit 1000 aureos, accepto à debitore pignore fructifero, & debitor nolit reditum annuum 50. aureorum, quem creditor aliunde ex censu debet, solvere, potest creditor pro 50. annuis sibi debitis fructus pignoris æquivalentes retinere, non computando illos in sortem mutui dati. Ratio est, quia tales conditiones possunt liberè imponi à domino feudi, ex vi contractus feudalis, cum ergo totum hoc relinquatur in libera voluntate domini directi, in *cir. c. 1. de feudis.* censendum est ita fuisse relictum, *Lugo c. l. nam. 147.*

Non obstat primò, quod si dominus directus, pro eo tempore, quo feudum possidet, titulo pignoris, habet dominium directum, & utile in feudo, sequitur, quod illud non potest esse pignus, quia hoc non potest constitui in re propria, cujus quis, & dominium directum, & utile habet, adeoque eo tempore omnino desinere esse vassallus, qui feudum in pignus dedit; Respondetur enim, dominium utile, hoc casu, saltem in habitu, manere penes vassallum, qui soluto debito, potest pignus redimere, & recuperare, & fructus ex eo percipere, sicut antea, adeoque potest feudum adhuc habere rationem pignoris, quatenus dominus directus illud possidet, cum obligatione restituendi illud vassallo, quam primò soluto pretio, illud redemerit; neque verò ex eo, quod dominium utile sit penes vassallum, sequitur, quod etiam fructus ad illum spectare debeant: nam ex dispositione juris, & conformiter naturæ, & primæ institutioni contractus feudalis, dominium utile feudi non aliter conceditur vassallo, nisi cum hac limitatione, ut casu, quo in pignus datur domino directo, fructus feudi, non ad dominum utilem, seu vassallum, sed ad dominum feudi pertineant, quamdiu feudum pignori obligatum manet, *Lugo c. l. nam. 148.* Non obstat secundò, quod hinc sequi videatur, etiam usufructuarius, usufructuarius, vel conductorem, si dent feudum in pignus domino directo, vel proprietatis, is non teneatur fructus inde perceptos in sortem computare, siquidem hoc licitum est domino feudi. Sed responderetur *neg. cons.* quia in his contractibus, non apponitur tale pactum, nec potest apponi in contractu oneroso, nisi minuatur pretium propter illud gravamen, *Lugo c. l.*

XCII. Secunda conditio requisita est, ut dominus directus non percipiat ex re feudali, vel em-

phyteutica in pignus data, fructus provenientes ex meliorationibus factis per industriam vassalli, vel emphyteutæ: eos enim dominus directus, quoad excessum illum, tenetur computare in sortem, & reddere vassallo, quia hi fructus non censentur, quoad illam partem, esse ex re feudali, adeoque quoad illam partem fructuum, cessat ratio, ob quam concessum est domino feudi percipere fructus ex re feudali ipsi oppignorata, *Silvest. V. Feudum. n. 30. Molin. cir. dis. 323. n. 1. Less. c. l. n. 140. Lugo c. l. n. 149.*

XCIII. Tertia requisita conditio est, ut feudum in pignus datum non sit pretio emptum à vassallo (idémque est de emphyteuta) nec in compensationem præcedentium meritorum, vel obsequiorum datum, sed gratis concessum, alioquin enim debent fructus in sortem computari, & reddi vassallo: quia quamvis de hoc, sicut & de præcedente casu, nihil sit jure expressum, tamen æquitas naturalis id exigit, cum in hujusmodi contractibus onerosis non soleant, nec debeant talia gravamina apponi, nec justè possint, nisi pretium minuatur. Quod si feudum partim pro pretio, vel ob præcedentia obsequia sit datum: partim verò liberaliter, tunc portio, quæ responderet pretio, vel meritis præcedentibus, debet computari in sortem à domino directo, cui postea in pignus datum est, *Silvest. c. l. n. 30. Molin. c. l. Less. c. l. Lugo c. l. n. 150.*

XCIV. Denique tertius titulus, sive causa, ob quam fructus pignoris non computantur in sortem, est, si maritus pro dote uxoris sibi promissa, loco pignoris, accipiat prædium, fundum vel domum, vel aliam rem, ut ex ea fructus percipiat, donec promissam sibi dotem accipiat, tunc enim interim maritus facit fructus suos, sine imminutione dotis: nec cogitur eos in sortem computare, prout statuitur in *c. Salubriter. 16. h. t.* Ubi Innocentius III. ita rescribit: sanè generum ad fructus possessionum (id est, agrorum seu fundorum) quæ sibi sunt à socero pro numerata dote (id est, numeranda seu promissa, & necdum tradita, quia si dos numerata sit, non est opus pignore, quod in securitatem dotis datur, *Hostiens. hic V. Pro numerata, & Joann. Andr. V. eodem.)* pignori obligatæ, computandos in sortem non credimus compellendum: cum frequenter dotis fructus non sufficiant ad onera matrimonii supportanda.

XC V. Jam ergo valde laborant DD. in assignanda vera ratione, ob quam fructus percepti ex pignore possint, absque usura, à marito retineri, sine obligatione computandi eos in sortem, adeoque sine diminutione sortis, cum tamen regula generalis sit fundata in jure naturæ, quod fructus percepti ex pignore debeant in sortem computari. Nam primò sunt, qui dicunt, id favore dotis, & matrimonii esse concessum à jure, tanquam speciale privilegium, Verùm hoc communiter rejicitur, cum enim usura sit damnata jure naturali ac divino, non potest excusari, vel licita fieri, ob favorem dotis, vel matrimonii, vel ob aliam causam piam, *c. Super eo. 4. h. t.*

Secundò alii dicunt, Papam in *cir. c. Salubriter.* inniti præsumptioni factæ donationis à socero, ut possit gener fructus pignoris percipere, dum dos illi non solvitur. Verùm Papa nihil meminit de ulla donatione, sed de oneribus matrimonii: idque sæpe non potest

potest presumi, cum focer velit frequenter, quantum potest, de dote detrudere potius, quam aliquid adjicere: & saltem non habet locum illa presumptio, si alius à patre sponsam dotaret, *Molin. tract. 2. dis. 321. num. 4.*

Tertio alii DD. communiter dicunt, concedi fructus pignoris genero, ratione lucri cessantis aut damni emergentis ex dilata solutione dotis, in oneribus matrimonii sustinendis. Sed hoc refellit *Navar. tract. de usuris. num. 64.* tum quia ea ratio non convenit textui, in quo alia ratio redditur: tum quia nullum esset discrimen inter dotis, & alterius rei debitum, cum tamen Papa ibi voluerit aliquid speciale de dote declarare: tum quia si ex dilata solutione dotis nullum maritus pateretur damnum, vel lucrum nullum ei cessaret, non posset fructus illos percipere: vel saltem non posset illos integros accipere, quando excederet lucrum cessans, vel damnum emergens valorem fructuum, sed solum, si exequarent, cum tamen Papa absolute respondeat, & sine omni distinctione.

XCVI. Quarto *Molin. cit. dis. 321. n. 8. & 9.* ait, generum licite posse accipere fructus pignoris, propter onera matrimonii, non computando eos in sortem, siue lucrum cesset, & damnum emergat, siue non: quia dos datur marito hoc, ut ex ejus fructibus uxorem aliat, & alia onera matrimonii sustineat, cum obligatione restituendi eandem dotem, soluto matrimonio. Si ergo dos promissa non solvatur, & maritus sustineat onera matrimonii, jus habet exigendi aliquid æquivalens, ex cuius fructibus sustinere possit onera matrimonii, eo tempore, quo dote caret: alioquin iniquum foret, si uno vel altero anno, deberet sustinere onera matrimonii, nullumque ex dote promissa fructum percipere posset, nisi id ei, alio modo, compensaretur: cogeretur enim toto tempore matrimonii sustinere ea onera, & non darentur ei fructus dotis, toto eo tempore: ideoque potest, donec dos solvatur, recipere, loco dotis, in pignus rem aliam fructiferam, ex cuius fructibus possit, eo etiam tempore, quo dote caret, sustinere onera matrimonii: alioquin non servaretur debita æqualitas. Quare Papa in *cit. c. Salubriter*, decidens generum non esse compellendum ad fructus possessionum pro dote obligatarum computandos in sortem, innititur huic rationi, quod fructus illi non accipiantur in compensationem pro dilata solutione dotis, id enim esset usura palliata, sed in compensationem onerum matrimonii, interim dum dos non solvitur, ideo enim debet uxor viro afferre dotem, vel loco ejus, aliam rem fructiferam, ex cuius fructibus maritus ea onera sustinere possit. Consentit *Less. cit. c. 20. dub. 16. n. 141.* *Lugo cit. dis. 25. sec. 8. n. 155.* ubi n. 157. recte notat, Papam in *cit. c. Salubriter. h. t.* ex eo, quod fructus dotis frequenter non sufficiant ad onera matrimonii sustinenda, bene inferre, tunc fundum non ita dari in pignus, ut fructus computentur in sortem. Ex quo ulterius inferitur, nunquam ita dari, quia cum dantes pignus pro dote frequenter, & communiter intendunt, ut fructus non computentur in sortem, si quis contrariam intentionem haberet, deberet id exprimere, alioquin in dubio censeretur debere dare fructus illos, sicut communiter dari solent, scilicet extra sortem, & loco fructuum dotis; communiter enim non solent fructus pignoris superare fructus dotis,

ideoque etiam non est presumendum illi loco fructuum dotis. Addi potest alia ratio: fructus pignoris pro dote promissa, & non soluta, maritus licite recipere, & retinere possit, puta putando eos in extenuationem sortis, propter matrimonii incerta, & dubium fructuum pignori eventum, *arg. c. fin. h. t.* Ubi etiam usura is, qui merces pluris vendit, vel minus quam valeant, ob solutionem dilata in sortem, quo incertum est, num pluris an minoris emat valitura. Cur non igitur, eadem ratione, ematur maritus ab usura, ob incerta onera matrimonii, & dubium valorem fructuum pignoris, qui valent, jam minus, & vel plures, vel pauciores, *Canis. tract. de usur. s. 6. n. 8.*

XCVII. Ex dictis inferitur primo, si spositio *cit. c. Salubriter*, non solum in genere, sed etiam locum habere, sed etiam quantum, quovis alio, etiam extraneo matrico etiam potest esse enim licite accipere competentem compensationem, siue in fructibus rei oppignorata, siue in cunctis, pro sustinendis matrimonii oneribus, dum dos promissa ei non solvitur, est etiam ratio, *Mol. cit. dis. 321. n. 10. Less. cit. n. 142. Lugo cit. n. 142. Lugo c. l. n. 164.*

Inferitur secundo, si constet, locum pignori dedisse genero, non ad onera matrimonii, sed solum in securitatem dotis promissa, non gener fructus pignoris retinere, ultra sortem, ratione lucri cessantis, si focer esset in mora restituendi dotem, tempore constituto, quia tunc illi fructus continent ad socerum, nec alia ratione, pignori debiti, ut supponitur, ideoque sicut potest debitor in aliis rebus assignare, ita etiam in fructibus fundi poterit, si velit, & gener coactione, *Less. cit. n. 142. Lugo c. l. n. 164.*

Inferitur tertio, sicut licitum est pactum, ut gener percipiat fructus ex pignore subdito à socero, ita etiam licitum est pactum, ut compensetur generum, siue pecunie quantitate, siue solvatur compensationem onerum matrimonii, quando dos non solvitur, *Mol. cit. dis. 17. Lugo cit. dis. 166.* quia si licitum est ultra dotem pignori accipere fructus pignoris, non computandos in sortem, cur non etiam licitum sit accipere pecuniam annuam ejusdem valoris cum fructibus pignoris, in compensationem onerum matrimonii, quæ tunc sustinet, & quantum illa æstimabuntur. *Pianus videtur possunt apud Molin. cit. dis. 25. sec. 8. n. 164. & seqq.*

§. III.

An contractus, seu pactum antichresis sit illicitum, & usurarium, si etiam montes pietatis usuras contineant?

XCVIII. Ad priorem questionem respondetur, pactum inter creditorem, & debitorem, ut tamdiu creditor re oppignorata fructus pignoris, salva sorte, lucretur, donec dos solvatur fuerit: quod pactum antichresis germanice est Pfandschaft, est Pfandschaft,

illicitum, & usurarium, ideòque damnatum Jure Canonico: nam licet tale pactum non sit formale mutuum, est tamen virtuale, & implicitum, negari enim non potest, quin ineatur propter præcedentem mutationem pecuniæ, dato pignore, cum pacto, ut lucraretur creditor fructus pignoris supra sortem, quod usurarium est, c. 1. *seqq. caus. 14. q. 3. Canis. tract. de usur. c. 5. n. 28.*

Porro ad vitandam usuram circa fructus pignoris, remedium est, ut petenti mutuum debitor non det rem immobilem frugiferam in pignus, v. g. prædium, sed illud vendat, certo pretio, pro mutuo, seu debito, cum pacto revendendi, quando debitor pretium creditori reddiderit, tunc enim creditor per venditionem factus est dominus prædii, ideòque fructus temporis intermediarii ad ipsum pertinebunt, & respectu ejusdem peribit. *Lugo cit. dis. 25. sec. 8. n. 131.* Aliud est, si res immobilis, & frugifera pro debito, seu mutuo in pignus detur creditori, nam cum dominium rei oppignorata non transeat in creditorem, sed penes debitorem maneat, non potest creditor fructus rei, quippe alienæ, lucrari, sed ad restituendum, vel computandum eos in sortem tenetur, ut supra dictum; & res vendita, cum pacto redimendi, perit periculo emptoris: res verò oppignorata, cum pacto antichrifeo, perit debitori, velut domino, *Greg. Tholos. l. 2. de usura c. 10. n. 4.* & licet venditio, cum pacto revendendi, & pactum antichrifeo ad eundem finem tendant, nemp. lucrandos fructus rei: in modo tamen est diversitas, scilicet venditio rei, cum pacto revendendi, est modus ac titulus licitus, juxta *l. 2. c. de pact. inter empt. & vendit.* Unde si quis à Titio petat mutuos mille florenos, quos ipse mutuare non vult, ne committat usuram, potest illi oppignorari certum prædium, non absolute, & simpliciter, sed adjecto contractu censuali redimibili, sive cum pacto redhibitionis, per quam ex prædii redditibus 50. annuos percipiat Titius creditor, donec ei fors restituatur. *Laym. l. 3. tr. 4. c. 16. n. 17.* At verò pactum lucrandi fructus pignoris, donec debitum fuerit solutum, est modus ac titulus illicitus, & usurarius, *Canis. cit. c. 5. n. 34.* & patet ex dictis. An autem usurarium sit pactum legis commissoriae adjectum contractui pignoris, dictum est *libr. 3. tit. 21. §. 7.*

XCIX. Ad posteriorem questionem respondetur primò, mons pietatis dicitur certa summa pecuniæ, quæ à Principe aliquo, vel domino loci, vel à Communitate, ex ærario publico, vel ex elemosynis aut largitionibus privatorum civium est donata inter vivos, vel relicta per ultimam voluntatem cuidam loco, civitati vel oppido, collecta & destinata in hunc finem, ut semper in promptu sit pecunia, quæ mutuo dari possit ac debeat pauperibus, & quibuscunque indigentibus, ne aliàs magnas usuras coganturolvere usurariis. Hujus montis hæ sunt potissimum leges, seu conditiones, ut notat *Azor p. 3. l. 5. de usura c. 8. in princ. Mol. l. 2. de justit. dis. 125. n. 1. Less. l. 2. c. 20. dub. 23. n. 190.* Primò ut mutuum usque ad certam summam, seu quantitatem detur, non divitibus, sed pauperibus, & indigentibus, præcipue illius loci, non exteris. Secundo ut ad certum tempus, v. g. ad annum, vel ad summum ad duos annos id eis detur. Tertiò ut mutuatarii dent sufficiens, & certum pignus, quia alioquin talis mons facile exhauriretur, si postea multi

non solverent. Quartò ut mutuatarii, singulis mensibus, aliquid exiguum ultra sortem solvant, pro sumptibus necessariis ad conservandum montem, ut pro alimentis, & stipendiis ministrorum, qui pignora, & montem custodiunt, & administrant, & semper parati esse debent ad mutuandum; pro rationibus scribendis, & reddendis; pro conductione domus, & cæteris necessariis expensis, quæ si ex ipsa pecunia montis deducerentur, is brevi exhauriretur. Quintò, ut si debito, & præscripto tempore, mutuum non restituatur, pignus vendatur, & ex pretio pignoris pecunia debita monti solvatur, & quod reliquum est, domino pignoris restituatur.

C. Resp. secundò, hujusmodi montes pietatis sunt liciti, & immunes ab omni usura, cum prædictis legibus, & conditionibus, ut tradunt DD. cit. & alii communiter de *ca. Cajetan. & Sotum.* Probatum primò, quia plures SS. Pontifices, & præcipue Leo X. in Concilio Lateranensi *sess. 10.* tales montes approbavit, tanquam licitos, & pios, & excommunicavit eos, qui contrarium docuerint: & in Concilio Tridentino *sess. 22. c. 8. de ref.* inter alia pia opera, numerantur montes pietatis sive charitatis. Probatum secundò ratione, quia nihil exigitur, vel solvitur à mutuatariis, ultra sortem, ratione mutationis, sed solum ratione expensarum, quæ necessariò faciendæ sunt ad conservationem, & administrationem montis pietatis: atqui licitum est aliquid exigere, & accipere pro his expensis, cum illæ fiant in gratiam, & commodum eorum, qui mutuum petunt, ne majus damnum incurrant, dum aliàs cogerentur ab usurariis mutuum accipere sub usuris multò majoribus, quàm solvunt pro hujusmodi expensis in montem pietatis, ergo quod in istis montibus solvitur, justè exigitur, & accipitur. *Less. c. l. n. 193.* plura de his montibus videri possunt apud Auctores citatos.

SECTIO V.

DE OBLIGATIONE RESTITUENDI USURAS.

§. I.

An & quibus teneantur usurarii restituere usuras?

CI. De hoc agitur in c. *Cum tu. 5. h. r.* Nam cum Archiepiscopus Salernitanus, juxta Decretum Concilii Lateranensis sub Alexandro III. (quod refertur in c. *Quia in omnibus. 3. h. r.*) præcepisset, uturarios manifestos communionem Altaris, & Ecclesiasticæ sepulturæ privandos esse, donec restituant usuras: quidam eorum ad excusandas excusationes in peccatis, dicebant, illas usuras tantum restituendas, quæ post prædictum Concilium sunt receptæ: alii dicebant, quod non haberent, unde restituere possent usuras: alii verò, quod ex pecunia usuraria possessiones, seu bona fuerint comparata, quæ derant filiis, & parentibus suis, ideòque non possent pecuniam illam restituere, prout habetur in integra lectione hujus c. & refert. Gl. hic in casu. Quæsit ergo Archiepiscopus, quid hic agendum sit. Respondet Papa Alexander III. quod sive ante, sive post Decretum prædicti Concilii, usuræ sint ex-

» tortæ, cogendi sunt per pœnam illius Concilii ad
 » eas restituendas his, à quibus extortæ fuerunt, vel
 » eorum hæredibus: vel si hi non extent, aut non
 » sint superstitēs, pauperibus erogari debeant, dum-
 » modo in facultatibus habeant, unde possint eas
 » restituere, quia ut dicit S. Augustinus (*Epistolâ*
 » 54. ad Macedonianum) non dimittitur peccatum, ni-
 » si restituatur ablatum. Illi autem, qui non ha-
 » bent in facultatibus, unde usuras possint resti-
 » tuere, non debent illâ pœnâ mulctari, cum eos
 » paupertas evidenter excuset. Possessiones verd,
 » quæ ex usuris comparatæ sunt, debent vendi, &
 » earum pretia inde recepta restitui his, à quibus
 » usuræ sunt extortæ: ut sic non solum à prædictâ
 » pœna, sed etiam à peccato, quod per usurarum
 » extortionem incurrunt, possint liberari.

CII. Pro explicatione hujus cap. notandum
 primò. Constitutio antiqui Juris declaratoria ex-
 tenditur etiam ad præterita, nam usuræ erant pro-
 hibitæ ante Constitutionem Concilii Lateranensis
 in c. *Quia*. 3. h. t. Jure Divino, & ideo non indu-
 cit novum jus, sed declarat antiquum, *Gl. hic V.*
Sive post. Neque verò inducit pœnam novam exer-
 centibus usuras, sed apponit modum per pœnam
 compellendi usurarios ad restitutionem usurarum,
 quas nondum restituerunt, & ut sic non respicit præ-
 terita, sed futura, ut notat Innocent. *hic V. Ante, &*
Abbas n. 7.

Notandum secundò, usuræ primò debent resti-
 tui illis, à quibus fuerunt extortæ: si verò non super-
 sint, vel inveniri non possint, restituendæ sunt eorum
 hæredibus, sive ex testamento, sive ab intestato sint
 successores: & si etiam illi non extent, debent ero-
 gari pauperibus, vel Ecclesiis, aut aliis locis piis,
 prout sumitur ex hoc c. & c. *Nemo*. 4. *caus. 14. q. 5.*
 nunquam tamen debent usuræ dari pauperibus,
 quamdiu fieri potest restitutio ei, à quo sunt extor-
 tæ, quia justitia exigit, ut suum cuique reddatur, *Gl.*
hic V. Non superstitibus in fine. Quòd si ille, cui de-
 bent restitui usuræ, longè absens sit, tenetur usu-
 rarius illas ad eum mittere, si sciat, ubi habitet, *Gl.*
hic V. eodem, & quidem suis sumptibus, si usura-
 rius discessit à loco, ubi usuras extorsit: alioquin
 verò expensis absentis, si illi, à quibus usuræ sunt
 extortæ, recesserunt à loco illo, *Abb. hic num. 9.*
 Si autem sumptus itineris usuræ summam excedant,
 dari debet pauperibus, *Gl. hic V. Non superstitibus*:
 quamvis contrarium teneat Greg. Tholosan. l. 3. *de*
usur. c. 13. num. 6. Nam sumptus si majores sint,
 quàm valeat res restituenda, id sibi imputare de-
 bet usurarius, quia damnum ex sua culpa sentit.
 Similiter si is, à quo acceptæ sunt usuræ, vivat, sed
 nescitur, ubi sit, vel si scitur, ad eum mitti non pos-
 sunt, etiam restitutio fieri debet pauperibus, *arg. c.*
Cum sit. 16. de Judeis: nisi spes sit de ejus adventu,
 tunc enim pecunia ob signabitur, & deponetur, *Tho-*
los. cit. l. 3. c. 12. n. 3.

CIII. Notandum tertid, si de acceptione
 usurarum non constet, nisi in foro pœnitentiæ, re-
 stitutio earum potest fieri pauperibus per ipsum usu-
 rarium, vel ex ejus consensu, per alium, quem ele-
 gerit, quia in hoc foro creditur assertioni pœniten-
 tis. At verò in foro contentioso, in quo declaratus
 quis est, vel condemnatus publicus usurarius, & ad

restitutionem usurarum damnatus, debet
 restitutio, judicio Episcopi, nec debet
 se restituere, vel velle restituere, quia
 constat de ablatione, & extortione usura-
 riarum publicè constare debet de restitutione
Abb. in c. Cum sit. 16. de Judeis num. 7. Greg.
cit. c. 13. n. 12.

Notandum quardò, si facta restitutio
 rarum pauperibus, vel Ecclesiis, compen-
 sat extortæ sunt usuræ, vel hæres ejus, tunc
 qui restituit usuras, prius diligenter inquirat
 bona ejus, qui solvit usuras, vel ejus hæres
 veniret, non tenetur amplius ad aliam restitutio-
 nem, quia bona fides non patitur, ut semel ex-
 actum exigatur, *reg. jur. 83. in 6.* Si verò con-
 scientiam, non adhibuit, tenebitur nihilominus
 debitoribus, à quibus usuras accepit, aut econ-
 trario debitoribus restituere, quia non debet alienis
 bus erogare, c. *Sicut*. 6. §. *Eos insuper de*
Tholos. c. l. n. 15.

Notandum quindò, inopia debitoris
 excusat in furtis, & aliis injustis acceptionibus
 à restitutione usurarum, si usurarius, relictus
 manifestè non sit solvendo, nec habuit, aut
 restituere possit, tunc enim liberatur, ita ut
 pœnâ cogi possit ad restituendum, ut habetur
 c. *Cum tu*. §. *Illi autem*. h. t. quia inopia
 quam inopia debitoris excludit, l. *Nam de*
dolo C. Olim. 16. de restitut. spol. Etis, qui
 debet, nihil dare potest, c. *Dalbertum*. 12. q. 1.
 q. 7. Habere autem in facultatibus censetur
 rationi, non solum si usuras acceptas adhuc pla-
 deant, sed etiam si alia bona habeant, quæ
 usuras amiserint, *Gl. hic V. In facultatibus*, *Tho-*
los. cit. l. 3. c. 6. num. 1. si tamen ad pinguem
 tunam postea pervenerint, tenentur restituere,
 satisfacere, *arg. c. Odoardus*. 3. *de pœnitentiis*. *Gl.*
V. eodem.

Sed jam hic dubitatur, an usurarius habens
 beneficium cessionis bonorum, sicut illi debet
 nempe ut non possit conveniri post cessionem
 bonorum, sed tantum, si ad pinguem foret
 venerit, quantum facere potest, ita ut non
 sed retinere possit alimenta necessaria, *jur. l. 1.*
4. ff. de cess. bon. Negat Gl. in cit. c. Cum tu. *ff. de*
usur. l. 1. c. 6. num. 1. quia hoc beneficium cessionis datur
 iis, qui casu fortuito ad inopiam redacti sunt,
 qui ex delicto condemnati ad restituendum, aut
 debet beneficium consequi, ex quo pœnam
 l. *Ne ex dolo*. 12. ff. *De dolo*, l. *Non fraudatur*.
 §. *Nemo ff. de R. l.*

Alii dicunt, quòd in foro contentioso
 judiciali externo, postquam usurarius cessit bonis,
 tenetur restituere, nisi quatenus facere potest,
 ut alius, qui cessit bonis. Neque Canonici
 dicunt, sed potius hoc confirmare debent
 pietatem, ne fame pereat, sed in foro pœnitentiæ
 si tenetur ad omnimodam restitutionem, quia
 dimittitur peccatum, nisi restituatur abbas,
 nemo ex alieno vivere debet, *Abb. hic n. 10.*
 & ejus *Gloss. l. 1. c. 10. Andr. ibid. n. 9.*
 que putant, quòd nec in foro conscientie
 repeti possint usuræ integræ, nisi deducta
 si bonis omnibus cedat, quia hoc beneficium

concessum Lege Civili fundatâ, non in præsumptione, sed in veritate, idè què dispositio illius servanda est etiam in foro conscientie, & in summa necessitate omnia sunt communia. Porro obligatio restituendi usuras, non tam oritur ex delicto, sed potius ex quasi contractu, quia ut indebitè restituendæ sunt: neque usurarius consequitur præmium ex delicto, quia non agitur de pœna debita delicto, vel de restitutione debiti: pœnam autem civilem, vel Canonicam non ideo effugit usurarius, sed pro debito satisgravatur, quod cedat bonis: nimis autem inhumanum est propter debitum privare aliquem etiam necessariis alimentis, *Tholos. l. 3. de usur. c. 6. n. 9. & segg.* Hæc sententia mitior est, & æquior, sed prima, spectato juris rigore, videtur verior.

CV. Notandum sexto, bona usurarii, etiam si sint empta ex pecunia usuraria, & si titulo oneroso, sive etiam lucrativo, pervenerint ad tertium, non sunt ipso jure, tacitè hypothecata, sive realiter obligata mutuatariorum pro solvendo usuris, quia talis hypotheca non oritur ex natura rei, neque ullo Jure Civili, vel Canonico est constituta, ut docet *Silvest. V. Usura, c. 9. §. Covarr. l. 3. res. c. 3. n. 6. Azor. p. 3. l. 5. de usur. c. 13. §. Tertia opinio. Molin. tr. 2. disp. 329. n. 6.* & alij DD. plerique contra *Gl. fin. in d. c. Cum tu. qui notant, quod non expediebat talem hypothecam constituere, quia illa quearentur conscientie hominum, nemo enim auderet contrarius celebrare cum usurariis: nam quæcunque ab ijs acciperentur, si titulo oneroso, sive lucrativo, manerent realiter obligata pro solvendis usuris, ad quoscunque devenirent, adeoque restitutioni obnoxia. Neque contrarium elici potest ex *c. c. Cum tu. h. t.* quia textus ille non loquitur de bonis acquisitis ex pecunia usuraria, postquam ab usurario sunt alienata, sive titulo oneroso, sive lucrativo, quod illa debeant vendi, & pretia illorum restitui: sed de illis bonis, quæ adhuc manent, & exant apud ipsi usurarium: hæc enim præcipit Pontifex restitui, non quod tacitè hypothecata sunt pro restitutione usuræ, sed quia quamdiu sunt apud usurarium, obligatione personalis ipsius usurarii sunt obstricta pro restitutione usuræ: ad quam ipse usurarius personaliter est obligatus, & ratione illius obligationis, omnia bona ipsius, & non solum quæ ex pecunia usuraria sunt empta. Et hinc fit, ut si illa bona transeant ad alium tertium, nullam hypothecam, sive onus reale habeant, ut ex illo usuræ solvantur, quia personalis obligatio non transit ad aliam personam, nisi illa sit hæres, quæ eò ipsò, quod repræsentat personam defuncti, in omnibus ejus juribus, & obligationibus personalibus succedit, *Azor. c. l. in fine. Itaque text. in c. c. Cum tu. non loquitur de bonis, quæ ex usuris comparata sunt, postquam illa ab usurario sunt alienata: sed de ijs, dum adhuc in ipsius usurarii dominio, & potestate erant, hæc enim ait, esse vendenda, & ex illis solvendas usuras, ut usurarius à pœna, & peccato, quod eas accipiendo incurrit, liberetur: quod fit, si usurarius ex bonis, quæ adhuc in potestate ipsius sunt, usuras solvat, alioquin peccatum continuat: nam postquam ea alienata sunt, non potest usurarius amplius usuras ex illis bonis solvere, ut per se constat, adeoque neque à peccato suo liberari, nisi ex alijs bonis solvat, *Molin. cit. disp. 329. n. 7.***

Porro si bona usurarii pecuniâ acquisita, transferantur ad alium ex causa, seu titulo oneroso, v. g. per venditionem, non possunt vendicari ab eo, cui usuræ sunt restituendæ. Ex quò patet, quod illa bona non sint hypothecæ titulo subjecta: si verò titulo lucrativo, & gratuito, v. g. per donationem, sint alienata, tunc officio Judicis poterunt vendi, non stricto jure, sed non nisi ex quadam æquitate, deficientibus alijs usurarii bonis, *Covarr. c. l. Silvest. c. l. q. 5.*

CVI. Postremò hoc loco notandum, ex *c. c. Cum tu.* colligunt DD. communiter, non solum injustè acquisita ex usura, sed etiam ex injusta venditione, vel alijs contractibus injustis, debere, si dominis, vel eorum hæredibus restitui non possint, dari pauperibus, non quidem spectato Jure naturæ, sed positivo, & Lege Ecclesiasticâ, quia eadem in his quoque est ratio, quæ in usuris: & cum non agatur de pœna, sed de restitutione injustè accepti, extensio fieri potest ad casus in jure non expressos, non enim par est, ut quis ex injurijs, & iniquitate locupletetur. Obligator autem delinquens ad restitutionem, etiam ante Judicis sententiam, quia leges pœnales, quæ in pœnam criminis inhabilem faciunt ad acquirendum, obligant etiam ante sententiam Judicis, qualis est Lex ista Canonica, quæ prohibet, ne quis eorum, quæ usurâ, furto, vel alio titulo injusto acquisivit, dominium obtineat, sed pauperibus in defectum veri domini, dare teneatur, ut docet *Laym. l. 3. tr. 2. c. 9. n. 2.*

§. II.

An omnes usurarii restituere teneantur usuras, etiam hæredes eorum?

CVII. ASSERTIO I. Omnes recipientes usuras obligantur, & pœnis cogendi sunt ad restitutionem earum, sive Clerici sint, sive Laici, *c. 1. & 2. & c. Præterea 7. h. t.* quia non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum, *reg. juris 4. in 6.* quæ ratio locum habet in omnibus, tam Laicis, quàm Clericis. Quin imò etiam Judæi rectè coguntur ad restitutionem usurarum, tanquam iniqui possessores rei alienæ, aut restitutioni obnoxia, nec eos convenit melioris esse conditionis, quàm Christianos, sicut neque stultos, quàm peritos, seu prudentiores, *l. Servius 4. ff. Quod vi, aut clam. Caus. tr. de usuris, c. 7. n. 3.* Et hinc in *c. Post miserabilem 12. h. t.* Papa Innocentius III. præcipit, Judæos ad remittendas Christianis usuras, per Principes (quorum temporali jurisdictioni subijciuntur) & Potestates sæculares compelli: & donec eis remiserint (scilicet Judæi usuras, quas nondum receperunt, vel jam receptas restituerint, *Hofstiens. hic V. Remiserint.*) tam in mercimonijs, quàm in alijs, omnibus Christi fidelibus, sub pœna excommunicationis præcipitur, ut omnem communionem eis denegent. Et sic indirectè compellit Ecclesia Judæos ad remittendas, & restituendas usuras, interdicens eis communionem cum Christianis, quia directè excommunicari non possunt, cum non sint de communione Ecclesiæ, *Gl. hic in notat. Hofstiens. & Abb. n. 4.* qui tamen *n. 6. & 7.* ait, quod Ecclesia possit etiam directè compelli.

compellere Judæos ad usuras restituendas, cum hoc crimen sit Ecclesiasticum, & Judæi peccent contra legem suam, & contra legem naturæ, exercentes usuras, & sic ratione delicti sortiuntur forum, etiam coram Judice Ecclesiastico: quamvis Papa hinc mandet eos compelli per Judicem secularem, qui habet homines armatos, & sic facilius per illum compelli possunt. Verum de hoc dictum supra tit. 6. §. 4. n. 29. & seq.

CVIII. Similiter idem Innocentius III. in Concilio Generali Lateranensi, quod refertur in c. Quanto 18. h. t. statuit, ut si de cætero Judæi, quocunque preætextu, à Christianis graves, & immoderate usuras (maximè, quia idem est de alijs, etsi moderate sint, Hostiens. hic.) extorserint, Christianorum eis participium, id est, communio subtrahatur, donec de tali gravamine competenter satisfecerint: & si opus fuerit, Christiani per censuram Ecclesiasticam, appellatione remotâ, compellantur ab eorum commerciis abstinere.

Præcipit insuper Principibus Concilium, ut propter hoc non sint Christianis infesti (nec in judicio, nec extra, Hostiens. hic.) sed potius à tanto gravamine Judæos cohibeant. Denique in fine additur, & decernitur, eadem pœnâ (scilicet ut interdicatur illis communio Christianorum) Judæos esse compellendos ad satisfaciendum Ecclesijs, pro decimis, & oblationibus debitis, quas à Christianis ex domibus, & alijs possessionibus, sive bonis percipere consueverunt, antequam ad Judæos quocunque titulo pervenissent, ut sic Ecclesijs conserventur indemnes, quia res transit cum suo onere, Gl. fin. hic.

Ubi notandum primò, una ratio, cur usuræ sint prohibita, est, quia exhauriunt facultates hominum, ut dicitur in fine cit. c. Quanto, & sic brevi tempore redigerentur ad pauperatatem, Abb. hic n. 2.

Notandum secundò, ex eo, quod hic dicitur, Judæos compellendos esse ad restituendas usuras graves, & immoderatas, non rectè à sensu contrario infertur, quòd moderate usuræ possint exigi: nam hoc argumentum cessat, quando contrarium jure statutum est, sicut in proposito in c. Post miserabilem, x. 2. h. t. ubi simpliciter præcipitur, Judæos compellendos esse ad usuras restituendas, Gl. hic V. Immoderate, imò quælibet usura censetur gravis, & immoderata, secundum Hostiens. hic V. eod. quia quicquid ultra sortem accipitur, usura est, adeoque injustè accipitur; quod tamen intelligendum est cum debita proportionem, ut si magnum sit, quod accipitur ultra sortem, sit magna usura: si parvum, parva, quia sicut datur furtum parvum, ita etiam usura, in qua modicum aliquid ultra sortem in mutuo accipitur, non nisi parva est, & levis, quia non graviter lædit bona proximi, adeoque neque gravis injustitia esse potest, neque obligationem sub peccato gravi, seu mortali ad restituendum inducere, ut bene advertit Lugo cit. diff. 25. sec. II. §. 4. n. 252. & seq.

Notandum tertio, Judæis fuisse prohibitas usuras, etiam secundum Legem Moisaicam, cui non obstat illud Deuteronomio. c. 23. ibi: Non frænaberis fratri tuo, sed alieno, quia eo loco non fuit licita usura cum exteris ex dispensatione, nam in eo, quod adversatur legi naturæ, dispensari non potest, adeoque non fuit

usura ibi permessa tanquam licita, sed tanquam impunita ad majora mala vitanda. modum etiam libellus repudiij Judæi ad occisionem uxorum ipsarum evitanda in Collect. in cit. c. Post miserabilem, n. 3.

CIX. ASSERTIO 2. Etiam hæretici obligantur ad restitutionem usurarum, majorarius in vita non restituit usuras, debent illas redibus defuncti, sive sui sint, ut filij, vel extranei, restitui ei, qui usuras solvit, vel solvitibus, in utroque foro, ut constat ex c. Tua ubi cum quaesitum fuisset à Papa Alexandro quid observandum sit quoad filios usurarios, qui eis in crimine usurarum defuncti sunt, (id est, in usuris, quæ ad ipsos pervenerunt, hic V. In crimine) aut quoad extraneos, ad quos bona usurariorum sunt devoluta, respondit Papa, quòd filij eadem distictione restituendas usuras cogendi sunt, quæ parentum cogerentur, si viverent. Et idem tenet est contra hæreticos extraneos.

CX. Ubi notandum primò, hæretici usurarii, non tantum in debito ex usuris, sed in omni alio debito defuncti, & ex damnis rebus temporalibus injustè illato, obligantur ad satisfaciendum, & compensandum illud, sicut sepulturæ, quia actiones defuncti sicut ad hæredes, ita & passivæ, hoc est, defuncti possunt agere ad persecutionem, seu compensationem damni illati in bonis defuncti ab alijs, etiam ipsi conveniri possunt, propter actiones defuncti, ad compensandum damnum ab eis factum in bonis alterius. Non tamen possunt conveniri redes actione merè pœnali, ad solvendum penam quam incurrit defunctus ob delictum, quia morte defuncti, expiravit, Covarr. hic §. 1. n. 7. Molin. tr. 2. diff. 332. n. 2.

Notandum secundò, bona usurariorum sunt realiter obligata, sive tacite hypothecata pro usuris restituendis, ut supra dictum, & sumuntur ex cit. c. Tua nos, ubi non dicitur, quòd bona quos bona usurarii pervenerunt, cogendi restituendas usuras, sed filij, vel alij hæredes, extranei, ergo illi, ad quos pervenerunt bona, titulo singulari, v. g. venditionis, non possunt compelli ad dimittenda illa bona, ut ex ipsa redibus usuræ, quia non sunt hæredes, Abb. hic n. 2. hic V. Cogendi. Idque procedit etiam, quia comparata ex pecunia usuraria: nam si ea onerosa, sive etiam ex causa lucrativa ad hæredes venerint, titulo singulari, non potest, saltem juris rigore, molestari super illis bonis ad restituendas. Arg. l. Eris, §. C. de donationibus. hic n. 7. Quamvis ex æquitate, quoad bona quibus pecuniæ usurariae sunt acquiritæ, sed potius utrumque, titulo lucrativo, translata, aliud diceretur, atque, Abb. hic n. 8. & dictum etiam §. præced.

Notandum tertio, sub iisdem pœnis possunt redes usurarii compelli ad restituendas usuras, quas poterat compelli defunctus, uti sumuntur ex c. Tua nos, ibi: Ea sunt distictione cogendi hic n. 4. Et hinc per Rescriptum imperatoris vel alio Principe contra usurarium, ad restituendas usuras, potest etiam conveniri hæres ipsius

adhuc integrâ, id est, si nulla adhuc repetitio usurarum ab usurario sit facta, maximè si tempore dati Rescripti adhuc vixit usurarius, quia hæres censetur eadem persona cum defuncto, ut colligitur ex c. *Sigisfrici* 36. de rescriptis. Abb. hic n. 5.

Notandum quartò, si bona defuncti non sufficiant ad restituendas usuras, non teneatur hæres illas restituere ex suo, in foro externo, & judiciali, si inventarium confecit; secus est, si non fecit: quamvis in foro animæ, siue conscientiæ, non teneatur ultra vires hæreditatis, etsi inventarium non fecit, secundum communiorē sententiam, quia lex statuens oppositum est fundata in præsumptione juris, quod plus fuerit in hæreditate, quæ præsumptio cessat in foro conscientiæ, in quo creditur asserenti contrarium, Abb. hic n. 11.

CXI. Sed jam hic ulterius quæritur, an quando plures sunt hæreses usurarii, singuli teneantur restituere in solidum? Resp. primò, singuli hæreses non obligantur solvere usuras in solidum, nec unus pro altero, etsi deficiat, & solvere nolit, vel non possit tuam partem, sed singuli solum juxta portiones suas, quas ex hæreditate acceperunt, ita ut si tres sint hæreses ex æquis partibus, singuli solvant tertiam partem debiti, juxta portionem, in qua succedunt defuncto. Item si unus habeat duas partes hæreditatis, teneatur ad duas partes usurarum solvendas, & qui tertiam partem habet, ad tertiam: idemque regulariter est de alijs quibuscunque hæredibus, Abb. in cit. c. *Tua nos*. n. 6. *Silvest. V. Usura* 6. q. 10. dicto 2. *Azor. p. 3. lib. 5. de usuris*, c. 17. q. 11. *Molin. cit. dis. 332*, n. 4. *Less. l. 2. c. 20. dub. 20*, n. 175. quæ est communior, & verior sententia. Ratio est, quia sicut bona defuncti dividuntur inter hæreses, pro rata, seu portione hæreditatis: ita etiam ejus obligationes personales, & debita dividi debent, quia commoda, seu bona, & onera æqualiter inter hæreses dividenda sunt, ita ut qui ex parte tantum commodum percipit, onus quoque ex parte sentiat: & licet singuli hæreses representent defunctum, non tamen totaliter, sed ex parte, & omnes simul representant illum totaliter. Nec obstat cit. c. *Tua nos*, ubi dicitur, hæreses ex distractione esse cogendos usuras solvere, quæ defunctus cogeretur, si viveret: sed is teneatur in solidum; ergo & hæreses: quia ibi solum dicitur, quod omnes hæreses simul juncti teneantur omnes usuras restituere, ita tamen ut singuli non teneantur in solidum, sed solum pro rata portionis, quæ ipsum contingit, & eo modo, quo defuncto succedunt.

CXII. Excipiendum primò, nisi res aliqua per usuram acquisita in specie adhuc extet apud usurarium, tunc enim ea, ad quemcunque possessorem pervenerit, vel legatarium etiam, restituenda est, quia est aliena, vel saltem danti debita, ita ut restitui debeat, si adhuc extat, *Less. c. l. n. 174*. *Molin. cit. dis. in fine*.

Excipi debet secundò, si ante hæreditatis divisionem, & priusquam cuilibet hæredum sua assignaretur portio, ob culpam ipsorum factum sit, ut usura non solverentur: tunc singuli hæreses, in defectum cohæredum, qui vel nolunt, vel non possunt solvere, debent in solidum solvere, quia tunc ex proprio delicto ad id tenentur, *Lugo cit. dis. 25. sec. 1. §. 2. n. 237*.

Tomus V.

CXIII. Resp. secundò, si hæreditas, solutis ex ea legatis, & deductâ etiam legitimâ, seu quartâ falcidiâ hæredibus debitâ, adhuc sufficiens maneat ad solvendas usuras, & reliqua debita defuncti, tum legatarij non tenentur usuras solvere, in defectum hæredum, etiam si postea efficiantur impotentes, quâcunque ratione, ad solvendum, quia debita personalia defuncti non transeunt ad legatarios, nec donatarios mortis causâ, sed ad hæreses, qui succedunt in universum jus defuncti, adeoque etiam in onera, & debita personalia ejusdem, *Less. c. l. n. 176*. Aliud est, si bona hæreditaria non sufficiant ad usuras solvendas, vel etiam non sufficiant, ut solutis debitis, adhuc integra maneat hæredibus sua legitima, seu quarta debita, quam ex legatis detrudere possunt, tunc enim tenentur etiam legatarij, contribuere, servatâ proportionem, quia ante omnia legata, debent deduci debita, & illis solutis, etiam quarta falcidia, & quod reliquum est, dandum est legatarijs, *Less. c. l. n. 173*. *Lugo c. l. n. 136*.

§. III.

Quinam, & quo pacto cooperantes ad usuras exigendas, vel solvendas, teneantur ad restitutionem?

CXIV. Regula generalis est, omnes eos, qui se tenent ex parte usurarii mutuantis, & sunt causa efficax, cur usura exigantur, & solvantur, vel potius cur mutuum non detur gratis, & sine usuris, peccare, & obligari ad restitutionem, saltem secundo loco, si usurarius nolit, aut non possit restituere: eos verò, qui se tenent ex parte mutuatarij usuras solventis, non obligati ad restitutionem, nisi quando, & eo modo, quo ipse mutuatarius aliquando peccat, ratione scandali, *Molin. cit. dis. 331*, n. 1. *Azor. cit. lib. 5. c. 17. in princ.* *Less. cit. c. 20. dub. 21. n. 178 & 184*. quod posterius tamen *Lugo cit. dis. 25. sec. 11. n. 214*. intelligendum esse ait de illis, qui ita cooperantur, ex parte mutuatarij, ut is graviter sit invitatus, tunc enim peccant contra justitiam, & obligantur ad restitutionem: alioquin enim, si eo non invito, sed volente, & consentiente, cooperentur ad usuras solvendas, nullam inferunt mutuatario injuriam, quæ non sit, volenti, & consentienti, & consequenter neque peccant contra justitiam, neque ad restitutionem tenentur.

CXV. Hinc infertur primò, Principes, Judices, & Domini temporales, qui lege, vel statuto discernunt, vel per præceptum, aut per sententiam compellunt subditos debitores ad usuras promissas solvendas: vel etiam cum usura solutæ repetuntur, prohibent, vel impediunt, ne restituantur, tenentur ad restitutionem in solidum, si usurarius nolit, vel non possit restituere, quia id prohibitum est sub excommunicatione in *Clement. unic. h. t. Silvest. V. Usura* 9. q. 22. *Azor. cit. l. 5. c. 17. q. 4. Less. cit. c. 20. n. 179*. *Molin. cit. dis. 331. n. 5*. Secus est, si prædicti solum permittant usuras exerceri ad majora incommoda vitanda, nullum eis auxilium præbentes, nec in peccato participantes, tunc

o o

tunc enim non censentur causa efficax usurarum, *Less. c. l.* Nihilominus tamen ex dispensatione S. Pontificis, posse Principes supremos obligare, & cogere subditos ad solvendas usuras promissas, indicat *Navarr. l. 5. consil. 33. b. t. n. 3.* ubi testatur, in toto statu Ecclesiastico, etiam Romæ, Christianos compelli ad solvendas usuras Judæis promissas, & Judæos non compelli ad solvendas eas Christianis; nam quamvis intrinsecè malum sit, & jure naturæ prohibitum cogere ad solvendas usuras, tanquam verè debitas; non autem est intrinsecè malum, si subditi debitores compellantur ad eas solvendas, non ut debitas, sed ob alias justas, & publicas causas id exigentes, *Lugo cit. disp. 25. sec. 11. n. 219. in fine.* ubi rationem reddit, cur hæc cooperatio per leges, & præceptum ad solutionem usurarum non sit illicita, & inducat obligationem solvendi usuras, quia quamvis mutuans sub usuris peccet contra justitiam, & consequenter etiam peccet, qui eum adjuvat, invito mutuatario: ipse tamen mutuatarius non peccat contra justitiam, neque etiam contra charitatem, si justam causam habeat petendi mutuum, & post acceptum mutuum, licite usuras promissas solvit, imò ad id tenetur, si sub juramento promissit, apud quem plura de hoc legi possunt.

CXVI. Infertur secundò, qui consulit, & persuadet alicui, ut sub usuris mutuet, aliàs gratis mutuaturo, vel eum in proposito mutuandi confirmat, is tenetur ad restitutionem in solidum, in defectum mutuantis, quia consilio suo est causa damni illati mutuatario: si verò mutuo jam accepto sub usuris consilium dat, ita ut nihil fecerit ad usuras acquirendas, non obligatur ad restituendum, *Silvest. V. Usura 7. q. 2. Azor. cit. c. 17. q. 1.*

Infertur tertio, deponens pecunias suas apud usurarium non peccat contra justitiam, etsi prævideat ipsum ijs esse fœneraturum, quia utitur jure suo, nec ex officio tenetur impedire usuras: modò non suaserit, ut exigeret usuras, nec ipse earum sit particeps, quia per hoc nulla fit injuria mutuatario, qui mutuum sine usuris habere non potest, imò talis nec contra charitatem peccat, si ob suam necessitatem, vel utilitatem deponat, *Azor. c. l. q. 2. Less. c. l. n. 184.*

Infertur quarto, Notarius faciens scienter instrumentum, in quo sub specie liciti contractus, sive sub nomine alterius debiti, palliantur usuræ, ita ut ex eo postea re ipsa mutuatarius cogatur solvere usuras, peccat contra justitiam, & tenetur ad restitutionem, siquidem invito, & non consentiente mutuatario, instrumentum confecit: secus si ipso volente, & petente, quia tunc non fit illi injuria; quando verò instrumentum expresse continet contractum usurarium, non tenetur regulariter ad restitutionem, quia vi illius instrumenti, non potest mutuatarius cogi in judicio ad solvendas usuras, nisi alicubi consuetudo, vel statutum iniquum esset, quo cogantur mutuatarii ad usuras solvendas, *Less. c. l. n. 180. Azor. c. l. q. 6.* Idemque est de testibus, qui interveniunt in tali instrumento, secundum datam supra distinctionem, quia sine testibus non valet, *Silvest. V. Usura 7. q. 9. Azor. c. l. q. 7.*

CXVII. Infertur quintò, Judices, Advocati, quorum patrocinio, & officio, vel extra, scienter exiguntur usuræ, restituntur, cum repetuntur, tenenturque in solidum, in defectum usurariorum, *Usura 7. q. 10.* Idem est de mediatoribus, sive fa, cur mutuant, non gratis, sed sub usuris, *Silvest. V. Usura 7. q. 3.*

Infertur sexto, famuli usurarii, quorum domini cum mutuatario contractum incurrunt, tenentur in pactum, ut usuras solvant, vel coguntur ad eas solvendas, peccant contra justitiam, tenentur ad restitutionem: secus si temerè operentur ad usuras accipiendas, portantur portando pecunias, scribendo rationes dicti, *cepti &c. Less. cit. c. 20. n. 181. & 2. seq.*

Infertur septimò, Tutores, curatores, administratores, & negotiorum gestores, qui mutuantur pillorum, vel eorum, quorum negotia gerunt sub usuris, injustè cooperantur ad solvendum, tenentur ad restitutionem, saltem in debitorum, quorum nomine accipiunt usuras, *Silvest. V. Usura 7. q. 4. Azor. c. l. q. 4.* plura de his videntur apud DD. cit.

§. IV.

De quibusdam exceptionibus mutuatarii opponere possunt, & valent contra petentes restitutionem usurarum.

CXVIII. Queritur primò, an accepta restituenda sint ab usurario, si ex eo at contra petentem mutuatarium, qui eas solvit, quòd liberaliter sibi ab eo remissa sint? Respondetur, si talis remissio non sit in solidum, sed in partem, adeoque non sit obligationem, ex parte usurarii, restitendum spontè, & sine fraude ipsi à mutuatario, ut docet *Gl. in c. Peccatum 4. V. Restitutio de jur. in 6. Covarr. in eadem reg. p. 2. in prin. Canis. tr. de usur. c. 7. n. 5. Zaf. in Comm. de cret. h. t. n. 40.* Ratio est, quia etiam in debitis, sive civilibus, sive criminalibus, liberum est creditor remittere debitori jus suum, ut ad privatum suum interesse, cum quibuscumque sit moderator, & arbiter, *l. In re 21. C. Modus in casibus, in quibus jus remissioni restit. que prohibet, ut in casu c. Statutum 11. S. Statutum de rescript. in 6. & in c. 2. in fine de rescript. Neque verò hic obstat regula illa Juris, *Qui solvit, non tenetur restituere*, quia illa non est in casibus, in quibus jus remissioni restit. sumpta ex S. Augustino: Peccatum non dicitur, nisi restituatur ablatum: quia non potest dici ablatum, quod liberè est condonatum: & non interest, an solvatur id, quod in obligatione est, an verò aliter volenti creditori satisfiat, *Silvest. V. Usura 9. S. Omnis, ff. de pignorat. act. ubi dicitur: Si pignus intelligimus, quemadmodum volens creditori non sit solutum, ff. Quibus modis pignus solvi.**

CXIX. Queritur secundò, an debitor, qui restitutionem usurarum promissam, vel restituit,

non soluturum, possit a creditore, sive mutuuario opponi exceptio iuramenti præstiti a debitore, sive solvente usuras? Respondetur, non obstante iuramento, quo debitor, sive mutuarius iuravit se soluturum usuras, vel solutas non repetiturum, potest cogi creditor, sive usurarius, ut vel remittat iuramentum, si nondum solutæ sint usuræ, vel ut eas restituat, si sint solutæ, ut constat ex c. 1. de iurejur. & ex c. 1. Tuas 17. h. t. Nam cum quidam usurarij eos, quibus pecuniam mutant, & dant ad usuram, præstare faciant iuramentum, quod usuras non petent ab eis (ut sic obstante iuramento, non possint usurarium remissionem petere nondum soluturum, vel restitutionem soluturum, Hostiens. hic, & super solutis nullam movebunt quæstionem: quæsitum fuit à Papa Innocentio III. quid hæc in re sit agendum? Respondet Papa Episcopopo Diocesano, ut ipsos usurarios, monitione præmissa, per censuram Ecclesiasticam, non obstante appellatione, compellat, ante usuratum solutionem, ab exactione earum desistere, vel restituere eas, postquam sunt persolutæ, ne ex dolo suo, & fraude commodum reportare videantur.

CXX. Pro declaratione huius c. notandum primò, si debitor, sive mutuarius iuravit se soluturum usuras, teneturolvere usuras promissas, nisi petat absolutionem, sive relaxationem iuramenti, quamvis postea solutas repetere possit ab usurario, iuxta c. Debitores 6. de iurejurando. Nam quia non est peccatum dare usuras, si quis, necessitate cogente, mutuum sub fœnore accipiat, etsi sit peccatum accipere usuras: ideo cum ex parte iurantis, se soluturum usuras, iuramentum impleri possit, & servari, sine dispendio salutis æternæ, illud servari debet, c. 2. de pact. in 6. At verò, quia is, qui accipit usuras, non potest eas sine peccato accipere, ideo tenetur vel usuras remittere, ante earum solutionem, & iuramentum: vel si jam accepit, tenetur eas restituere danti, ne ex dolo suo, & iniustitiâ lucrum referat, cit. c. Tuas, h. t. & cit. c. Debitores & c. Ad nostram 7. de iurejur. si ergo debitor, sive mutuarius petat ab usurario sibi remitti usuras, vel solutas restitui, & usurarius excipiat, quod sint debitas ex promissione iurata, & ideo non habeat locum remissio, vel repetitio usurarum, replicari potest, ex parte mutuarii, quod propter iuramentum quidem usuræ ab ipso solvi debebant, sed quia ex parte accipientis illicitè, & iniuste sunt acceptæ, ideo auctoritate Concilij Lateranensis sub Alexandro III. c. 25. allegato in c. 1. h. t. in 6. remittendas esse, si nondum solutæ sint, vel restituendas, si sint solutæ, Tholosan. libr. 3. de usur. c. 12. n. 7. ubi ad cautelam suadet, ut contra exceptionem iuramenti, amicus debitoris, qui iuravitolvere usuras, sine mandato illius, compareat, & replicet, ac contradicat.

Notandum secundò, si debitor, sive mutuarius iuravit, se usuras solutas non repetiturum, ut in casu, Ad nostram 20. de iurejur. tum potest petere absolutionem, sive relaxationem iuramenti, Arg. c. Si verò 8. eod. vel petere à Iudice, coram quo convenitur, ut ex vi officij compellat usurarium remittere iuramentum, c. 1. de iurejur. & cogat desistere ab exactione earum, si non sint solutæ, cit. c. Tuas, h. t. vel deniq; ut qui promisit non repetere usuras, denunci-

Tomus V.

et id Ecclesiæ, Abb. in cit. c. 1. de iurejur. n. 8. & 9. Tholosan. cit. c. 12. n. 8. si verò debitor, sive mutuarius iuravit, non tantum se non repetiturum usuras solutas, sed nec ullam quæstionem mortuum, vel delaturum, ut in casu cit. c. Tuas, tum non obstante iuramento, poterit denunciare Ecclesiæ, nullum enim iuramentum obligare potest, quin possit quis denunciare Ecclesiæ criminofum, c. Quemadmodum 25. in fine de iurejur. nec valere potest, cum sit contra præceptum charitatis de denunciatione fraterna, & salutem proximi, Abb. c. l. denunciens enim se fundat, non super commodo, seu interesse proprio, sed super peccato proximi, & salute animæ ipsius, Abb. in cit. c. Tuas, n. 6. h. t. Item potest Iudex ex officio compellere usurarium ad relaxandum iuramentum, & restituendum, Abb. in cit. c. 1. n. 9. quin etiam si usurarius nolit liberè remittere iuramentum, potest Episcopus absolvere iuramentum, eo invito, Arg. cit. c. Si verò. Tholosan. c. l. n. 9.

Notandum tertio, si debitor, qui iuravit se non repetiturum usuras, intendat eas repetere, tunc debet prius petere absolutionem, sive relaxationem iuramenti, Gl. in cit. c. Tuas, V. Desistere: si verò non petat relaxationem iuramenti, sed Iudex ex officio procedat, & cogat usurarium ad restituendas usuras, tum non est opus absolutione à iuramento, quia iurans nil facit contra iuramentum, iuravit enim se non repetiturum usuras, non autem iuravit, se non recepturum usuras, si redderentur, Abb. in cit. c. Tuas, n. 4. h. t. Videri possunt, quæ dicta sunt de his libr. 2. Decret. tit. 24. sec. 1. §. 7.

CXXI. Queritur tertio, an is, à quo repetuntur usuræ, possit obijcere illas repetenti, quod ipse etiam, vel is, cuius est hæres, & pro quo repetit illas, vel à se, vel ab alijs usuras acceperit, easque non restituerit, & sic per talem exceptionem repetentem repellere? Resp. De hoc agitur in primis in c. Quia frustra 14. h. t. ubi Innocentius III. sic rescribit: Quia frustra Legis auxilium invocat, qui committit in legem, statuimus, ut si quis usurarius à nobis litteras impetravit super restituendis usuris (sibi scilicet usurario) vel fructibus computandis in sortem, auctoritate illarum, nullatenus audiat: nisi prius ipse restituerit usuras, quas ab alijs nolsit recipere, & extorsisse.

CXXII. Pro explicatione huius cap. notandum primò, ratio, cur repetens usuras non audiatur, si ipse ab alijs usuras extorsit, est, quia frustra legis auxilium invocat, qui committit in legem, scilicet in eandem legem, cuius auxilium implorat: secus si delinquat in aliam diversam legem, Gl. hic V. In legem, & Barbosa. in Collect. hic n. 2. & habetur etiam in l. Auxilium 37. ff. de minorib. & nemo potest improbare mores, quibus ipse infectus est, l. In aream 11. C. de inoffic. testam. nec valet replicatio, si is, qui petit sibi reddi usuras, dicat, quod usuras non exegerit ab eo, à quo illas repetit, etsi ab alijs exegerit, qui tamen ab eo illas non repetunt: nihilominus enim potest usurarius contra alium usurarium excipere, non tantum de usuris à se extortis, sed etiam à quibuscunque alijs: & sic auditur allegans jus tertij: idque fit, non tam in favorem eorum, quibus restituuntur usuræ, quam in odium usurarij, ut prius se purget de crimine usuræ, quam alium de eo arguat, Abb. hic n. 4.

O o 2

Unde

Unde hoc speciale est in usurario repetente usuras, vel petente, ut fructus computentur in sortem, quod non audiatur, nisi prius restituat usuras, quas ab alijs extorsit: nam ab alijs actionibus civilibus usurarius non repellitur, sed audiri debet, antequam usuras restituat, non obstante hac exceptione, *Abb. hic n. 3.*

CXXXIII. Notandum secundò, si contra repetentem usuras ab usurario excipiat, quod & ipse usuras extorsit, & factà publicà denunciatione ex officio Judicis, juxta c. *Ad nostram* 22. de *jurejur.* nulus agat, siue repetat usuras ab usurario, tum præcipi ei debet, ut usuras restituat, saltem pauperibus, alijs non liberabitur à peccato, c. *Cum tu* 5. h. t. ac proinde cum nondum sit emendatus, si in crimine perseveret, non restituendo alienum, non est audiendus, prout colligitur ex *cit. c. Quia frustra*, ibi: *Nisi quis ipse restituerit*, vel adhuc restituat cum effectu, non enim debet habere beneficium legis, qui contra illam in crimine perseverat, adeoque Judex non debet procedere per litteras ab eo impetratas, nisi postquam confiterit, quod plenè purgatus fuerit, *Gl. hic V. Restituerit, & Tholosan. l. 3. c. 12. n. 3.*

Sed quid si cum usurario, qui excipit contra usurarium, non procedatur in causa, remanebitne peccatum primi usurarii impunitum? quod si fiat, uterque usurarius, & conventus de usuris, & qui convenit alium, retinebit usuras, & commodum ex delicto suo reportabit, quod fieri non debet. Resp. Judex ex officio, repulso actore, debet compellere usurarium conventum ad restituendas usuras, non isti usurario actori, sed ijs, quibus debent reddi usuræ ab illo actore extortæ, & iste actor tenebitur postea hoc ratum habere, cum negotium illius sit utiliter gestum, l. *Si pupilli* 6. ff. de *negor. gest.* & factà integrâ restitutione, audietur actor repetens usuras ab alio usurario, in istis enim multum valet, & potest officium Judicis, c. *Tuas* 13. h. t. *Abb. in cit. c. Quia frustra*, n. 4. *Tholosan. c. l. n. 4.*

Porro exceptionem hanc contra usurarium, qui impetravit litteras Apostolicas ad repetendum usuras, non possunt proponere alij conventi à Reo, quia ad eos non extenditur vis litterarum, sed ipse Reus bene potest excipere, quod usuras etiam ab alijs actor extorsit, *Abb. hic n. 8.*

CXXXIV. Notandum tertio, exceptio contra usurarium repetentem usuras, quod ipse etiam non restituerit usuras ab alijs extortas, debet proponi ante litis contestationem, quia est exceptio dilatoria, & arceat actorem à litis ingressu, siue ab agendo, nisi ipse prius satisfecerit, ut patet ex *cit. c. Quia frustra*, ibi: *Nullatenus audiatur*: si ergo fuit auditus, & admittus ad agendum, non potest amplius excipi, & debet probari hæc exceptio, etiam si ante litem contestatam sit proposita, intra 8. dies, *Arg. c. 1. de except. in 6. Hostiens. hic in fine, & Abb. n. 9. Tholos. c. l. n. 5.*

Notandum quarto, si excipiat contra usurarium repetentem usuras, quod ipse non restituerit, quæ ab alijs extorsit, consultum erit, ut respondeat, se esse paratum restituere, si sit, qui petat: & tunc Judex publicè denunciabit, quod quicumque tali solvit usuras, veniat, & si id ostenderit, satisfiet ei: quod si nemo comparuerit, qui petat, procedet prior repetitio usurarum: si verò veniant aliqui, & prebent, il-

lis restituentur usuræ ab actore extortæ, *l. n. 3. §. Tutor erit replicatio.* Nec sufficit dare pignora, aut cautiones de restitutione, cum aliquibus 6. de *jure judic.* l. *Quod si* 1. *ignorat. act.* nisi fortè alia quædam magis perveniat, *Arg. l. 4. §. Alii Prætor* ff. de *re pignorat.* non sit solvendo, tunc enim sufficit præbentem, & audiri debet, ut postea alij restituat, *Olim* 16. de *restit. spoliat.* vel si is, cui debentur, tunc quia tunc satisfactum intelligitur, *l. in Omnis* ff. de *pignorat. act.* *Gl. in cit. c. Restituerit. Hostiens. ibid.*

CXXXV. Cæterum quod dictum est, petat usuras à se extortas sibi restitui, non audiri, nisi ipse prius restituat usuras, quod alijs extorsit, id extenditur, ut non audiat restituat, non solum quas ipse, sed etiam, quas per alios, cujus ipse est hæres, extorsit, prout decernit *Michael* 17. h. t. Nam Michael Laicus cognatus est Papæ Innocentio III. quod M. & cognati cives Bononienses multa extorserunt ab ipso patre suo, cujus hæres extitit, per usurarium tatem. Quare mandat Papa Episcopo Bononiensi, ne auctoritate litterarum à se impetratarum eodem negotio procedat, nisi dictus cognatus restituerit, vel adhuc restituat, si quas aliquando ipse, vel pater ejus extorsit usuras.

CXXXVI. Ubi notandum primo, Litteræ à Papa impetratæ Rescriptum ad restituendum ab ipso extortas, nam hoc casu Judex Ecclesiæ jurisdictionem habet etiam in Laicos, & *Quia* *Abb. hic n. 1.*

Notandum secundò, filius potest repetere usuras extortas à patre suo, modò ipse sit hæres, si quilibet hæres extraneus, *Gl. hic V. Extortas. n. 2.*

Tertio, repetens usuras non audietur, si extortas à se, vel patre suo, vel ab alio defuncto, cujus ipse est hæres, *Abb. hic n. 2.*

Quarto, si Clericus repetat usuras, non proprio nomine, sed nomine Ecclesiæ suæ, non contra illum excipi, quod ab alijs ipse extorsit, nec restituerit, quia agit nomine Ecclesiæ, delictum suum obesse non potest, *Reg. Decretal. in 6. Arg. c. 1. in fine de restit. spoliat.* Similiter contra Procuratorem repetentem usuras, non domini principalis, excipi potest, quod ipse extorsit usuras ab alijs receperit, *Abb. hic n. 3.*

Quinto, hæres teneatur restituere usuras extortas à defuncto, licet nihil ad ipsum hæres extorsit, quia non convenitur ex delicto, sed ex contractu, l. *unic. C. Ex delicto defuncti*, ad restitutionem damni illati, idque utroque Juramento, *Gl. hic V. Pater, & Abb. n. 5. Covarr. l. 3. n. 7.*

CXXXVII. Queritur quardò, an conveniatur per usuras restituendis, possit appellare, ne per illas restituere? Resp. Si manifestus usurarius, non appellat ad effugiendam restitutionem, non est conveniendus, prout decernitur in c. *Quam perniciosa* ubi Papa Innocentius III. mandat Prælati Ecclesiæ, ut manifestos usurarios (id est non confessos, vel per propriam confessionem in judicio, vel per sententiam) & per-

quos usuris publicè renunciâsse constitit: cum aliquis eos convenerit (& convicerit, non enim sufficit aliquem convenire super crimine, nisi & probetur, *Hofstiens. hic V. Convenerit.*) non permittant appellacionis beneficio se tueri; adeoque non obstante appellacione, compelli debent ad restitutionem usurarum. Idque non est specialiter statutum in odium usurarum, sed quia neque quilibet alius criminosis auditur appellans à condemnatione criminis, *c. Cum sit §. §. fin. de appell.* Quod tamen ita intelligendum, si appellatio sit manifestè frivola, & inutilis, quia scilicet dicit, se non esse usurarium, cum tamen de contrario manifestè constet, vel quia publicè usuris renunciavit; vel quamvis talis sit declaratus, tamen ideo appellat, ne cogatur restituere, quod est contra iuris præceptum. Secus est dicendum, si appellatio interposita sit, ex justa aliqua causa, ut quia dicit, se non accepisse usuras ab eo, qui petit eas restitui, & tamen condemnatur: vel si non admittantur ejus testes ad reprobandos testes dicentes ipsum accepisse usuras: vel si alio modo gravetur, nam gravato, quamvis criminoso, non est deneganda appellatio, sicut nec alia defensio, quæ est iuris naturalis, *c. Ut debitis §. 9. de appellat. o. Inter dilectos 11. de excess. Prel. sicut nec raptori, Arg. c. In litteris §. de restit. spoliat. Gl. hic V. Se tueri, & Abb. n. 2.*

§. V.

Alia dua quaestiones circa restitutionem usurarum proponuntur, & resolvuntur.

CXXVIII. Quæritur primò, quænam in specie restitui debeant ab usurario? Resp. In primis omne id, quod ex pacto, vel conventiones, ratione mutui, supra sortem acceptum est, à creditore, seu mutuante restituendum est, cum sit usura: non autem quod datum est mutuanti, à mutuatario, non intuitu mutui, & sine pacto, ac intentione, & spe supra mutuum accipiendi, à mutuante est receptum, quia id ad usuram non pertinet, *Greg. Tholos. l. 3. de usuris. c. 9. n. 1.* Idemque dicendum de rebus, quæ à creditore, sive mutuante acceptæ sunt, ratione ejus, quod interest, sive ratione damni emergentis, vel lucri cessantis, ob mutuum, vel ratione pænæ legalis, aut conventionalis, quia ea non pertinent ad usuras prohibitas, ut ex supra dictis patet.

Secundò, si res fructifera in specie à debitore, sive mutuatario data sit creditori, sive mutuanti pro usuris, veluti domus, prædium, pecus, aut simile quid, ea debet, unâ cum fructibus perceptis, restitui, cum sint percepti à possessore malæ fidei; imò & fructus, quos debitor, sive mutuatarius percepisset, si rem suam possedisset, sive retinisset, etsi ipse creditor, sive mutuans illos non perceperit, ob culpam, vel negligentiam suam, sibi enim imputare debet, quod eos non perceperit, *Arg. c. Gravis 11. de restit. spoliat. l. in re 8. in fine ff. de condic. furt. l. Si navis 62. §. Generaliter, ff. de rei vindic. l. Restituere 75. ff. de V. S. l. Generaliter 78. ff. de R. I. l. Videamus 38. §. In Favianis, ff. l. i. potest tamen usurarius, sicut & quilibet alius malæ fidei possessor, deducere expensas necessa-*

rias factas pro colligendis, & conservandis fructibus, qui etiam à prædione deduci possunt, & retineri, *l. Si à domino 36. §. fin. ff. de hered. petis. l. 1. C. de fructib. Tholosan. c. l. n. 5.* Quin imò probabiliter tenetur usurarius etiam restituere illos fructus, quos ipse percepit, etsi dominus rei non fuisset percepturus, sive ob casum fortuitum, sive etiam ob negligentiam suam, quia v. g. dominus domum datam pro pensione non locasset, vel agrum non coluisset, quam tamen usurarius locavit, vel coluit, nam satis est, quod sint fructus rei restitutioni obnoxii, & percepti ab usurario, *Aror. p. 3. libr. 5. de usura, c. 15.* quamvis aliqui apud *Tholosan. c. l. putent*, saltem in foro conscientie tales fructus non esse necessariò restituendos. Illud magis certum est, quod usurarius non tenetur restituere fructus, quos nec ipse percepit, ob negligentiam suam, nec dominus rei percepisset ob negligentiam suam, quia nec ratione rei acceptæ tenetur, cum ipse nihil perceperit, nec aliquid apud ipsum extet; nec ratione injustæ acceptationis, quia nullos fructus percepit, nec eos dominus rei percepisset, *Aror. c. l.*

Tertiò tenetur usurarius, præter usuras, restituere etiam omne damnum, quod ipse debitor, sive mutuatarius passus fuit, propter solutionem usurarum, ut si coactus fuit ad solvendas usuras, vilius vendere domum suam, vel agrum, vel accipere mutuum sub alijs usuris, ut solveret usurario usuras, *Aror. c. l. Tholos. c. l. n. 6.* imò & lucrum cessans ipsi mutuatario, ex eo quod solverit usuras, cui causam dedit usurarius, *Zaf. in Comment. in Decret. h. t. n. 28.*

CXXIX. Quæritur secundò, an, & quænam ab usurarijs accepta, titulo gratuito, vel oneroso restitui debeant? Resp. primò, si usurarius non sit solvendo, accepta ab eo per ultimam voluntatem, ut per testamentum, codicillum, legatum, vel donationem mortis causâ, debent restitui creditoribus, quousque usura integrè solvantur, ut colligitur ex *l. Quod autem 6. §. pen. ff. quæ in fraudem credit. l. ult. §. 5. C. de jure deliberandi. Molin. tr. 2. disp. 329. n. 7. Less. l. 2. c. 20. dub. 19. n. 172.* Ratio est, quia debitor post mortem non potest aliquid lucrari, sive acquirere alia bona, ex quibus solvantur debita, ergo non alienare potest etiam in illud tempus aliquid in fraudem creditorum.

CXXX. Resp. secundò, si quis rem titulo, sive lucrativo, ut per donationem, sive oneroso, ut per emptionem, & venditionem, accepit, & acquisivit ab usurario, sive sit res usu consumptibilis, sive non, quamdiu extat in specie, ut vestis, aurea catena, lectus &c. semper restitui debet, ubicunque sit penes aliquem possessorem, etiam si per talem alienationem usurarius non fiat impotentior ad solvendum suis creditoribus, *Aror. cit. l. §. c. 14. dicto 1. Less. cit. dub. 19. n. 165.* & alij communiter. Ratio est, quia cum ipsi usurarij non habeant dominium rerum per usuras acquisitarum, secundùm communio-rem sententiam, non possunt illud, quocunque titulo, in alium transferre, adeoque qui eas accepit, tenetur ad earum restitutionem. Imò etiam secundùm alteram sententiam, quia dominium talium rerum non transit in accipientem, nisi cum obligatione restituendi, quippe qui injustè eas detinet.

CXXXI. Resp. tertiò, si usurarius res illas, quarum do-

rum dominium habet, per contractum onerosum, vel etiam gratuitum alienavit, & transtulit in alium, ita ut non sit per talem alienationem factus impotens ad restituendas usuras in totum, vel ex parte, quia adhuc ei supersunt alia sufficientia bona ad eas solvendas, tum non debent res tales ab accipiente restitui, etiam si usurarius, post contractum, fiat impotens ad restituendas usuras, *Azor. cit. c. 4. dicto 2. Molin. cit. dis. n. 8. Less. c. l. n. 167.* Ratio est, quia hæc res non sunt alienæ, sed ipsius usurarii, neque etiam sunt alijs tacite hypothecata, vel realiter obligata pro usuris, ut supra dictum, ergo valide earum dominium transfertur in alium, neque talis alienatio facta est in fraudem creditorum, adeoque non est injusta.

CXXXII. Resp. quarto, si accipiens, quocunque titulo, res ab usurario, probabiliter ignoravit per talem alienationem usurariam fieri impotentem ad restituendas usuras, non tenetur illas restituere, quia contractus est validus, & ipse usurarius alienans nullâ lege est inhabilis factus ad transferendum dominium. Nisi tamen usurarius sciens per alienationem se reddi impotentem ad restituendas usuras, bona illa alienavit, titulo lucrativo: tum enim tenetur, qui illa accepit in foro externo, & conscientia, illa restituere, si adhuc extant, vel si bonâ fide consumpsit, quatenus ex ijs factus est locupletior. Si verò accipiens scivit, usurarium per illam donationem fieri impotentem, tunc cogetur restituere, etiam si res non extant, valorem earum, neque ex illis factus sit locupletior, quia malâ fide consumpsit, *Azor. c. l. Molin. c. l. n. 9. & 10. Less. c. l. n. 169.* Si tamen accipiens non induxit usurarium ad donandum, vel alienandum, sed ipse sponte donavit, tunc non tenetur ad restitutionem in foro conscientia, etiam si sciatur ipsum per hoc fieri impotentem ad solvendum, quia non est causa, cur alter velit donare, *Less. c. l. n. 168.* Denique si quis res ab usurario accepit titulo oneroso, sciens illum sic reddi impotentem, ut si usurarius venderet domum, vel agrum, ut insumat pecuniam in convivia, aut ludos, tum emptor tenetur illas reddere, non restituto pretio, nisi quatenus inde extat aliquid in bonis debitoris, ut patet ex l. *Si debitor 78. & ult. ff. quæ in fraudem credit.* Si verò nescivit, non datur actio creditoribus ad rescindendum contractum, ut expressè habetur in l. *Quod autem 6. §. Hoc edictum, ff. eod. Less. c. l. n. 169.* plura de his Auctores cit.

§. VI.

De usura mentali, & obligatione restituendi ei annexa.

Suppono ex supra dictis, usuram mentalem committi, quando quis exterius dat mutuum, & accipit lucrum ultra sortem, cum animo, sive intentione interna accipiendi lucrum ultra sortem, sive mutuum datum, ita tamen ut illa voluntas, seu intentio exterius non manifestetur, sed solum interius in mente retineatur, ideò quæ usura mentalis dicitur.

CXXXIII. Queritur nunc primò, quænam intentio, seu spes lucri accipiendi ex mutuo, ultra sortem, constituat usuram mentalem, quæ inducat obli-

gationem restituendi? Resp. primò, mutuum, nec usurarium, sperare, & intendere lucrum aliquod aut commodum, quod ex liberalitate, gratitudine, ac liberalitate mutuantis: quamvis id lucrum intendatur, tamen principalis finis, propter quem mutuum datur, est mutuans sperare tale lucrum, aut commodum fuisset mutuaturus, *Navarr. in man. c. 17. tract. de usuris, n. 21. & 22. Molin. tract. de usuris, p. 3. l. 5. de usura, c. 16. q. 3. Less. dub. 5. n. 39. Lugo tom. 2. de just. dist. 11. & alij communiter.* Probatum primò, quod pravitas non consistit in eo, quod accipiat ultra sortem, ex gratitudine, & liberalitate, quia hoc pacto vult se gratum ostendere, necicium mutui, quod non solum licitum est, sed etiam ad id ex morali quadam honestate: ergo non potest talis spes, vel intentio, suraria, quia usura injustitia consistit in aliquo desiderio, vel speretur, & accipiat pretium, & ex justitia debitum pro mutuo, quod men naturâ suâ gratuitum esse debet. Prætercundò, licitum est alijs beneficijs, & obsequijs, re, & intendere, sibi conciliare licetque benevolentiam, ut is vicissim gratum, & exhibeat; ergo etiam id licitum est sperare, intendere per mutuum datum. Unde potestiam licite, & absque usura, mutuum offerre pi indigenti pecuniâ, eâ spe, & intentione, gratitudine officium mutuanti conferat, magis Ecclesiasticum impetret, quia nullatenus intervenit pactum explicatum, vel implicatum aliquid ex debito, sive obligatione justitiæ, solum spes gratitudinis. Neque hic distinguendum est inter motivum principale, & minus principalem, vel causam motivam, & impulsivam: quia quod est sperare, & desiderare, licitum quoque per media non prohibita intendere, eum principalem. Probatum tertio, usura non committitur, si per quam infertur injuria mutuaturus, quod aliquid dare ultra sortem, si mutuans, sine memento, dare vellet, ac proinde mixta intentione dat. At quod datur, & accipitur ex gratitudine liberalitate, omnino voluntarie datur, sine intentione ulla involuntarij: ergo non datur, nec accipitur cum injuria mutuaturus, adeoque non intervenit usura. Prædictis non obstat, quod *Charl. de Luc. 6. Mutuum dare, nihil inde sperare: quod consilium tantum fuit, si intelligatur de causa, & spe lucri, quod ex mera liberalitate, & gratitudine datur. Si verò præceptum fuit, tum id intelligitur est, non de quacunque spe lucri ex mutuo, sed est pretium mutui, ut mox dicitur, *Molin. de 305. n. ult.**

CXXXIV. Resp. secundo, non licet ex pacto externo, sperare, vel intendere lucrum ultra sortem, quod datur, non ex mutuaturus obligatione, sed ex gratitudine, & ex obsequio, gratitudine, sed tanquam pretium, & ex obsequio justitiæ in recompensationem mutui, sed per causam, & intentionem mutuans sit usurarius, si illud, sive principaliter illud lucrum aut commodum intendat, sive minus principaliter, quia nullatenus sine illa mutuaret, propter amicitiam, quæ cum mutuaturus, vel aliam causam, *Molin. de 305. n. ult.*

Test. c. l. n. 35. & alij apud ipsos. Probatum primò, quia usura in eo consistit, quòd sit lucrum ex mutuo, hoc est, non ex gratitudine, & liberalitate, sed quasi in pretium, & recompensationem, ex obligatione iustitiæ datum pro mutuo: ergo siue mutans hoc intendat principaliter, siue minùs principaliter, semper obiectum est ex se, & intrinsecè malum, adeòque etiam talis intentio, quia actus morales sumunt suam speciem, & malitiam ab obiecto: & intentio principalis, vel minùs principalis facit quidem peccatum esse majus, vel minus, non tamen ut non sit peccatum. Deinde mutuarius, qui dedit lucrum supra fortem, siue tanquam debitum ex obligatione iustitiæ, non habuit animum, siue voluntatem donandi illud, non magis, quàm si ex præcedente pacto illud dedisset: ergo non intercessit donatio voluntaria sufficiens ad transferendum dominium, & mutans nullum jus acquirit ad tale lucrum, ergo non licet tale lucrum sperare, & intendere ex mutuo, quia quod iustè quis non potest accipere, tanquam alienum, nec iustè, & licitè sperare, aut intendere potest.

CXXXV. Queritur secundò, an usurarius mentalis, scilicet, qui animo, seu intentione usuraria lucrum accipit supra fortem pro mutuo, etsi sine externo pacto aliquid dandi, teneatur ad restitutionem? Respondetur, quatuor modis potest contingere, ut mutuator aliquid supra fortem capitale accipiat à mutuuario, ut notat *Azor. p. 3. l. 5. de usuris. c. 16. in princ.* *Molin. tr. 2. dis. 306. n. 3.* & alij communiter. Primus modus est, quando mutuarius ex gratitudine, & mera liberalitate dat aliquid ultra fortem, non vi mutui, & mutans id accipit, ut gratis, & liberaliter sibi datum: & tunc certum est, nullum committi peccatum usuræ, neque ullam obligationem restituendi oriri, quia nec est datum, nec acceptum vi mutui, sed liberaliter donatum.

Secundus modus est, quando mutuator intendit aliquid accipere, tanquam pretium mutui, seu tanquam debitum ex pacto mutui, & mutuarius etiam dat, tanquam debitum ratione mutui (quod fieri potest, quia ex signis, vel nutibus novit, mutuante intendere, & velle lucrum ex mutuo, vel saltem quia aliunde, sine externo pacto, notam habet indolem mutantis, quòd nolit gratis, & sine lucro mutare) & tunc ex parte mutantis intervenit peccatum usuræ, & sit tenetur ad restitutionem, quia datum, & acceptum est lucrum ultra fortem, ratione mutui: & mutuarius non intendit illud lucrum donare gratis, sed solum tanquam debitum ex vi mutui, ergo cum non fuerit debitum, injustè illud accepit mutuator, adeòque restituere debet.

CXXXVI. Et de hoc casu videtur loqui, & intelligendus esse textus in *c. Consultat. 10. h. t.* in quo Urbano III. tres quæstiones sunt propositæ. Prima est, an ille, saltem in iudicio, seu foro animæ, quasi usurarius debeat judicari, qui mutuum pecuniam dedit, sine aliquo pacto, aut conventione, eo tamen proposito, seu animo, ut plus forte recipiat, (nempe tanquam debitum ex mutuo) aliàs non mutuo daturus, si non speraret, aut crederet se aliquid accepturum ultra fortem. Secunda quæstio est, an is, qui mutuavit pecuniam ad certum terminum, sed adveniente termino, non vult con-

cedere parabolam juramenti, ut vulgò dicitur, donec aliquid emolumentum inde percipiat, quamvis nihil exigit, vel petat à debitore, seu mutuuario, an, inquam, iste eodem crimine (scilicet usuræ) cum primo involvatur. Tertia quæstio est, an si negotiator aliquis vendat merces suas longè majori pretio, quia solutio pretij in aliud tempus longum differtur, quàm si incontinenti pretium persolveretur: talis mercator consimili pœnâ (scilicet quasi usuraria, *Hofstiens. hic. l. eod.*) debeat condemnari? Ad has quæstiones respondet Papa, quòd ex Evangelio Luca colligitur, quid in his casibus sit tenendum (quia enim in illis est eadem ratio, idcirco etiam idem jus, *c. 3. de Constit. & in similibus idem est judicandum, c. Inter ceteras. q. de re script. Hofstiens. hic. l. In his casibus.* in quo dicitur, *Date mutuum, nihil inde sperantes*: homines hujusmodi pro intentione lucris, quæ habent, cum omnis usura, & superabundantia prohibeatur in Lege (*Ezechiel. c. 18.*) judicandi sunt malè agere, & ideo in iudicio animarum efficaciter sunt inducendi ad taliter accepta restituenda.

CXXXVII. Ubi notandum primò, usurarium mentalem, eum scilicet, qui mutuatur, sine pacto, & conventionem, sed animo, seu intentione accipiendi verum lucrum supra fortem, id est, tanquam pretium debitum ex mutuo: si etiam mutuarius illud coactè, siue partim voluntariè, partim involuntariè det, tanquam pretium mutui, teneri in foro conscientie, ad restitutionem lucris sic accepti, si de liberali donatione dantis non constet, ut colligitur ex *c. c. Consultat.* ubi Papa ait, pro hujusmodi lucris intentionem, quam habet, judicandum esse malè agere, & efficaciter ad restitutionem inducendum, quia lucris nomine propriè non venit, quod gratis, & liberaliter datur, sed quod ex negotiatione, vel industriâ hominis percipitur, quod lucrum, qui in mutuo intendit, jam habet intentionem usurariam, & est usurarius mentalis, ac restituere debet, *Lugo cit. dis. 25. sec. 4. n. 29.*

Notandum secundò, usura mentalis, si prodeat in actum externum, ita ut mutuum detur, cum intentione aliquid accipiendi ultra fortem, tanquam debitum ex mutuo, quamvis sine pacto externo: & eadem intentione etiam mutuarius lucrum illud supra fortem solvat, non deletur per solam pœnitentiam, sed obligat ad restitutionem, ad quam tamen non obligat Simonia mentalis, nisi illud, quod simoniacè datum est, etiam injustè acceptum sit, ut dictum supra hoc libro *tit. 3. sec. 8. §. 4.* ubi etiam ratio diversitatis allata est, inter Simoniam mentalem, & usuram mentalem, cur illa non obliget ad restitutionem, ista verò obliget, & docet etiam *Barb. in cit. c. Consultat. n. 4. h. t.*

Notandum tertio, cum dicitur in *c. Consultat. h. t.* quòd creditor volebat dare parabolam juramenti, id ita intelligendum est, quòd quando debitor jurat restituere mutuum acceptum intra certum terminum, v. g. mensem, & adveniente termino, quia commodè solvere non potest, rogat creditorem, ut proroget terminum, ille autem malitiosè non vult prorogare, ut priùs inde lucrum aliquod percipiat, eòque percepto, prorogare terminum: talis tenetur ad restitutionem lucris illius, nam videtur illud percipere pro termino prorogato, & sic vendere dilatio-

dilationem solutionis in mutuo, quod usurarium est, ut supra dictum, *Abb. in cit. c. Consuluit, n. 7. h. t.* Porro de tertia questione proposita in hoc c. dictum est supra n. 62. h. t.

CXXXVIII. Tertius modus mutuandi est, si mutuarius dat lucrum ultra sortem, tanquam pretium ex mutuo debitum, sed mutans, bonâ fide, illud accipit, tanquam datum gratis, ac merè liberaliter, eò quod nullum pactum de lucro præcesserat: tunc enim mutuans, postquam novit id lucrum sibi datum esse tanquam debitum ex mutuo, tenetur statim illud restituere, etiam fructus extantes ex lucro illo perceptos, quia datio fuit mixtè involuntaria, ideòque insufficientis ad transferendum dominium in accipientem, vel ad acquirendum jus ad rem, quia defuit ex parte dantis animus, sive voluntas donandi: si tamen perseverante bonâ fide, lucrum datum consumpsit mutuans, non tenetur restituere, nisi ex eo aliquid penes accipientem remanserit, vel ex eo factus fuerit locupletior; tunc enim obligatio restituendi non oritur ex injusta acceptione, sed tantum ex re accepta, *Molin. cit. dis. 306. n. 2. §. Tertius. Azor. cit. c. 16. q. 1. Less. cit. c. 20. dub. 6. n. 46.* Quod si mutuator accipiens aliquid ultra sortem, dubitet, quo animo mutuarius id dederit, num ex gratitudine, aut liberalitate, ac proinde plenè voluntariè id dederit; an verò mixtè involuntariè, tanquam ex mutuo debitum, tunc peccatum usuræ mentalis committit, & tenetur restituere, sicut is, qui dubiâ fide cepit possidere rem alienam. Si verò dubium postea primò superveniat, tenetur mutuator inquirere, ut tollatur dubium, adeòque petere à mutuatorio, quâ intentione id dederit: si verò is mortuus fuerit, vel longè absens sit, & dubium perseveret, ex circumstantiis judicandum erit, quali intentione mutuarius dederit, ut si dives sit, aut pauper, liberalis, vel parvus, sive avarus: nam priore casu, præsumi potest, liberaliter, & gratis esse datum: posteriore, tanquam debitum ex mutuo, ideòque restituendum erit, *Molin. tr. 2. dis. 305. n. 6.* quod si dubium perseveret in accipiente, seu mutuatore, nec de intentione, quâ datum fuit, constare possit, etiam ex circumstantiis, *Molin. c. l. putat,* restituendum esse ei, à quo acceptum fuit, sive bonâ fide, sive malâ, aut cum dubio acceptum fuerit. Sed probabilius est, stante tali dubio, quod postea supervenit, & vinci, seu tolli non potest, præsumendum esse, quod per gratuitam donationem, & non tanquam ex mutuo debitum datum fuerit, sicut in quolibet alio bonæ fidei possessore, cum in dubio melior esse debeat conditio possidentis, *Lugo cit. dis. 25. sec. 4. n. 32. & alij apud ipsum.*

CXXXIX. Quartus modus mutuandi est priori oppositus, si vice versâ, mutuarius aliquid supra sortem det gratis, & liberaliter, credens mutuantem hoc nolle exigere, vi mutui: sed mutuator id ignorans accipiat animo, & intentione usurariâ, tanquam datum ex obligatione, ratione mutui, nullo tamen præcedente pacto: hoc casu, etsi teneatur mutuans restituere, ratione conscientie erroneæ, quamdiu illam non deponit: à parte rei tamen talis mentalis usurarius non tenetur ad ullam restitutionem, sed postquam scit mutuatarium gratis, & liberaliter dedisse, id retinere potest, etsi peccârit, usura-

riâ intentione accipiendo, juxta probabiliorem sententiam, quam tenet, *Ussura 6. q. 7. Azor. c. l. Molin. cit. dis. 10. Less. c. l. n. 42. Lugo c. l. n. 33. c. l.* est, cum quia mutuarius habuit voluntatem donandi, cum non dederit tantum mutui, sed gratis, & liberaliter, adeoque tulit dominium in accipientem; tum quia non retinet injustè alienum, accepit enim non invito, quippe qui spontè, & gratis licet accipiens propter erroneam conscientiam carit, putans ex vi mutui tanquam debitum tamen reipsâ non accepit injustè, adeoque restitutionem non tenetur: sicut is, qui rem suam putavit alienam esse, animo furandi ablatam, ere non tenetur, quia quamvis affectu peccatum committat, non tamen effectum, ut peccet, tit. præced.

CXL. Non obstat primò c. c. ubi habetur, quod mutuans, qui ultra sortem aliquid accepit, etiam sine pacto, aliàs non mutuaturus, teneatur restituere in foro conscientie. Nam ibi præerat, quod non spontè, & liberaliter acceptum erit datum, sed tanquam debitum ex mutuo: at quamdiu de contraria voluntate non constat, restitui debet, quod acceptum propter malam fidem, & erroneam conscientiam entis putantis datum esse non liberaliter, sed ut debitum ex mutuo, *Molin. cit. dis. 306.*

Non obstat secundò, quod licet lucrum ultra sortem det gratis, & liberaliter, mutuator non acceptat illud ut donum, sed ut lucrum ex justitia, & vi mutui, ergo donatio illa non est valida, quia non est acceptata ut donatio, quæmen ad validam donationem requiritur, sed ut lucrum ejus, quod ex justitia est debitum, immò respondetur, quando acceptans id, quod datum est simpliciter, non vult titulo donationis ceptare, sed solum tanquam debitum, tunc donatio non est valida. At in proposito mutuator accepit, quod sibi datum est ultra sortem à mutuario, vel formaliter ut donum, quando copulatur sibi datum esse gratis, & liberaliter, & datur rat in voluntate donandi, eamque intentionem vocat: vel saltem virtualiter, & implicite, quia quamvis putaverit sibi non dari gratis, liberaliter: voluit tamen illud acceptare, sub quocumque re omni modo, quo poterat: quod velut legitur, quia talis mutuans non intendit, ut recipiat lucrum, ergo habet saltem virtualiter, immò citè voluntatem acceptandi, quod sibi datum est à mutuatorio. Deinde etsi prius mutuans mutuantem præstet, nec virtualiter quidem, & implicite, si tamen postea intelligat, sibi datum esse à mutuario liberaliter, & gratis, semper poterit illud recipere, quamdiu donatio prior non est retractata, satis est ad transferendum dominium rei, si tamen ideòque nec ad restitutionem tenebitur, *Molin. cit. dis. 306. n. 10. & 11. Less. cit. c. 20. n. 47.*

¶ 44. Lugo c. l. n. 33.



SECTIO VI.

DE JUDICE CRIMINIS VSV-
RÆ, & probatione ejusdem, ac
pœnis usurariorum.

§. I.

*Quis sit Judex competens in crimine
usuræ, & quomodo probetur quis
esse usurarius manifestus?*

CLXI. Circa priorem quæstionē tres sunt sententia. Prima ait, hoc crimen esse merè Ecclesiasticum, adeoque ejus cognitionem, etiam si à Laico committatur, ad solum Ecclesiasticum Judicem spectare, quia causa usurarum inter Ecclesiasticas numeratur in *Clement. 2. de Judiciis*, & usurarij, etiam Laici, excommunicantur à Judicibus Ecclesiasticis, aliisque pœnis plectuntur, *Gl. in cit. c. Cum sit 8. V. Malefactores de foro compet. & alij apud Farinac. in praxi crim. libr. 1. tit. 1. q. 8. n. 134.*

Secunda sententia distinguit inter quæstionem juris, & quæstionem facti, nam si sit quæstio juris, nempe an contractus, sive conventio sit usuraria, nec nē, tum ejus cognitionem ad solum Judicem Ecclesiasticum spectare, quia tunc agitur de peccato, de quo solus Judex Ecclesiasticus cognoscere debet. Si verò solum sit quæstio facti, ut si constet contrarium esse usurarium, & illicitum, sed agatur solum de repetitione usurarum, quantum restitui debeat, vel earum inhibitione, tunc uterque Judex potest de usuris cognoscere, secularis inter Laicos, Ecclesiasticus inter Clericos, *Azor. p. 3. l. 5. de usuris, c. 18. in princ. Clarus §. Usura, n. 8. & plures alij.*

CXLII. Tertia, & verior sententia est, quòd usura sit crimen mixti fori, hoc est, tam secularis, quàm Ecclesiastici, ita ut non solum, quando est quæstio facti, sed etiam in quæstione juris, de hoc crimine cognoscere possit & Ecclesiasticus, & secularis Judex inter Laicos sibi subditos, *Silvest. V. Usura 9. in princ. Molin. tr. 2. dis. 333. in princ. Covarr. l. 3. resol. c. 3. n. 1. Farinac. cit. q. 8. n. 140. concl. 4. Canis. tr. de usuris, 9. n. 4. & alij.* Probatur primò, quia nullibi Jus Canonicum prohibuit secularibus Judicibus, ne de crimine usuræ inter Laicos cognoscant, imò potius id permittit in *c. post miserabilem 12. h. t. c. 2. eod. in 6.* Secundò, quia crimen usuræ, etsi sit prohibitum lege divinà, & naturali, & Canonicà: tamen in se, non continet majorem spiritualitatem, quàm homicidium, furtum, adulterium, & similia delicta, quæ sunt contra justitiam, & prohibita lege Divinà, & naturæ: sed de his criminibus potest cognoscere Judex secularis inter Laicos, ergo etiam de crimine usuræ. Excepit *Lugo cit. dis. 25. sec. 11. n. 250.* quòd ubi leges civiles usuras non prohibent, nec puniunt, ibi cognitio pertineat ad solum Judicem Ecclesiasticum, quia Judex secularis non potest judicare, nisi secundum leges sui fori, sive civiles, *princ. Instit. de Officio Judicis.* Verum cum hujusmodi leges civiles approbantes usuram tanquam licitam, sint correctæ, & abrogatæ per Jus Canonicum, ideo Judex secularis tenetur in hac causa judicare, & procedere, secundum Jus Canoni-

Tomus V.

cum, non Civile, etiam in suo foro, cum generaliter sit omni Constitutioni, & consuetudini derogandum, quæ absque peccato mortali non potest observari, *c. ult. de præscript. Canis. c. l. n. 4.* Quòd si tamen in uno, vel pluribus locis consuetudine receptum sit, ut de usuris, tam in quæstionibus facti, quàm juris, solus Judex Ecclesiasticus cognoscat, & judicet, ea observanda erit, *Lugo c. l. in fine.*

Non obstat, quòd usurarij, etiam Laici, secundum Canones, Ecclesiasticis censuris, aliisque pœnis Canonice coercantur: quia inde solum sequitur, quòd usura sit crimen mixti fori, ita ut etiam Laici, nomine usurarum, conveniri possint coram Judice Ecclesiastico, eorumque peccatum per Evangelicam denunciationem, ad Ecclesiam, sive Ecclesiasticum Judicem deferri possit, ut si contumaces sint, & Ecclesiæ parere nolint, tandem Censuris Ecclesiasticis compellantur, *Canis. c. l. n. 5. addit Covarr. c. l. n. 1. §. Quæritur*, ab initio Christianæ Religionis semper observatum fuisse, ut Judices Ecclesiastici cognoscerent, & punirent crimen usurarum, etiam adversus Laicos, legibus secularibus id permittentibus, imò ex parte etiam approbantibus.

Ceterum quòd ad Ordinem judicarium attinet, debet Judex Ecclesiasticus in crimine usurarum, simpliciter, & de plano, ac sine strepitu, & figura judicii procedere, juxta *Clement. 2. de Judiciis*. Secus est, si repetantur usuræ in foro seculari contra Laicum, non enim potest, nec intendit Papa collere judicarium Ordinem, nisi quoad suum forum, ut tradit *Gl. in cit. Clem. 2. V. Usuris*: quamvis etiam Judex Ecclesiasticus possit, si velit, servare processum ordinarium in causis usurarum, & alijs multis, juxta *Gl. ibid. V. Valeat.*

CXLIII. Quòd verò ad posteriorem quæstionem attinet, præmittendum est, quòd manifesti usurarij dicuntur, qui manifeste tales sunt, facti, vel jure, facti quidem ij, quos per notorietatem, sive evidentiā facti constat usuras exercere, quia palam in conspectu populi pecunias ad usuram dant, ita multis id videntibus, ut nullā tergiversatione celari possit: non est autem necessarium, ut quis plures actus usurarios exercent, sed vel unus actus sufficit ad constituendum usurarium manifestum, modò publice eum exercent, ut docet *Navarr. in man. c. 17. n. 230. Molin. cit. dis. 333. n. 2. Azor. p. 3. l. 5. c. 18. in 2. Penà, §. Quæritur*, quamvis *Menochius de arbitr. Jud. casu 235. n. 6. & 16.* ad usurarium manifestum requirat actum frequentiam, ita ut paratus sit omnibus mutuum sub fœnore dare. Neque etiam necessarium est, ut in mutuo formali usuras quis exercent, sed satis est, si in mutuo virtuali, seu implicito, ut si quis rem vendat supra justum pretium rigorosum, sive summum, ob dilatatam ad tempus solutionem, *Silvest. V. Usura 9. q. 2. Molin. & Azor locis cit.* & colligi videtur ex *c. Ad nostram 5. de empt.* Jure verò usurarij manifesti dicuntur, qui per Judicis sententiam de crimine usuræ sunt condemnati, vel qui de seipsis hoc crimen in judicio sunt confessi, ut mox plures dicetur.

CXLIV. Jam ergo varijs modis potest quis probari esse usurarius manifestus. Et primò quidem ex evidentiā facti, sive publice in foro, omnibus videntibus, sub usuris mutuet, sive etiam domi suæ, as-

P p

fiduè,

fiduè, & frequenter usuras exerceat, nam ob ipsam actuum frequentiam censetur usurarius manifestus, ut docet *Menoch. cit. casu 235. n. 9. & 16. Mascard. de probat. vol. 3. concl. 1418. n. 3.* quamvis addant, requiri, non quidem sententiam condemnatoriam, sed declarationem quandam Judicis, quæ non sententia, sed potius pœnæ executio fit dicenda, *Menoch. c. l. n. 11. Mascard. c. l. n. 7.*

Secundò probatur usurarius manifestus per confessionem propriam in judicio, ita ut fateatur non tantum simpliciter, se sub usuris mutuo dedisse, sed sub iisdem publicè sapius, vel domi frequenter mutuasse, *Menoch. c. l. n. 20. Mascard. c. l. n. 8. & 10.* vel etiam per confessionem factam, extra iudicium, coram Sacerdote, qui est Judex illius quoad forum animæ, vel Notario, vel saltem publicè coram testibus, ita ut in plurium notitiam pervenerit, *Gl. in c. 2. V. Manifesti, junct. addit. h. t. in 6. Covarr. l. 3. resol. c. 3. n. 4. §. Tertiò. Menoch. c. l. n. 21. Mascard. c. l. n. 11.* quamvis aliàs confessio extrajudicialis non inducat notorium juris, c. ult. de cohab. Cleric. & mul. Covarr. c. l.

Tertiò probatur usurarius manifestus per legitimos, & idoneos testes, saltem duos, vel tres, qui testentur, se sapius vidisse hunc mutuo dantem sub usuris, quales sunt, qui nullum commodum, nec principaliter, nec in consequentiam ex mutuo sub usuris dato sperare possunt, *Menoch. c. l. n. 22. & 2. seqq.*

Probatur quartò, crimen usurarum, etiam manifestum, per famam, & communem opinionem, dummodo testes deponant, quod audiverunt apud omnes, vel majorem partem populi, & concurrant etiam alia à minicula, quia sola fama non sufficit ad plenam probationem, ut mox dicetur, *Menoch. c. l. n. 27. Mascard. concl. 1417. n. 28. & 2. seqq.*

CXLV. Probatur quintò, usurarius manifestus per conjecturas, & indicia, dummodo illa sint aperta, & evidentiæ, prout sumitur ex c. *Cum in Diocesi 15. h. t.* Nam cum usurarij quàm plurimi essent in Diocesi Altiliodorensi, de quibus non dubitabatur, quòd essent usurarij manifesti, sed propter timorem potentum, qui eosdem tuebantur, nullus accusator apparebat, nec etiam per sententiam condemnati fuerunt: quæsitum ergo fuit, quid de illis sit agendum? Respondit Papa Innocentius III. Episcopo Diocesano, quòd licet contra eos non appareat accusator, si tamen ex alijs argumentis illos constitit esse usurarios manifestos, pœnam Lateranensis Concilij (quod refertur in c. *Quia in omnibus 3. h. t.*) contra usurarios statuat, tam, liberè poterit in eos exercere.

CXLVI. Pro intellectu hujus cap. notandum primò, sola fama de usuris exactis, & acceptis non facit aliquem usurarium manifestum, etiam quoad pœnas juris incurrendas, sed ultra famam, requiruntur alia argumenta urgentia, & manifesta, ut quis convinci, & condemnari possit de usuraria pravitate ac puniri, *Abb. hic n. 2.* Nam cum fœneratores soleant occultè, & fraudulenter inire contractus usurarios, ita ut difficulter probari possint, idcirco admittitur probatio, etiam per conjecturas, & indicia, saltem gravia, quæ plenam probationem faciant, prout sumitur ex hoc c. & docent *Mascard. cit. concl. 1417. n. 3. & 2. seqq. Menoch. cit. casu 235. n. 29. Barbos. in*

Collect. hic n. 3. & alij apud ipsum: quod notum est, c. l. ita declarat, ut procedat, in talibus, qui deponant de conjecturis, seu indicibus deducitur aliquem esse publicum, & notum usurarium.

Notandum secundò, etiam si nullus defensor, & nemine petente, potest, & debet iudicio suo contra usurarios per inquisitionem procedere ad puniendum illos, prout sumitur ex c. *in Diocesi, h. t.* & notat *Gl. fin. ibid. & Abb. etiam Gl. V. Manifestos, duplicem intellectionem cap. adfert.* Primò, quòd in principio arguitur usurario manifesto, id est, notorio: quia tunc notorium non est semper permanens, cum tunc per mutuet sub usuris, ideo ultra illam notoriam requiruntur alia argumenta ad constituendum usurarium manifestum. Verum iste intellectus positio non videtur verisimilis, quia quævis usurarius habet burfam, seu mensam paratam, & tunc exhibet ad mutuandum omnibus ad se venientibus, censetur notorius usurarius: nam talis non est facti transiens, sed permanentis, & habet stabilem mensam paratam. Vel etiam facti interpolati, seu interrupti, qui non tunc mutuatur sub usuris, sed per intervalla: & notorio (de quo judicandum est, sicut de notorio permanentis) non requiruntur alia argumenta, quæ tamen in c. *Cum in Diocesi* requiruntur ad constituendum usurarium manifestum, niendum, *Jo. Andr. hic in fine, & Abb. n. 4.*

Alter igitur intellectus, siue expolitior, quidem probabilior, quòd in priorè parte agatur de usurario manifesto per famam, & communem opinionem, quæ non sufficit ad convictionem, & condemnandum aliquem, & ideo requiruntur argumenta, & indicia, quibus allatis, poterit usurarius manifestus, nempe postquam iudice pœnitentiam manifestatus, seu declaratus fuerit, deus: ideoque *Hospiensis hic* exponit manifestos, manifestandos, nempe postquam iudice pœnitentis, seu indicis, illum declaravit manifestum, potest dici tunc usurarius manifestus, *Jo. Andr. n. 2. & Abb. n. 5.*

Porro argumenta, seu indicia, quæ contra publicam, sufficiunt ad convincendum, & probandum per Judicem usurarium manifestum, sumuntur ex c. *in Diocesi*, ubi dicitur, quod vendebat merces cariore pretio, ob dilatanem, nem, vel quia emebat res, cum pacto de reversione, vel fructibus sibi retentis, & de c. *de pignori, vel quædam stram 5. de empt. c. llo 4. de pignori.* vel quædam, ut apud illum instrumenta usuraria, vel quædam, à publicè renuntiavit usuris, & alia similia, *Jo. Andr. hic n. 2. & Abb. n. 6.*

Notandum tertio, si ex hujusmodi argumentis constitit aliquos esse usurarios manifestos, imò debet Judex contra illos ex officio pœnas imponere, id est, nullà appellatione obstant, & pœnæ jure statutam eis infligere, quia non est talis suspensio, *Jo. Andr. hic V. Liberè, & V. Exco.*

CXLVII. Probati potest fextò, esse quævis usurarius manifestus, etiam ex libris Rationum, tales libri, et si non probent pro scribentibus instrumenta §. l. Rationes 6. & l. seq. C. de probant tamen contra ipsum scribentem, & alia

dem esse usurarium manifestum, si ex hujusmodi rationibus frequentia actuum detegatur, *Menoch. c. 1. n. 30. Masc. cit. concl. 1418. n. 14.* Et hinc in *Clement. Ex gravi unic. §. Caterum. h. t.* decernitur, ut quia feneratorum, ut plurimum, contractus usurarios occulte ineunt, & dolose, ita ut vix convinci possint de usuraria pravitate, ad exhibendum, cum de usuris agitur, suarum Rationum Codices per censuram Ecclesiasticam compellantur. Idque procedit non tantum de ipsis usurariis, sed etiam de hæredibus eorum, suis vel extraneis, ut & libris rationum edere cogantur, *Gl. in cit. §. Caterum. V. Ipsos, Abb. ibid. n. 16.* quia & ab illis repeti possunt usuræ, c. *Michael. 17. h. t.* Et hoc speciale est, ut quis cogatur edere Rationes privatas, & instrumenta contra se, in odium usurariorum introductum, cum aliis regulariter nemo instrumenta aut alias probationes teneatur contra se producere, *l. Qui accusare. 4. C. de edendo, l. Nimis. 7. C. de testib. Gl. in cit. §. Caterum. V. Rationum, Greg. Tholos. l. 3. de usuris. c. 10. n. 15.* Quod si usurarius vel hæres neget se habere Rationes, vel dicat se illas perdidisse, ipsius assertioni etiam jurata non creditur, nisi probeat se illas amisisse casu fortuito, v. g. incendio, vel ruinâ: et si hæredi ejus non usurario, sed aliis fide digno id credatur, cum juramento, *Gl. in cit. §. Caterum. V. Compellendos, Abb. ibid. n. 17.* Potest autem usurarius, vel ejus hæres, non solum per censuram Ecclesiasticam compelli ad edendos libros Rationum, sed etiam per vim, ingrediendo domum ipsius, & arcam frangendo, quia cum ad id teneatur, quibuscunque modis aliis licitis potest fieri compulso, *Abb. in cit. Clement. §. Caterum. n. 12.* contra *Gl. ibid. V. Censura.*

§. II.

De pœnis iure statutis in usurariis manifestos.

CXLVIII. Multæ sunt pœnæ usurariorum, sive Clericorum, sive Laicorum, utroque Jure statutæ. Prima pœna est, quod manifesti usurarii sunt ipso jure infames, *l. Improbum. 20. C. Ex quibus causis irrogat. infam. c. Infames. 2. §. Porro in fine caus. 3. q. 7.* Similiter & Clericus usurarius infamis est, ipso jure, c. *Inter dilectos. 11. de excessib. Præl. & ibi Abb. n. 2.* Ex quo sequitur, quod usurarii manifesti nec Sacros Ordines recipere possunt, c. *Marium. 2. dis. 33. c. Seditionarios. 8. dis. 46. c. Infames. 17. caus. 6. q. 1. Covarr. l. 3. resol. c. 3. n. 2. Diaz in præf. crim. Can. c. 91. in addit. lit. A.* Item tanquam infames ab omnibus honoribus, & dignitatibus excluduntur, & agendis negotiis, quæ prohibentur infamibus, ut à postulando, seu patrocínio, *l. 1. ff. de postul. à testimonio, l. 3. ff. de testib. c. Testimonium. §. 4. extra eodem. Greg. Tholos. l. 3. de usuris. c. 2. n. 3.*

CXLIX. Secunda pœna usurarii manifesti est, ut si Clericus sit, & monitus non desistat, ab officio, & beneficio sit suspendendus per sententiam Judicis, ut constat ex c. *Præterea. 7. h. t.* Ubi Alexander III. mandat cuidam Episcopo, ut Patrochianis suis (sive Diocesanis, usuras recipere

interdicat, ac proinde non tantum usuras exigere, sed etiam recipere est prohibitum, *Abb. hic not. 1.)* qui si parere contempserint, eos ab officio, & beneficio suspendat. Si verò Laici fuerint, eos usque ad dignam satisfactionem excommunicet, de quo infra. Quia imò Clericus manifestus usurarius, non tantum ad tempus suspendi debet per Judicem, ad ejus arbitrium, cum certum tempus Jure non sit expressum, ut notat *Tholos. l. 3. de usuris. c. 1. num. 1. in fine:* sed etiam omnino deponi potest ab officio, & beneficio Ecclesiastico, eoque in perpetuum privari, juxta c. *1. §. fin. h. t.* Ubi dicitur, quod si quisquam in Clero extiterit, qui detestandis usurarum lucris insistat, Ecclesiastici officii periculum patiat, id est, deponatur, prout etiam habetur in c. *Si quis. 4. c. Quoniam. 8. qui est desumptus ex Concilio Nicæno c. 17. caus. 14. q. 4. c. 2. c. 6. Si quis. 5. dis. 47.* multo magis verò Clericus usurarius publicus repellendus est ab officio, & beneficio obtinendo, siquidem etiam privandus est obiento, c. *Inter dilectos. 11. in princ. de excessib. Præl.* Ubi irritatur collatio Succentorix facta cuidam manifesto usurario, & c. *De Petro. 4. cit. dis. Ratio* autem hujus pœnæ suspensionis, depositionis, & inhabilitatis ad beneficium obtinendum, est, quia usurarii manifesti sunt infames, infamibus autem portæ dignitatum patere non debent, *reg. 87. in 6.* sicut nec vilibus, & indignis, *cit. c. Inter dilectos.*

CL. Notandum hic præterea primò, Clericus usurarius non statim deponendus est ab Ordine, officio & beneficio, sed prius monendus est, ut desistat ab usuris exercendis, & postea si monitus non desistat, suspendendus est ab officio, & beneficio, *cit. c. Præterea. h. t.* & si adhuc contumax sit, & parere contemnat, tandem deponendus est, sive verbaliter degradandus, ut habetur in c. *1. dis. 47.* qui est desumptus ex Canonibus Apostolorum: Ubi dicitur, Episcopus aut Presbyter, aut Diaconus usuras à debitoribus exigens aut desinat, aut certè deponatur: quare si admonitus desistat, potest evitare pœnam depositionis, ut patet ex alternativa: idque colligitur etiam ex *cit. c. 1. h. t. ibi:* si detestandis usurarum lucris insistat, *Hosliens. in summa num. 10. §. Alia à Indice h. t. Covarr. cit. c. 3. num. 3. Tholos. c. 1. c. 1. num. 1. c. 2.* & æquum esse hunc ordinem in pœnis his servari, ut à mitiori pœna incipiatur, putat etiam *Abb. in cit. c. Præterea. n. ult.* quamvis addat, absolute in optione Judicis esse, à qua pœna incipere velit, cum utraque pœna jure imposita sit, *Mol. tr. 2. dis. 334. n. 2.*

Notandum secundò, usurarius manifestus non potest eligi, vel promoveri ad officium, & beneficium de novo obtinendum, etiam si admonitio non præcesserit, ut desistat, sicuti ad depositionem jam promoti requiritur, sed satis est, si probeatur, quod promotus, vel promovendus sit usurarius, quia facilius quis rejicitur ab officio obtinendo, quam deponatur ab obiento, *Tholos. cit. c. 1. num. 3.*

Notandum tertio, potest Episcopus cum Clerico usurario, post pœnitentiam, & satisfactionem,

nem, dispensare, saltem quoad beneficia obtenta, quia his, ob infamiam etiam juris, non est privatus, ipso facto: non autem quoad beneficia obtinenda, quæ infames consequi non possunt, sine Papæ dispensatione, *Gl. in cit. c. Inter dilectos. V. Aleatorem de excessib. Prælat. Covarr. cit. c. 3. num. 3.* quamvis *Gl. in cit. c. Præterea. V. Suspensiones.* dicat, quod Episcopus dispensare potest cum usurario Clerico, etiam ut habilis fiat ad officia obtinenda, sed prius est probabilius.

CL I. Tertia pœna est, quod usurarii manifesti, si laici fuerint, excommunicari debent, donec debitè satisfecerint, *cit. c. Præterea*, ubi *Gl. fin.* ait, prius infligendas esse pœnas Concilii Lateranensis in *c. Quia in omnibus. 3. h. t.* de quibus postea. Sed *Abb. in cit. c. Præterea. num. 4.* putat, cum inter pœnas plures, quæ in usurarios latæ sunt, detur electio Judici, quam imponere velit, *c. ult. §. fin. Vi lre non contestata &c.* à pœna excommunicationis incipiendum esse, tum quia ea magis timetur, *c. 1. de except. in 6.* tum quia aliæ pœnæ post mortem infliguntur, ut sepultura privatio, irritatio testamenti: Excommunicatio verò cogit resipiscere, & pœnitere adhuc in vita, *Tholos. cit. libr. 3. c. 3. num. 2.* nomine autem satisfactionis hîc intelligitur, non tantum restitutio, sed quâcunque aliâ ratione usurarius voluntati creditorum satisfaciât, etiam liberâ remissione eorum, absque reali restitutione usurarum facta ab usurario, *Abb. in cit. c. Præterea. n. 3. h. t.* Porro hodie manifesti usurarii sunt ipso facto excommunicati, *c. 1. h. t. in 6. Tholos. cit. c. 3. n. 1.*

CL II. Quarta pœna est, quod usurarii manifesti non admittantur ad communionem Altaris, prout statutum habetur in Concilio Lateranensi sub Alexandro III. quod refertur in *c. Quia in omnibus. 3. h. t.* Nam quia in omnibus ferè locis, ita crimen usurarum invaluit, ut multi (aliis negotiis prætermisiss) quasi licitæ essent, usuras exerceant, non considerantes, qualiter criminetur: ideo statuit Concilium, ut usurarii manifesti, nec ad communionem admittantur Altaris: nec Christianam, si in hoc peccato decesserint, accipiant sepulturam: sed nec oblationes eorum quisquam accipiat. Ubi cum dicitur, non esse admittendos ad Communionem Altaris, id intelligi debet, quod non sint admittendi ad perceptionem S. Eucharistiæ, *Hosiens. ibid. V. Ad Communionem, & Innocent. Silvest. V. Usura. 9. q. 4. Molin. cit. dis. 334. num. 3.* quamquam *Abb. ibid. num. 2. & ejus Glossator Alex. de Nevo* ita exponant, quod interdicitur illis Communio Altaris, id est, ingressus in Ecclesiam tempore, quo divina officia celebrantur, & dignè audientes Missam, percipiunt Communionem Altaris, id est, sacrificii, quod fit super Altare, ut sic confusi faciliùs resipiscant: quæ tamen expositio nullo Juris textu probari potest, *Lugo cit. dis. 25. sec. 11. §. 3. n. 243.*

CL III. Quinta pœna est, ne oblationes usurariorum recipiantur ab Ecclesia, *cit. c. Quia in omnibus.* Ratio est, tum quia dona eorum, qui pau-

peres opprimunt, rejicienda sunt à Sacra *c. 2. dis. 90. & oblationes raptorum recipiendæ ab Ecclesia, c. Miror. 8. caus. de viro 174. caus. 12. q. 2. raptoribus rarij æquiparantur, c. Si quis. 10. & 11. q. 4. tum quia oblationes dicuntur, quæ de propriis, & licitis rebus Ecclesiæ offeruntur, *c. Causa. 13. de V. S. Ed. rarij non possit facere oblationes, potius facere elemosynas, eæque ab illo recipi ut docet *Abb. in cit. c. Quia in omnibus.* Ubi rationem diversitatis dat, quia oblationes naturâ, sit publicæ: elemosyna verò ordinatur per se secretè, & occultè, & ideo Ecclesia recipit oblationes usurariorum, ne videatur approbare. Hoc tamen limitandum est, ut sint ab usurario accipi decimæ, & alie decimæ, ita tamen ut per eas non fiat imposita stituenda usuras, ut tradit Salas apud *Lugo. num. 244.***

CL IV. Sexta pœna est, ex eodem Concilio Lateranensi in *c. c. Quia in omnibus.* si usurarii in eo peccato decesserint, Christiani careant sepultura, ubi etiam additur, ut acciperent ab eis oblationem, vel Christiani dederit sepulturam, reddere compellatur, *et c.* & donec arbitrio Episcopi latius ab officii sui executione sit suspensus. Eadem ipso facto, ut intelligunt communiter apud *Molin. cit. dis. 334. n. 3.* postea ventisilio Lugdunensi relato in *Clem. 1. de sepul. tum fuit*, ut qui usurarios manifestos sceleratè presumunt, ipso facto, sint excommunicati nec absolvantur, nisi prius ad arbitrium Romani Episcopi, competenter satisfactionem exhibuerint, de quo plura dicta sunt *lib. 3. Tit. §. ult.*

CL V. Addit *Abb. in cit. c. 3. num. 4.* usurarium defunctum non esse sepeliendum in co sacro, etsi hæres velit restituere usuras, vel de iis restituendis cavere: sed requiritur, ut si ipse usurarius ipse adhuc vivus jussit eas restituere, de iis restituendis cavere, ita ut appareat pœnituisse, nec decessisse in peccato mortali. *Gl. in cit. Clement. 1. V. Manifestos lib. A. & ibid. in cit. Clement. 1. V. Manifestos lib. A. & ibid. l. 3. ref. c. 3. num. 9. vers. XII.* nisi tamen statet publicè, usurarium in peccato mortali pœnitentem obiisse, *c. Pro obventum. 21. q. 2. Gl. in cit. c. 3. V. Accipiant sepulturam.* Ratio autem, cur ita puniantur recipientes oblationes ab usurariis, vel eos sepelientes, est, quod quam ipsi non sint usurarii, participes tamen criminis, iisque favere videntur, agere autem & consentientes pari pœnâ puniendi sunt, *l. 1. & c. 1. de off. deleg. Tholos. l. 3. de pœn. SS. Eccles. c. 1. de off. deleg. Tholos. l. 3. de pœn. 4. num. 10.*

CL VI. Præterea in *c. Quia in omnibus. 6.* Gregorius X. in Generali Concilio Lug-

ita statuit: Quamquam usurarii manifesti in ultima voluntate mandaverint, ut usuris, quas receperant, satisfiat, eaque restituantur, expressa quantitate, vel non expressa (quia in genere mandaverint restitui, quaecunque per usurarium pravitatem extorserant, *Gl. hic V. Indistincta*) nihilominus tamen Ecclesiastica sepultura eis denegetur, donec de usuris (prout eorum patiuntur facultates (plenè fuerit satisfactum, vel idoneè de restitutione faciendi sit cautum: idque vel illis, quibus faciendi est restitutio, si praesentes sint, aut aliis, qui de iure eis possunt acquirere: (ut sunt servi, filii in potestate patris constituti, & aliae personae iure expressae, per quas possumus acquirere, toto *Tit. Instit. Per quas person. nobis acquir. poss. Gl. hic V. Possint acquirere*) vel his omnibus absentibus, Ordinario loci, aut ejus Vicario, vel Rectori Parochiae, in qua defunctus habitabat, quibus quidem Ordinatio, Vicario & Rectori, praedicto modo, cautionem huiusmodi, eorum nomine liceat, praesentis Constitutionis auctoritate recipere, ita ut illis (à quibus scilicet usurae fuerunt extortae, vel eorum heredibus aut successoribus) perinde de actio acquiratur, ac si ipsi stipularentur, *Gl. hic V. Perinde*: aut servo publico (id est, tabellioni seu Notario sic dicto, quia publicum officium exercet, non quod sit servus, *l. Generali. 3. C. De tabellariis, lib. 10. Gl. hic V. Servo publico*) ex mandato Ordinarii, de restitutione faciendi idoneè sit cautum. Insuper in eodem cap. 2. praecipitur, ut si usurarium quantitas sit manifesta, sive de illa constet, ea ipsa semper in praedicta cautione exprimat: si verò de certa quantitate non constet, exprimat alia verisimilis quantitas, arbitrio cautionem huiusmodi recipientis moderanda: qui si scienter minorem, quam verisimiliter creditur, quantitatem expresserit, ad satisfactionem residui teneatur, id est, usque ad verisimilem.

Ubi etiam subiungitur, omnes Religiosos, & alios, qui manifestos usurarios contra praesentis Constitutionis formam, ad Ecclesiasticam sepulturam admittere ausi fuerint, poenam in Decreto Lateranensis Concilii contra usurarios edito promulgatam incurrere: nempe poenam suspensionis statutam in *cir. c. Quia in omnibus, 3. in fine h. t.* in eos, qui recipiunt oblationes usurariorum, vel eos Ecclesiastica sepultura tradunt, *Gl. hic V. Poena*.

CLVII. Pro declaratione huius Constitutionis, notandum primum, usurarius manifestus, etiam si in testamento, vel alia ultima voluntate mandet restitutionem usurarum in certa, vel incerta quantitate, non est in loco sacro sepeliendus, donec fiat restitutio ipsis damnificatis, vel eorum heredibus, vel in defectum eorum, loci Ordinario, vel ejus Vicario, vel Parocho loci, aut cautio idonea eis praestet, ut sic defraudatis actio acquiratur, cuius ratio est, quia ultimae voluntates saepius non implentur, *Sayrus in clavi regia lib. 10. Tract. 5. cap. 5. num. 31. in fine*.

Notandum secundò, haec Constitutio solum habet locum in usurariis notoriis, non verò in occultis, quibus non est deneganda sepultura Ecclesiastica, si publicè illam petant: quamvis in foro conscientiae absolvi non debeant, nisi satisfecerint, vel satisfacere sint parati, sicut idem observari solet in furibus occultis, & aliis debitoribus, *Molin. cit. dis. 334. n. 5.*

Notandum tertio, nomine idoneae cautionis intelligitur illa, quae fit per pignora, vel fideiussores, *l. Si mandato. 59. §. fin. ff. Mandati, Gl. hic V. Idonee*. Et licet solventes uluras habeant actionem ad eas repetendas, tamen voluit Papa etiam providere per remedium cautionis, quia magis secuti sunt per fideiussores, vel pignora, *l. 1. ff. Qui satis dare cog. & ut haberent plura auxilia, Gl. hic V. Idonee*. Quod si usurarius pignora, vel fideiussores dare non possit, jurare debet, se & dare non posse, & se, quantum in se erit, completurum, quod cavet, *Gl. hic V. Idonee, Navarr. in Man. c. 17. n. 279. Molin. c. l. n. 6.*

CLVIII. Notandum quarto, quamvis spectato Jure Civili, regulariter non possit quis pro altero stipulari, id est, acquirere obligationem, seu pro eo illam acceptare, *§. Si quis alteri, & §. Alteri Instit. de inutil. stipul.* tamen Parochus, qui est persona publica, potest, cum agitur de restitutione usurarum, stipulari, ita ut cautione ipsi praestita de restituendis malè partis per uluras, utilem actionem acquirat iis, quibus sunt restituenda, prout sumitur ex *cir. c. 2. h. t. in 6.* Intellegitur autem hic per Parochum is, ubi testator habitabat, ut dicitur in textu: & multò magis etiam Rector Ecclesiae, cui faciendi est restitutio, cum enim sit quasi Iudex, & Minister ipsius, ei acquirit, *Gloss. in cir. cap. 2. V. Parochia. & Ioann. Monachus, num. 6.* Praeterea si Notarius publicus, in hoc casu, ex mandato Ordinarii stipuletur, nomine eorum, quibus usurae sunt restituendae, acquirit illis jus, & actionem in foro externo: secus si id sine mandato Ordinarii faciat, *Gl. in cir. c. 2. V. Mandato, h. t. in 6. Molin. cit. dis. num. 8.*

Notandum quintò, cautio huiusmodi, quae fit Ordinario, vel ejus Vicario, vel Parocho, fieri debet coram aliquibus fide dignis de ipsa Parochia, quia magis creditur indigenis notis, quam extraneis ignotis, & saltem coram duobus, ut per eos, si opus fuerit, ea probati possit, *Gl. in cir. c. 2. V. Parochia*: ubi in additione *Gl. dicitur*, non esse de substantia, ut illi sint de Parochia, sed solum ad melius esse, unde sufficit, si alii sint idonei.

Notandum sexto, Iudex in exprimenda quantitate considerare debet, quanto tempore defunctus uluras exercuit, & quantum nunc habet in bonis, & quantum habebat, tempore, quo fuerat caput, & quae sit fama viciniae, & an alias mercationes exercuerit, & an in eis fortunatus fuerit, & aliae similes circumstantiae circa hoc considerandae sint, & secundum illas, major vel minor quantitas exprimenda, *Gl. in cir. c. 2. V. Alioquin*.

Notandum septimò, sepelientes notorium usurarium, qui usuras restitui iussit, antequam executioni mandentur ea, quæ in cit. c. *Quaquam*. fieri præcipiuntur, priusquam sepultura Ecclesiastica concedatur, sunt, ipso facto excommunicati, juxta *Clem. 1. de sepult.* quæ post cap. illud edita est *Molin. c. l. n. 9.*

Notandum octavò, restitutio, quæ necessaria fieri debet, ante sepulturam, est quoad usuras extortas: non autem quoad damnum emergens, vel aliud interesse, si quod fortè iis resarciendum sit, *Franc. in cit. c. 2. n. 14. Lugo cit. dis. 25. sec. 11. §. 3. n. 245. in fine.*

CLIX. Septima pœna est, ut nullus inter testamentis usurariorum manifestorum conficiendis. Item ut nullus eos ad Confessionem admittat, nisi illos absolvat (etiam ab aliis peccatis) antequam, vel restituant usuras, vel de satisfaciendo, pro viribus suarum facultatum, prædicto modo, idoneam cautionem præstent, prout statuitur in cit. c. *Quaquam*. 2. §. *Nullus*. h. t. in 6. quia non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum, *Gl. hic V. Absolvant.*

Ubi notandum, si usurarius sit in periculo mortis, & paratus sit restituere, vel saltem cautionem idoneam de restituendo præstare, sed neutrum possit: potest absolvi à quocunque Confessario, & debet, dummodo si ad id tempus suppetat, juret, se ex prædictis præstaturum, quæ poterit. Sin autem adsint aliqui, coram illis protestetur, & declaret, se illa debere, ac præcipiat, ut ex bonis suis restituantur: & Confessarius ab eo facultatem obtineat, prædicta omnia manifestandi Ordinario, ut si ipse convaluerit, Ordinarius possit ipsum cogere ad ea omnia implenda: vel si moriatur, ejus hæredes, *Navarr. cit. c. 17. num. 280. Molin. cit. dis. 334. num. 6.* Nomine autem Ordinarii hic intelligitur is, qui jurisdictionem Episcopalem, vel quasi habet, ut Episcopus, ejusque Vicarius, imò & Capitulum, Sede vacante, & quilibet Prælatus, seu Superior Ordinarius, vel ejus Vicarius, *Molin. c. l. n. 7.*

CLX. Octava pœna est, quòd Testamenta quoque manifestorum usurariorum aliter facta (scilicet non facta satisfactione, seu restitutione, nec præstita idonea cautione) non valeant, sed sint irrita, ipso jure, prout expressè decernitur in cit. c. *Quaquam*. §. *fin. h. t. in 6.* & ibi *Gloss. V. Aliiter facta*, sed de hoc plura §. seq.

§. III.

Proponuntur plures quæstiones occurrentes circa Testamenta facta ab usurariis manifestis, & resolvuntur.

CLXI. Quæritur primò, an non tantum in Testamento, sed etiam in aliis ultimis voluntatibus, hæc pœna, quòd sint ipso jure irritæ, lo-

cum habeat, si manifestus usurarius non sit, ut rit usuras, vel non idoneè caverit de restituendis? Respondetur affirmativè, sive Codicillum, sive donatio mortis causa facta fuerit, si in testamento relictum, ut tradit communiter recepta in cit. c. *Quaquam*. §. *fin. ter facta*. h. t. in 6. *Joann. Monach. ibid. non Ratio est, quia ista est mens Constitutorum, ut patet ex principio, ibi: in omni re; alioquin fraus fieret legi, & quæ fieri non posset per indirectum ab usurariis. Sed contra ad pias causas relicta in testamento, ratio notorio valent, qui impoenitus deest, testamentum est ipso jure irritum, cit. c. *Quaquam*. §. *fin. in quo omnes DD. conveniunt* iste *Molin. cit. dis. 334. num. 11.* Si vero penitentia editis decessit, ea valere affirmant *V. Vjura. 9. q. 7. Covarr. l. 3. ref. c. 3. in fin. lin. c. l. n. 15.* etiam si non restituerit, nec idem rit de restitutione faciendâ, & testamentum nullum quoad reliqua: idque ex acquirentis favore pias cause: quamvis contrarium tenet *quez in Opusc. Moral. Tract. de testamentis. I. dub. 8. num. 32.* quem sequitur *Lugo cit. justit. dis. 24. sec. 4. num. 70.* quia id contra pressa verba legis Canonice, sine sufficienti damno, asseritur. Verum hoc solummodo spectato Juris rigore, non valere, secum rate.*

CLXII. Quæritur secundò, an si notarius manifestus, cum testamentum condidit, restituit quidem usuras, vel saltem de iis restitendis, idoneam cautionem præstitit, verum conditum testamentum, iterum non publicè occultè exercuit usuras; testamentum ejus non negant valere *Abb. in c. Quis in omnibus. 3. 10. h. t. Covarr. cit. c. 3. num. 9. §. Dicitur lin. c. l. num. 15.* tum quia præstitit cautionem, & penitentiam fictam fuisse: tum quia non restituisse, qui iteravit, & nova delicta commisit, pœnâ etiam repetitâ plecti debent, & pœnis c. *Mensuram. 86. dis. 1. de penit. l. 1.* difficile videtur *Vasq. c. l. num. 33.* de quo dubitat *Abb. c. l. num. 11.* quia cum talis pœnam cultam repetitionem usurarum non fiat manifestus usurarius, non videtur testamentum annullari, sed, præsertim cum pœna hæc sit restitutiva, Quare dicendum videtur, quòd in foro notariæ non valet testamentum, si ex rebus ab usurariis appareat fictam fuisse penitentiam, & non nem; secus si ficta non fuit, sed veritas ostenditur, absque fictione, sincerè & animò contrito præstitisse cautionem, tunc enim ex eo non secretè usuras exerceat, non reddatur irritum testamentum, *Molin. c. l. num. 15. Lugo cit. 24. sec. 4. num. 71.* Veruntamen si prædictum talis, post conditum testamentum, & præstitam cautionem, iterum usuras exerceat, non restituerit, tanquam manifestus usurarius sit, notabilis, *Tholos. l. de usuris c. 14. n. 2.*

CLXIII. Quæritur terciò, an si notarius notorius condidit testamentum, non restituit usuras, nec idonea cautione data de iis restituendis,

adeoque testamentum sit ipso jure irritum, sed postea ante mortem restituat, vel cautionem illam præstet, testamentum illud convalescat? Resp. affirmativè, ut tradit *Gl. fin. in cit. c. Quamquam. Silvest. V. Usura. g. 6. Covarr. cit. c. 3. n. 9. §. 12. Molin. c. l. n. 14. Vasq. c. l. n. 33. Tholos. cit. c. 14. n. 4. & seqq. Lugo c. l. n. 71. Ratio est, tum quia, quando causa confirmans supervenit, confirmatur, quod ab initio fuit nullum, ex jure superveniente, l. *Sirem* 29. ff. de pignor. act. sic alienatio rerum minoris facta invalidè, sine decreto Judicis, confirmatur, si superveniente majore ætate, id ratum habuit, l. 2. c. Si major factus, ratam habere &c. Tum quia testamentum non tam pendet à tempore, quo conditur, quàm à tempore mortis testantis, quia morte confirmatur, c. 9. ad Hebr. & c. Cum Marthe 6 §. Caterum de celebr. Misf. ejusmodi autem testamentum, ante mortem testatoris, habuit omnia necessariò requisita ad ejus valorem. Tum quia causa testamenti est favorabilis, ideòque pro ea, & in ejus favorem resolvendum est, c. fin. de sent. & re judic. Tum denique quia voluntas testatoris ambulatoria est, usque ad ultimum vitæ spiritum, & ita ex arbitrio ejus mutari, & revocari, vel confirmari potest, l. 4. ff. de adimend. legat. sicut ergo usurarius potuit testamentum validè factum, post idoneam cautionem, revocare: ita & invalidè factum, ob omisam cautionem, potest eadem præstita, velut novâ voluntate confirmare, Tholos. c. l. n. 5. & 6.*

CLXIV. Non obstant Regulæ juris: quòd ab initio vitiosum est, non potest tractu temporis convalescere, reg. 29. in ff. & non firmatur tractu temporis, quod de jure ab initio non subsistit, reg. 18. eod. in 6. item quæ ab initio inutilis fuit institutio, ex post facto convalescere non potest, reg. 210. ff. eod. si testamentum ab impubere conditum non convalescit, pubertate adveniente: neque factum à filiofam. vel servo, per subsequentem emancipationem, vel manumissionem. Sed responderetur, Regula hæc, quòd ab initio non valet, tractu temporis non potest convalescere, in primis tantum procedit in contractibus, & actibus inter vivos: qui statim debent valere, & suspendi non possunt. Non autem in testamentis, & ultimis voluntatibus, quæ suspenduntur, & ex tempore futuro eorum effectus pendet, Tholos. c. l. n. 7. Secundò, actus invalidus ab initio non confirmatur solo lapsu temporis, sed interveniente alio actu sufficiente confirmatur, sic per ratificationem confirmatur actus. Tertio, Regula illa procedit cum distinctione allata à Dyno in reg. 18 in 6. n. 8. & seqq. Nam vel durat causa impediens, aut cessavit: primo casu, regula est simpliciter vera, quòd ab initio non valet, tractu temporis non convalescere. Vel cessavit causa impediens, & non supervenit causa confirmans; & tum etiam quòd ab initio non tenuit, non confirmatur postea. Vel cessavit causa impediens, & supervenit causa confirmans, & tum regula non habet locum: sic in proposito impedimentum non præstita cautionis cessat, quando postea præstatur, & superveniente novâ voluntate testatoris confirmatur, Tholos. c. l. n. 7. §. Tertiò regula. Deinde inutilis, & invalida ab initio hæredis institutio tractu temporis convalescere non potest, quando defectus est in substantialibus Testamenti, ut si quis simpliciter sit pro-

hibitus à factione testamenti: secus est, si sit solum defectus in accidentalibus, quæ extrinsecus tantum impediunt, ut omisssa cautio: tunc enim sublati hujusmodi accidentalibus impedimentis, confirmari potest institutio, quæ ab initio nulla fuit, Jo. Andr. in cit. c. Quamquam, n. 13. h. t. in 6. Tholos. c. l. n. 7. in fine.

CLXV. Quæritur quartò, an si quis ante, vel post conditum Testamentum, usuras exercuit, sed postea definat eas exercere: non tamen restituit, seu cautionem præstitit, ante mortem, testamentum ejus sit invalidum? Responderetur affirmativè, Covarr. l. 3. res. c. 3. n. 9. §. Nonò. Molin. cit. dif. 334. n. 13. Clarus §. Testamentum. q. 26. n. 4. Tholos. c. l. n. 12. Ratio est, quia finis hujus pœnæ irritantis testamentum usurarij, & prohibentis eum testari, est restitutio usurarum, ut per eam possit consequi absolutionem à peccato usurarius, c. Cum tu 5. h. t. ergo quamdiu non est satisfactum, debet remanere pœna, & manente ratione legis, manet etiam ejus dispositio: neque ideò minùs dicitur usurarius, qui desit usuras exercere, Clarus §. Usura, n. ult. Si verò usuras restituit, vel quoad illas satisfecit, & desijt esse usurarius, utique possit condere testamentum, quia superflua foret cautio de restituendis usuris, si restitutio jam sit facta, Clarus V. Testamentum, cit. q. 26. n. 4. ubi ait, hanc sententiam esse magis communem. Similiter si quis, cum usurarius non esset, testamentum condidit, sed postea notorius usurarius factus est, & usuras non restituit, nec cautionem de ijs præstitit, irritum erit testamentum, quia hoc morte testatoris confirmatur, quo tempore, testamentum non habuit ea, quæ necessariò requiruntur ad valorem testamenti ab usurario facti; & ut validum sit testamentum, necessarium est, ut testator possit testari, tempore conditi testamenti, & tempore etiam mortis, l. 1. §. Si filius, ff. de legat. 3. Covarr. c. l. §. Undecimò. Molin. cit. dif. n. 16.

CLXVI. Quæritur quintò, an testamentum illius usurarij sit validum, qui ante mortem non erat notorius usurarius, sed post mortem sufficienter probetur illum exercuisse manifestè usuras, eaquæ de causa condemnatur, illiusquæ hæredes jubeantur usuras restituere, adeoque crimen per sententiam fiat notorium? Responderetur, probabiliter esse validum, quia testamentum morte testatoris confirmatur, quo tempore adhuc usurarius notorius non erat, adeoque nullum tunc adfuit impedimentum, quo minùs testamentum illud validum non esset, ergo etiam post mortem erit validum. Accedit, quòd cum testamenta sint favorabilia, in dubio debent sustineri. Aliud est, si testator ante mortem fuisset damnatus, tanquam usurarius, & absque satisfactio- ne, vel cautione idonea fuisset mortuus, tunc enim testamentum, ipso jure, foret nullum. Molin. cit. dif. 334. n. 10. §. Illud libenter. Item si fuisset in vita difamatus, quòd esset usurarius: secus si non esset difamatus, vel si esset penitus occultus, aut aliquo modo, tum enim testamentum esset validum, Tholos. l. 3. c. 14. n. 9. in fine.

CLXVII. Quæritur sextò, an testamenta Judæorum, qui sunt notorij usurarij, sint nulla? Responderetur, probabilis est esse invalida, si sine cautione præstita de usuris restituendis, sint condita, quia

hicet

licet quoad penas spirituales Ecclesie non subji-
antur Judæi, aliique infideles: quoad temporales
verò penas, & contractus subjiuntur jurisdictioni
Principum, in quorum terris degunt, *Covarr. cit. c. 3.*
n. 9. §. Septimo. Molin. c. l. n. 12. Lugo cit. dis. 24.
sec. 4. n. 70. Etli contrarium teneat *Clarus, Aror*
alij apud Barb. in Collect. inc. 2. h. t. in 6. n. 10. Præ-
dictis addendum, quod Constitutio in *cit. c. 2. h. t.*
in 6. locum habeat, non tantum contra usurarios
manifestos ex causa mutui, sed etiam contra mani-
festè exercentes usuras, titulo venditionis, & empti-
onis, *Covarr. c. l. §. Octavo.*

§. IV.

De aliis quibusdam penis usurari- orum, iisq; faventium.

CLXVIII. De his agitur in *c. Usurarium 1. h. t.*
in 6. ubi Gregorius X. in Generali Concilio Lugdu-
nensi præcipit, Constitutionem Lateranensem Con-
cilij sub Alexandro III. (quæ habetur in *c. Quia*
in omnibus 3. h. t.) contra usurarios editam, sub di-
vinæ maledictionis interminatione (id est, pænæ
æternæ, quæ pro mortali tantum peccato debetur,
Gl. hic V. Maledictionis) inviolabiliter observari,
cupiens usurarum voraginem, quæ animas (scili-
cet recipientium usuras) devorat, & facultates
(solventium) exhaurit, compescere. Et quia
quantò minor fœneratoribus erit fœnerandi
commoditas, tantò magis adimetur fœnerandi li-
bertas: ideo Generali hac Constitutione fancivit:
ut nec Collegium, nec alia Universitas, aut perso-
na singularis, cujuscunque sit dignitatis, conditi-
onis, aut status, alienigenas, & alios non oriundos
de terris ipsorum, qui publicè usuras exercent, aut
exercere volunt, domos in terris suis conducere,
vel conductas habere, aut aliàs habitare permit-
tant: sed hujusmodi usurarios manifestos, intra
tres menses, ex terris suis expellant, nunquam de-
inceps eos admitturi: & nemo illis ad fœnus ex-
ercendum domos locet, vel sub quocunque alio
titulo concedat. Qui verò contrà fecerint (scili-
cet talibus locando, vel permittendo habere domos
conductas, vel non expellendo intra tres menses) si
Personæ sint Ecclesiasticæ, Patriarchæ, Archiepi-
scopi, vel Episcopi, pœnam suspensionis: si verò
sint minores singulares Personæ Ecclesiasticæ,
pœnam excommunicationis: si Collegium, aut
alia Universitas Ecclesiastica sit, interdicti senten-
tiam, ipso facto, incurrant. Quam (scilicet sen-
tentiam interdicti, vel etiam excommunicationis,
aut suspensionis) si obstinato animo per mensem
sustinuerint, ex tunc terræ ipsorum (scilicet Præ-
latorum, Clericorum, Collegiorum, vel Universita-
tum) Ecclesiastico subjaceant interdicto, quam-
diu in illis iidem usurarii commorantur. (Illis er-
go abscedentibus, vel expulsi, interdictum cessabit,
Gl. hic V. Quamdiu.) Si denique Laici fuerint, per
suos Ordinarios, cessante omni privilegio, per
censuras Ecclesiasticas, ob hujusmodi excessum,
compescantur.

CLXIX. Pro explicatione hujus cap. notandum
primò, hæc Constitutio non extenditur ad usurarios

indigenas, qui oriundi sunt ex locis, ubi
ut locantes ijs domos, sive ad fœnus exerce-
re sub alio titulo, non incurrant pœnam
constitutas, quamvis alijs penis ultionis
standi sint, *Gl. hic V. Alienigenas.* Ratio
potius expellantur fœneratores alienigenæ
incolæ, est, tum quia fœneratores incolæ, quæ
Reipublicæ inferant damnum alienigenis
pecuniæ remanent in loco: extranei vero
runt pecunias usurarias aliò, & exhaure-
vitijs: tum quia majores usuras solent ex-
tranei, qui nullo amicitie, vel vicinitatis
sunt conjuncti, quàm incolæ: tum quia al-
tranei majus scandalum præbent incolis, re-
imitari possent vitia eorum, ideo expelli debent
hic V. Alienigenas. Tholos. l. 3. de usur. c. ult.
Quin imò, etsi alienigenæ isti essent civi-
læ, si tamen aliunde oriundi sunt, in eis
bet hæc Constitutio, ut colligitur ex illa ver-
tùs: *Alienigenas, & alios non oriundos de ter-
ra ut sensus sit, alienigenas, etiam si sint civi-
colæ, & alios etiam, qui cives, vel incolæ sunt.*
hic V. Alienigenas. Jo. Monach. n. 4. Franc.
undus autem de civitate dicitur, qui ibi pœnam
cujus pater ibi originem duxit, non item avus.

Notandum secundò, non tantum pœnam
est elocare domos usurarijs, sed etiam quovis
tulo concedere, velut pignoris, commodatarii,
vel si sine ullo titulo ibi esse sineantur. Imò
dere, permutare, vel donare usurario licet
manifestè appareat, quod ad exercendum alium
accipere, quia concessionis verbum generale
etiam sunt tituli, & præsumitur in fraudem
hic V. Tituli.

Notandum tertio, Collegia, & Universi-
tates Ecclesiasticæ, quæ permittunt usurarijs com-
domos, vel conductas habere, vel eos non expel-
lunt pœnam interdicti, & post mentem
eorum terræ interdicto Ecclesiastico subjacent
quia in Collegium, vel Universitatem non
sententia excommunicationis, ne contingat
os irriteri, *c. Romana §. de sent. excomm. in 6.*
V. Interdicti. Laici verò excommunicationem
currunt, non ipso facto, sed per sententiam
patet ex textu, per censuram Ecclesiasticam
tur. Imò & sæculares Universitates, seu Collegia
Ordinarios compesci debent, cum Papa
loquatur, & aliàs impunita manerent. *Paul.*
Qui verò, n. 2. ubi tamen addit, quod de ijs
hæc Constitutio non sit extendenda ad
Universitates.

CLXX. Præterea aliæ pœne in ista
eosque adjuvantes decreta sunt in *Clarentia*
vi unie, in princ. h. t. Nam quia plures Curie
tates, earumque Judices, in offensam DEI
ximi, & contra divinam pariter, ac humanam jus-
rariam pravitatem quodammodo approbata,
per statuta sua juramento quandoque jurant
(quod non obligat, quia vergit in alterius probitatem
um, nec servari potest, sine periculo salutis
sicut nec statutum, *Gl. ibid. V. Juramento.* Juramentum
exigi, & solvi, non solum concedebant, sed etiam
ad solvendum easdem debitores sciocet commo-
lebant: & ista statuta ipsorum, gravia pietatis

onera imponebant usuras repetentibus, & alijs diversis coloribus, & fraudibus repetitionem eandem impediabant: Ideo Papa Clemens V. in Concilio Viennensi statuit, ut si Potestates, Capitanei, Rectores, Consules, Judices Communitatum, aut Consiliarii, vel alij quivis Officiales hujusmodi statuta de cetero facere, scribere, vel dictare, aut ut solvantur usurae, vel ut solvantur, cum repetuntur, non plenè, ac liberè restituantur, scilicet enter judicare praesumpserint, sententiam excommunicationis incurrant (incontinenti, & sine temporis intervallo, id est, ipso jure, & sine alia sententia, *Gl. hic V. Incurrant.*) quam sententiam excommunicationis etiam incurrunt, si statuta hujusmodi haecenus edita, de libris ipsarum Communitatum non deleverint intra tres menses (modo super hoc potestatem habuerint) aut si ipsa statuta, vel consuetudines effectum eorum (scilicet statutorum) habentes observare praesumpserint.

CLXXI. Porro hanc poenam excommunicationis non incurrunt Principes, aut Communitates, qui lege, vel statuto decernunt, ne Judaei, vel alij usurarii certas usuras exigant, nimirum magnas, quia aliud est statuere, ne magnae usurae exigantur; aliud verò statuere, ut exigantur, *Gl. ibid. V. Facere. Azor. p. 3. l. 5. c. 18. In quarta poena.* Item nec incurrunt hanc poenam Communitates, vel Principes, qui solum permittunt usurarios exercere usuras, eos non puniendo, *Azor. c. l.* Sed neque peccant Imperatores, vel alij Principes, nec in poenam hujus Clementinae incurrunt, si auctoritate sua faciant, aut cogant, ut usurae Judaeis promissae a subditis debitoribus solvantur, quia licet id prohibitum sit in cit. Clementina: potuit tamen hoc statutum, quippe solo Jure positivo Canonico editum, per contrariam consuetudinem abrogari, quia licet exigere usuras, tanquam debitas, ex vi mutui, sit contra Jus naturale, ac Divinum: non tamen est contra Jus naturale facere, seu

cogere, ut solvantur usurae promissae, *Azor. c. l. in fine, & dictum supra.* Similiter scribens, vel dictans praecise sententiam, in qua praecipitur, ut usurae solvantur, vel solutae non repetantur, non incidit in istam excommunicationem, quae lata est in scribentes, aut dictantes statuta hujusmodi, ideo extendi non debet, etiam ob paritatem rationis, ad scribentes, aut dictantes talem sententiam, si ipsi non judicaverint, *Suar. dis. 23. de censur. sec. 5. n. 28. & alij apud Barbosa. in cit. Clementina un. n. 3. h. t.*

CLXXII. Postremò duo adhuc sunt addenda, & observanda. Primum est, quod usurarii, praeter praedictas poenas jure statutas, etiam alijs poenis arbitrarijs, & extraordinarijs puniri possunt à Judice, tam Ecclesiastico, quam saeculari, praesertim verò pecuniaria, ut in eo, in quo peccaverint, mulctentur, *Tholos. l. 3. de usura, c. ult. n. 4. & 7.* sic juxta Constitutiones Imperij amissione quartae partis sortis mulctantur usurarii, *Gail. l. 2. obs. 4. n. 1.* vel etiam publicatione bonorum, *Tholos. c. l. n. 8.*

Alterum est, si mutuo, vel alteri contractui per se licito, & jure non reprobato adjectum sit pactum usurarium, non totus contractus vitatur, sed solum pactum, & non pro eo habetur, quia utile per inutile vitari non debet, maxime si utile ab inutili separari possit, *Reg. 37. in 6. & ibi Dynus.* pacta enim sunt velut accidentia, quae possunt abesse, sine corruptione substantiae, cui adherent, *Gail. cit. c. 4. n. 6. & seqq. Tholos. c. l. §. 12. & seqq.* & paria sunt pactum non adjici, vel inutiliter adjici, *l. Quoties 6. ff. Qui satisd. cog. nisi tamen ipse contractus principalis esset illicitus, & jure reprobatus, nam tunc ille, & omnia pacta ei adjecta essent nulla, & inutilia, quia corrumpente principali, tanquam fundamento, necesse est quoque omnia accessoria corrumpere, l. Cum principalis 178. ff. de R. l. & c. Accessorium 42. eod. in 6.*

Gail. c. l. n. 10. & obs. 5. n. 14.

Tholos. c. l.

TITVLVS XX.

DE CRIMINE FALSI.

Postquam actum est in superioribus de delictis contra praecceptum septimum Decalogi: nunc ordo requirit, ut agatur de crimine falsi, quod prohibetur octavo praeccepto Decalogi: quamvis etiam connecti possit hic titulus cum immediatè praecedente de usuris, quia usurarii plerumque falsitate utuntur ad extorquendum illicitas usuras. Extat hic Titulus etiam in Extravagantibus Joannis XXII. & Extravagantibus Communibus.

§. I.

De crimine falsi in genere.

I.

Quaeritur primò, quid sit falsum, & quot modis committatur? Resp. Falsum, & falsitas in genere nihil est aliud, quam veritatis imitatio, vel potius immutatio, *Authentic. de Instrum. cautela, collat. 6. novel. 73. in princ. & ibi Gl.*

Tomus V.

V. Imitatio, junct. Gl. marg. lit. C. Ad crimen autem falsi tria requiruntur: primò, ut pervertatur veritas. Secundò, ut id dolo malo fiat, sive animo corrumpeae veritatis, in alterius fraudem, nam hoc crimen sine dolo malo non committitur, *l. Nec ad exemplum 20. C. ad Leg. Cornel. de fals. Hostiens. in Summa, n. 1. h. t.* Tertiò, ut falsitas fiat cum notabili damno alterius, ita ut alteri noceat, vel nocere possit, alioquin uno horum deficiente, non est punibilis, *Mascard. de probat. concl. 739. n. 12. Molin. tr. 2. de justis.*

Q9